

LUTAKKO – SAVUISESTA TEHDASALUEESTA JYVÄSKYLÄN HELMEKSI

Vaihtoehtoista kaupunkisuunnittelua

Markus Eneberg
Sosiologia
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2012

Omistan pro gradu -tutkielmani vanhemmilleni Kirstille ja Matille, jotka ovat olleet tärkeä tuki opintojeni varrella ja suuri apu pohtiessani graduun liittyneitä kysymyksiä.

Lämpimästi kiittäen,

Dortmundissa 6.12.2012

Markus

TIIVISTELMÄ

LUTAKKO – SAVUISESTA TEHDASALUEESTA JYVÄSKYLÄN HELMEKSI Vaihtoehtoista kaupunkisuunnittelua

Markus Eneberg
Sosiologia
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Pertti Jokivuori
Syksy 2012
Sivumäärä: 109 + 3 liitettä

Teollisuutta katoaa 2000-luvun alun suomalaisesta kaupungista. Teollisuusrakennusten alta vapautuva alue on usein pinta-alaltaan suuri ja sijainniltaan keskeinen. Jyväskylän Lutakossa oli puunjalostusteollisuutta vuoteen 1995 asti. Alueen käyttötarkoituksen uudelleensuunnittelu on ollut mielenkiintoinen ja vaativa projekti.

Vuonna 2012 Lutakko on vetovoimainen asuin- ja työssäkäyntialue, jonka lopullinen hahmo alkaa olla selvillä, ja suunnittelutyön arviointi on mahdollista. Lutakon suunnittelussa on erityistä, että yksityinen yhtiö omistaa maa-alueen ja on päävastuussa projektin etenemisestä.

Suomalaisessa kaupunkitutkimuksessa kaupunkikulttuuri ja -sociologia sekä kaupunkisuunnittelu ja arkkitehtuuri ovat 2000-luvulla olleet suosituimpia tutkimuksen aiheita. Myös tämä tutkimus edustaa näitä aihepiirejä. Tämän tutkimuksen lähtökohtana on avartaa kaupunkitutkimuksen otetta yhdistämällä sosiologian ja aluetieteen tutkimusalojen näkökulmia.

Tutkimuksessa selvitetään Lutakon suunnitteluprojektin tavoitteita ja toimintatapoja sekä syntyneen uuden Lutakon ominaisuuksia asuinalueena. Tutkimuksen aineisto on hankittu haastattelemalla Lutakon projektiin osallistuneita henkilöitä ja Lutakon asukkaita. Tutkimuksen analyysissä haastatteluaineistosta jäsennetään teemoja, joiden perusteella vastataan tutkimuskysymyksiin.

Tutkimuksen perusteella Lutakon suunnitteluprojekti on onnistunut ja sen kokemuksia kannattaa hyödyntää tulevassa kaupunkisuunnittelussa. Haastateltujen asiantuntijoiden tyytyväisyys tiivistyy kolmeen asiaan: yhteistyö- ja toteutusmalli on toiminut hyvin, projekti on ollut tärkeä osa Jyväskylän myönteistä kehitystä ja Lutakko on alueena onnistunut ja monipuolinen kokonaisuus. Aukkaat ovat tyytyväisiä Lutakkoon ennen kaikkea sen toimivan sijainnin vuoksi. Alueen läpikulkuliikenne on vilkasta, mikä harmittaa asukkaita. Silti lutakkolaiset arvostavat aluettaan ja sen aktiivista asukastoimintaa ja näkevät Lutakon tulevaisuuden valoisana.

Avainsanat: kaupunkisuunnittelu, alueen rakennemuutos, kaupunkisociologia, Lutakko

ABSTRACT

LUTAKKO – FROM A SMOKY INDUSTRIAL SITE TO A PEARL OF JYVÄSKYLÄ

Alternative city planning

Markus Eneberg

Sociology

Master's Thesis

Department of Social Sciences and Philosophy

University of Jyväskylä

Supervisor: Pertti Jokivuori

Autumn 2012

Pages: 109 + 3 attachments

Industrial functions are decreasing in a Finnish city in the early 2000s. The resulting area is often large and its location is central. In the city of Jyväskylä, the area of Lutakko housed a wood processing industry until year 1995. Replanning the use of the area has been an interesting and demanding project.

By 2012, Lutakko is an attractive residential and working district, which final function is becoming apparent, and for this reason it is possible to evaluate the planning. Significant for the project of Lutakko, has been that a private company owns the land and is in prime charge for the progress of the project.

In the field of Finnish urban studies in the beginning of 2000s, the most popular themes have been urban culture and sociology as well as city planning and architecture. This research is also included in these themes and aims to extend the discussion by combining the perspectives of sociology and regional science.

In this research the central aims and procedures of planning project of Lutakko and its characteristics as a residential area are investigated. The experts who have been involved in the project and also some residents from Lutakko were interviewed. Out of collected data central themes will be analysed, whereupon the results of the research are found out.

Based on the research done here, it can be pointed out that the planning project of Lutakko is successful and it is worthwhile to utilize the knowledge from this project also in future city planning. The satisfaction of the interviewed experts focuses on three points: the cooperation and operational model have functioned well, the project has been an important driver of the positive urban development of Jyväskylä and the district of Lutakko is successful and plural combination of living and employment. The residents are contented with Lutakko, most of all because of its excellent location. The traffic flow through the area is dense and this annoys the residents. However the people of Lutakko do appreciate their district and the rich action of residents' association and see the future of Lutakko favorable.

Keywords: city planning, structural transformation of a region, urban sociology, Lutakko

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ ABSTRACT

1 JOHDANTO	7
1.1 Alueen rakennemuutos ja Lutakko	8
1.2 Aiheen valinta ja tutkimuksen sisältö	10
2 MILLAINEN ON AIKAMME KAUPUNKI?	12
2.1 Imago ja visiot korostuvat	12
2.2 Asukkaiden tarpeiden tunnistaminen tärkeintä?	13
2.3 Vaihtoehtoisia kaupunkimalleja	14
2.3.1 Komea ja väljä kaupunki	15
2.3.2 Matala ja tiivistetty kaupunki	15
2.3.3 Puistojen viihtyisä kaupunki	16
2.3.4 Luontoon sopeutettu kaupunki	17
3 SOSIOLOGINEN NÄKÖKULMA KAUPUNKIIN	19
3.1 Kaupunkien tutkiminen osana sosiologian kehitystä	19
3.2 Kaupunki sosiaalisena ympäristönä	20
3.3 Chicagon koulukunta – empiirisen kaupunkitutkimuksen klassikko	22
3.3.1 Koulukunnan kaupunkitutkimus	23
3.3.2 Keskeiset tutkimukset, myöhempi kritiikki ja merkitys nykytutkimukselle	25
4 MUU AIHEESEEN LIITTYVÄ TUTKIMUS	27
4.1 Kansainvälinen kaupunkitutkimus	28
4.2 Suomalainen kaupunkitutkimus 2000-luvulla	30
4.2.1 Tutkimuksen aihepiirit	31
4.2.2 Suomalaisen kaupunkitutkimuksen tulevaisuus	32
4.3 Aikaisempi tutkimus Jyväskylältä ja Lutakosta	34
5 TEORIAT KAUPUNKISUUNNITTELUN TAUSTALLA	37
5.1 Suunnitteluteorian synty	37
5.2 Moderni kaupunkisuunnittelu	39
5.3 Postmoderni suunnittelu	41
5.4 Suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa korostuu kaavoittaminen	43
5.5 Kaupunkisuunnittelun kehittäminen ja asukastiedon käyttäminen	45
6 SUOMALAINEN KAUPUNKI	48
6.1 Yhteiskunnan kaupungistuminen	48
6.2 Kaupungistumisen myötä syntyivät lähiöt	49
6.3 Kaupungin tiiviys	51
6.4 Suomalainen kaupunki 2010-luvulla	53
6.5 Kansallista ja EU-vetoista kaupunkipolitiikkaa	54

7 LUTAKKO – SAVUISEN TEHDASALUEEN MUODONMUUTOS.....	57
7.1 Tehdashistoria.....	57
7.2 Lutakon projekti.....	60
7.3 Uusi Lutakko alkaa hahmottua	64
8 TUTKIMUSASETELMA JA KERÄTTY AINEISTO	68
8.1 Metodologinen lähtökohta: kvalitatiivinen tutkimusote	68
8.2 Tutkimuskysymykset	69
8.3 Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu	70
8.4 Tietoja kerätystä aineistosta.....	72
9 AINEISTON ANALYYSI	74
9.1 Teemoittelu ja tyypittely analyysin välineinä.....	74
9.2 Lutakon suunnitteluprojekti – pelkkiä onnistumisia ja yhteisymmärrystä?	75
9.2.1 Asiantuntijoiden tyytyväisyys viestii projektimallin toimivuudesta	77
9.2.2 Kaupunki- vai yhtiövetoisuus – periaatteelliset näkemuserot?	77
9.2.3 Suuret persoonat ja pitäytyminen tavoitteissa	79
9.2.4 Yhtiön vastuu ja asukkaiden osallistaminen suunnitteluun.....	81
9.3 Lutakkolaiset pitävät alueestaan ja arvostavat yhteistä toimintaa	82
9.3.1 Keskustan läheisyys on keskeisin tekijä muuttaa Lutakkoon.....	83
9.3.2 Lutakossa on hyvä asua ja elää.....	83
9.3.3 Lapsia on vähän, hyvin toimeentulevia paljon	84
9.3.4 Alueen tunnelma ja Lutakon erityisyys	85
9.3.5 Yhteinen toiminta koetaan tärkeäksi, vaikuttamisen keinoja ei niinkään	86
9.3.6 Lutakon kehityksen johdonmukaisuus ja alueen tulevaisuus	87
10 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	88
10.1 Mitä teemat kertovat Lutakon suunnittelusta?.....	89
10.2 Kysymys sosiaalisen tasapainon toteuttamisesta.....	91
10.3 Asukastiedon hyödyntäminen.....	92
10.4 Lutakon alueen ominaisuudet	93
10.5 Yhteenveto tutkimuksen tuloksista.....	96
11 POHDINTA	99
11.1 Laajan toimijajoukon yhteinen suunnitelma.....	99
11.2 Yrityksen arvot ja yksilöiden vastuu	100
11.3 Muutama havainto vielä itse Lutakosta	102
11.4 Mitä opittiin, mitä tulisi jatkossa tutkia?	103
LÄHTEET	107

LIITE 1: Asiantuntijahaastatteluiden kysymykset

LIITE 2: Asukashaastatteluiden kysymykset

LIITE 3: Tietoja haastatteluista

1 JOHDANTO

Kaupungin kehitys- ja suunnittelutyössä kohtaavat usean eri osapuolen edut ja arvot. Kaupungilla, maanomistajalla, rakennuttajalla, asukkailla, arkkitehdillä, liikennesuunnittelijoilla, sosiaalitoimella, poliitikoilla, yrityksillä, tutkijoilla ja erilaisilla järjestöillä on kaikilla omia toiveita ja näkemyksiä suunniteltavaa aluetta kohtaan. Fyysisten toimijoiden lisäksi kaupunkisuunnitteluun vaikuttavat suoraan myös yhteiskunnan poliittinen kulttuuri ja demokratiakäsitys (Staffans & Väyrynen 2009, 24). Toimijoita, tavoitteita, ihanteita ja ideoita liittyy kaupunkisuunnitteluun lukematon määrä ja yhteisymmärryksen löytäminen on usein haastavaa. Eri tahojen etukamppailun ja aikakauden vaikutteiden keskellä kaupunkisuunnittelu on toimintaa, jonka tulisi luoda perusta tasapainoiselle ja viihtyisälle elinympäristölle.

Suomalaisen yhteiskuntaelämän suuntaukset 2000-luvun alussa näkyvät suoraan kaupunkisuunnittelun arjessa. Yhteiskunnan kaupunkikeskeisyys lisääntyy, sillä palvelut ja asukkaat keskittyvät yhä enemmän kaupunkiseuduille. Kaupunkien kasvun ja kilpailukyvyn turvaaminen koetaan yleisesti tärkeäksi hyvinvoivan ja kestäväen yhteiskunnan rakentamisessa. Kaupunki on kilpailukykyinen, kun se kykenee houkuttelemaan alueelleen markkinoilla menestyviä yrityksiä ja edelleen jakamaan hyvinvointia asukkailleen (Staffans & Väyrynen 2009, 24). Richard Florida (2005, 413–414) kuitenkin esittää, että yhteiskunnassa ja kaupungissa korostuvat 2000-luvulla entistä enemmän liike-elämän rinnalla myös niin sanotun luovan luokan tarpeet. Florida puhuu luovan luokan esiinmarssista, jonka seurauksena kaupungit tarvitsevat menestyäkseen ihmisläheistä ilmapiiriä, jopa enemmän kuin liiketoimintaa tukevia asenteita.

On kaupungin suhde liike-elämään sitten enemmän tai vähemmän aktiivinen, näkyvät talous- ja teollisuuselämän muutokset erityisen selvästi kaupunkien kehityksessä. Jälkiteollisena aikana teollisuuden toimintoja tehostetaan, mikä tarkoittaa toimipaikkojen vähentämistä. Suomessa tämä on näkynyt erityisesti metsä- ja puunjalostusteollisuudessa. Lopetettavien sahojen ja tehtaiden alta vapautuu maata kaupunkien käytettäväksi. Nämä perinteiset teollisuusalueet sijaitsevat useimmiten kaupunkien keskustojen välittömässä läheisyydessä. (Moisio 2012.) Keskeinen sijainti tekee vanhojen teollisuusalueiden

suunnitteluprojekteista erityisiä. Yhteenvedona voidaan todeta, että nyky-yhteiskunnassa painotetaan kaupunkien kehittämistä, ja samanaikaiset muutokset teollisuuselämässä tuovat uusia kiinnostavia alueita kaupunkien käyttöön.

1.1 Alueen rakennemuutos ja Lutakko

Teollisuuden poistumiseen liittyvä alueen rakennemuutos on erittäin kiinnostava ja ajankohtainen aihe suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa. Alueen rakennemuutos on mielenkiintoinen, haastava ja uusia kokeiluja mahdollistava lähtökohta suunnittelutyölle. Entiset teollisuusalueet ovat usein pinta-alaltaan suuria ja sopivat sijainniltaan moneen käyttötarkoitukseen. Alueen uudelleensuunnittelu synnyttää päättäjien, suunnittelijoiden ja rakennuttajien keskuudessa suuria intohimoja, ja vastaavasti media ja kunnan asukkaat seuraavat tarkasti, mitä tutulle alueelle jatkossa tapahtuu. Tämä eri tahojen harvinaisen laaja kiinnostus ja aktiivisuus tekevät tällaisesta rakennemuutokseen liittyvästä suunnitteluprojektista erityisen, niin siihen kohdistuvan huomion ja odotusten kuin käytettävissä olevien resurssienkin osalta. Näin ollen tämän tyyppistä suunnitteluprojektia voidaan pitää nykyisen kaupunkisuunnittelun ”huippuesimerkkinä”, joka kuvastaa vallitsevia suuntauksia, asenteita ja käytänteitä. Tällaisista projekteista on tärkeää saada tietoa niin tulevien, vastaavan tyylisten projektien kuin myös pienempien ja tavanomaisempien kaupunkisuunnitteluprojektien käyttöön.

Teollisuuden poistumiseen liittyvä alueen rakennemuutos on tapahtunut myös Jyväskylän Lutakossa. Alueella vuosina 1912–1995 toimineet Schaumanin vaneritehdas, saha ja jatkojalostustehdas olivat kaupungin tärkeimpiä työnantajia, ja tehdasalueen savut olivat vuosikymmenten ajan olennainen osa Jyväskylän keskustan kaupunkikuvaa (Moisio 2012; Päivänsalo 2009). Tehtaan avaamisesta tuli siis vuonna 2012 kuluneeksi sata vuotta. 1930-luvun lopulla syntynyt haastateltavani muistelee lapsuutensa Lutakkoa näin:

”Se oli taivas ku pääsi tämmöseen linnaan (Schaumanin linna / tehtaanjohtajan asunto) kylään (...) täältä (Lutakosta) mentiin mökille ja veneellä souvettiin Päijänteelle (...) satamassa käytiin aina laivantuloa. Se oli ihan että laiva ku Päijänne ja Suomi tuli niin käytiin kattomassa” (Ulla 72 v, Lutakon asukas)

Schaumanin lopetettua toimintansa on tehtaan tilalle Lutakkoon noussut nyt moderni ja vetovoimainen asuin- ja työssäkäyntialue (Kuva 1). Lutakon projekti on ollut tärkeä osa koko kaupungin elpymistä 1990-luvun vaikeasta talousahdingosta kohti uutta kasvua. Lutakko toimii kaupungin komeana julkisivuna ja on kaupunkilaisten suosima virkistysalue. Lutakossa käydään myös töissä ja opiskelemassa sekä viihtymässä erilaisissa vapaa-ajan tapahtumissa. Lutakko on alueena selkeärajainen ja sijainniltaan houkutteleva. Lutakko on vireä ja esimerkiksi Mtv3:n Joka Kodin Asuntomarkkinat -ohjelman vuoden 2009 asuinaluekilpailussa korkealle arvostettu (Mtv3 2009). Alue on edelleen keskeneräinen, mutta rakentaminen on loppusuoralla ja alueen lopullinen hahmo ja rakenne ovat jo tiedossa. Näin ollen on mahdollista arvioida Lutakon suunnitteluprojektia ja syntyneitä ”uutta Lutakkoa”.

KUVA 1 Lutakko kesällä 2012 (Kuva: Pöyry CM Oy 2012)

Lutakko on mielenkiintoinen esimerkki alueen rakennemuutoksesta ja siihen liittyvästä suunnitteluprojektista. Vastaavan kaltaisia projekteja on Suomessa toteutettu 1990-luvulta lähtien useita. Näistä mainittakoon Lahden Ruoriniemi, Lappeenrannan Pikisaari,

Tampereen Tampella ja Joensuun Penttilänranta sekä Helsingissä Jätkäsaari ja Kalasatama. (Helsingin Sanomat 2011; Moisio 2012.) Lutakon kohdalla erityistä on sijainti, jossa yhdistyvät keskustan välitön läheisyys ja järvenrantasijainti. Lutakon projektista tekee kiinnostavan myös projektin hallinnollinen malli, jossa maa-alueen omistaa ja projektia hallinnoi yksityinen yhtiö. Näin koko projekti rakentuu erilaiseksi perinteiseen kaupunkivetoiseen aluesuunnittelun projektiin nähden. (Halinen 2010; Moisio 2012; Rätty 2012.)

1.2 Aiheen valinta ja tutkimuksen sisältö

Olen seurannut mielenkiinnolla 2000-luvun ajan Jyväskylässä asuessani Lutakon projektia. Suunnitelmien suuret havainnekuvat ovat muovaantuneet vuosien varrella useaan otteeseen ja mielessään on voinut arvailla alueen lopullista muotoa. Myös media ja paikallinen väestö ovat olleet kiinnostuneita Lutakon alueen kehittämisestä ja siitä on keskusteltu vilkkaasti.

Opintoni liittyvät kaupunkisuunnitteluun kahdelta eri suunnalta. Sosiologian pääaineopinnoissa ovat korostuneet kaupunkiin ja elinympäristöön liittyvät sosiaaliset merkitykset ja kokemukset. Aluetieteen sivuaineopinnot ovat puolestaan tarjonneet käytännön suunnittelusta lähtevän ajattelutavan lähestyä tilaa, paikkaa ja aluetta. Kaupungin ja sen suunnittelun tarkastelua tai tutkimista ajatellen koen tärkeäksi hyödyntää näiden molempien tieteenalojen edustamia näkökulmia.

Tässä pro gradu -työssä haluan tutkia nykyisen suomalaisen kaupunkisuunnittelun arkea ja suunnitteluprojektin tuloksena syntynyttä aluetta. Näiden kahden aihepiirin tutkimiseen käytän esimerkkinä Lutakkoa. Aineistoni koostuu keräämistäni haastatteluista. Tutkimusotteessani haluan asettaa alueen sosiaalisia merkityksiä painottavan sosiologian ja alueen fyysisestä kehityksestä kiinnostuneen aluetieteen työskentelemään rinnakkain. Nähdäkseni näiden eri näkökulmista aluetta katsovien tahojen tulisi tehdä yhteistyötä myös käytännön kaupunkisuunnittelussa.

Tutkielmani rakenteesta lyhyesti: Työni alkuosa esittelee aiheeseen liittyvää teoreettista keskustelua ja aiempaa tutkimusta. Työn keskivaiheella siirrytään suomalaisen

kaupunkikehityksen ja Lutakon alueen esittelyn kautta tämän tutkimuksen toteutukseen. Työn lopuksi esittelen saamani tulokset ja pohdin oman tutkimukseni merkitystä ja nousseita kysymyksiä jatkotutkimukselle.

Työni aluksi luvussa kaksi avaan näkökulmaa kaupunkiin: Mikä on merkille pantavaa aikamme kaupungissa ja millaisia kaupunkimalleja suunnittelu voisi tavoitella? Tutkimukseni tapa ymmärtää kaupunki ja tutkia sitä perustuu sosiologiseen näkökulmaan. Tätä kaupunkisosiologista lähtökohtaa esittelen luvussa kolme. Tutkimukseni kannalta kaupunkisosiologiassa on keskeistä Chicagon koulukunnan perintö ja sen tarjoama metodologinen tapa lähestyä kaupunkia. Luvussa neljä käyn läpi aiheeseen liittyvää aiempaa tutkimusta ja luvussa viisi esittelen suunnittelun teoriaa ja ajatuksia kaupunkisuunnittelun kehitysnäkymistä. Sosiologisen ja aluetieteellisen viitekehyksen jälkeen käyn läpi suomalaisen kaupungin kehitystä luvussa kuusi ja Lutakon vaiheita luvussa seitsemän. Luku kahdeksan sisältää tutkimuksen toteutuksen ja aineiston esittelyn. Aineiston analyysin kuvaan luvussa yhdeksän ja tutkimustulokseni esittelen luvussa kymmenen. Luvussa yksitoista teen henkilökohtaisia havaintoja tutkimuksen aiheista ja toteutuksesta sekä pohdin tutkimuksen merkitystä kaupunkisuunnittelulle.

2 MILLAINEN ON AIKAMME KAUPUNKI?

Osana tutkimusaiheeni lähestymistä näen tärkeäksi miettiä, millaisia merkityksiä ja ominaisuuksia kaupunkiin liitetään nyt 2000-luvun alussa. Tässä luvussa kokoan keskustelua nykykaupungin piirteistä ja luvun lopuksi esittelen typologian vaihtoehtoisista kaupunkimalleista. Kyseinen kaupunkityyppien jaottelu auttaa myös havaitsemaan, millaiset piirteet korostuvat tutkimani Lutakon rakenteessa.

2.1 Imago ja visiot korostuvat

Into määritellä 2000-luvun kaupungin ominaisuuksia on laajaa niin Suomessa kuin maailmallakin. Halu tematisoida, brändätä ja kilpailuttaa kaupungeja on noussut lähestulkoon muoti-ilmiöksi viime vuosina. Kaupungin rooli itsenäisenä sosiaalisena ja yhteiskunnallisena toimijana on korostunut. Hanna Harris (Kopomaa & Meltti 2005, 157) puhuu urbaanista ylpeydestä, joka kuvaa nykyisten kaupunkien tapaa korostaa kaupungin kykyä selvitä, huolehtia ja tarjota ihmisille erinäisiä hyötyjä. Näin kaupunki pyrkii myönteisen liikkeen ja kuhinan avulla voittamaan sen olemassaoloa uhkaavat vaarat. Erinäisten aikaan liittyvien epävarmuustekijöiden keskellä kaupunkien on yhä tärkeämpää kyetä luomaan sisälleen turvallisia ja miellyttäviä tiloja ja paikkoja asukkailleen. Puhutaan ”kaupunkilaisten olohuoneista”, ja ihmisten odotukset erilaisia ajanviettopaikkoja ja -tapahtumia kohtaan ovat kasvaneet. (Kopomaa & Meltti 2005, 157.)

Myös Jyväskylän Lutakon suunnittelussa ovat korostuneet imagoon ja brändiin liittyvät tekijät. Tämä nousi selvästi esiin tutkimuksen asiantuntijahaastatteluisissa. Suunnittelun alkaessa 1990-luvulla taloudellinen lama oli ajanut koko kaupungin hankalaan tilaan, joten näiden aikaan liittyvien haasteiden vuoksi oli erityisen tärkeää luoda uuden alueen suunnittelun avulla koko kaupungille uusia myönteisiä mielikuvia. Lutakon suunnittelu on tavallaan ollut Jyväskylässä urbaanin ylpeyden ilmentymistä, mitä tämä projektin johtotehtävissä työskennelleen haastateltavan kommentti kuvaa:

”Piti rakentaa puistoja, piti purkaa loppuun asioita, piti parantaa ympäristön tilaa, piti kertoa viestittää enemmän, rakentaa imagoa ja brändiä, jotta päästiin vaihtamaan tavallaan tämä kehitysura” (Vesa Moisio, Jyvä-Helmi Oy)

Suomessa kaupunki on perinteisesti nähty rationaalisen suunnittelun ja yhteiskunnan infrastruktuurin ilmentymänä. 1980-luvulta alkaen on perinteisten arvojen ja rakennuskohteiden rinnalle noussut uusia ilmiöitä. Kulttuuri ja symboliikka ovat tulleet osaksi kaupunkien ilmettä ja suunnittelua. Vakuuttava visio painottuu yhä enemmän, kun päätöksiä toteutettavista suunnitelmista tehdään. (Kopomaa & Meltti 2005, 159–161.)

Lutakon kohdalla koko suunnitteluprojektin alkusysäyksenä voidaan pitää tehdastoimijan 1980-luvulla laatimaa rohkeaa visiota alueen tulevaisuudesta. Vision aseman yleinen nousu kertoo esteettisten tekijöiden korostumisesta suunnittelussa. Tämä edelleen kertoo kulttuurisektorin ja kulttuuristen arvostusten vahvistumisesta. Näin ollen kulttuurin vaikutusvallan lisääntyminen kaupunkien sisältöjen suunnittelussa kietoo kulttuurin ja talouden lähemmäs toisiaan ja yhdessä ne liikuttavat urbaanien alueiden kehitystä. Suomalainen kaupunkitila on näin 1980-luvulta lähtien muovaantunut korostuneesti viihtymisen ja kuluttamisen oleskelutilaksi. (vrt. Kopomaa & Meltti 2005, 159–161.)

2.2 Asukkaiden tarpeiden tunnistaminen tärkeintä?

Talousmaantieteilijä Richard Florida on viimeisen vuosikymmenen aikana herättänyt keskustelua yhteiskunta- ja taloustieteiden parissa. Floridan ajatukset liittyvät läheisesti myös kaupunkiin. Florida on nostanut esiin luovan luokan esiinmarssin, joka hänen mukaansa vaikuttaa laajasti yhteiskunnan ja talouselämän kehitykseen. Floridan kuvaaman muutoksen keskiössä on luovuuden nousu ja luovuuden ylivertainen voima yhteiskuntaa muokkaavana tekijänä. Luovuus on myös talouden yhä enemmän arvostama toiminnan edellytys. Luovuus on lähtöisin ihmisestä, ja niinpä talouden toimipaikat sijoittuvat luovien ihmisten keskittymien ympärille. Luovat ihmiset taas eivät pelkää hakeudu työpaikkojen äärelle, vaan ympäristöön, joka tyydyttää luovuuden tarpeita ja jossa on mukava asua. Florida määrittelee luovan luokan eri alojen koulutettujen asiantuntijoiden väestöryhmäksi, joka esimerkiksi 2000-luvun alun Yhdysvalloissa kattoi noin 30 prosenttia työvoimasta. (Florida 2005, 46–51.) Kaupunkisuunnitteluun liittyen Floridan ajattelussa keskeistä on näkemys siitä, ettei kaupungin menestyminen voi enää rakentua pelkäästään suurten työnantajien vetovoiman ja talouselämän varaan. Luova luokka ei hakeudu työn perässä aiempien sukupolvien tapaan kaupunkiin, ellei kaupungilla ole tarjota myös muuta, luovuutta kehittävästä elämänsisältöstä.

Uudessa kaupungin prosessimaisuutta korostavassa ajattelussa kaupunkia kuvaa jatkuva liike ja muutos. Paikan sijaan näyttäisivät korostuvan aika ja hetki. Koti, työ ja vapaa-aika kietoutuvat uudella tavalla toisiinsa ja kaupunkiin syntyy uusia, toisiinsa limittyviä sosiaalisen elämän osa-alueita. Tämä kaupunkiarjen muutos pyritään luonnollisesti ottamaan huomioon suunniteltaessa kaupunkien alueita ja sinne sijoitettavia palveluita. Puistoihin, kahviloihin ja erinäisiin ”oleskelutiloihin” näyttäisi olevan järkevää panostaa suunnittelussa, koska ajassa vaikuttavat ilmiöt tukevat tarvetta näiden paikkojen rakentamiselle. (vrt. Kopomaa & Meltti 2005, 7, 162.) Florida (2005, 330–331) kuitenkin katsoo, etteivät uudet työt ja vapaa-aikaa muokkaavat teknologian uudistukset ole muuttaneet paikan asemaa merkittävänä tekijänä yhteisöjen ja yksilöiden elämässä. Hänen mukaansa myytti ”maantieteen kuolemasta” ja kaupunkien häviämisestä on virheellinen. Florida perustelee paikan merkitystä sillä, että talouselämä ja työpaikat muodostuvat kiinnostaviin paikkoihin hakeutuneiden ihmisten ympärille.

2.3 Vaihtoehtoisia kaupunkimalleja

Päätän tämän kaupungin ominaisuuksia tarkastelevan luvun esittelemällä kaupunkimallien typologian, jonka ideoita suunnittelu voi käyttää tukenaan. Tässä esittämäni jaottelu on Seppo Kjellbergin ja Raimo Kanervan tutkimuksesta *Luonteva kaupunki arvojen valossa* (2004). Tutkijat laativat asukkailta kootun haastatteluaineiston avulla kaupunkimallien typologian, joka sopii mielestäni hyvin alueen ja sen suunnittelun tarkasteluun erityisesti Lutakon kaltaisessa tilanteessa, jossa kokonainen kaupunginosa on päästy rakentamaan kertaluontoisena projektina alusta loppuun. Luokittelun laatimisessa on kiinnitetty erityistä huomiota rakennetun ympäristön ja luonnon väliseen suhteeseen sekä alueen tiiviyteen ja liikkumiseen liittyviin tavoitteisiin ja ratkaisuihin. Nämä teemat ovat olennaisia myös Lutakossa. Onkin mielenkiintoista havainnoida, miltä osin tutkijoiden rakentamassa typologiassa löytyy yhtymäkohtia Lutakkoon.

Haluan korostaa, että kyseessä on kuvitteellinen joukko mahdollisuuksia, joita suunnittelu voi käyttää apuna hahmotellessaan alueen luonnetta ja konkreettista sisältöä. Tämä jaottelu ei siis luonnollisestikaan ole ehdoton kuvaus vaihtoehtoista, joiden rajoissa käytännön suunnittelun tulee pitäytyä ja tehdä valintoja. Kyseinen näkemys kaupunkirakenteen vaihtoehtoista on rohkea ja osin utopistinen, mutta se sisältää myös varsin realistisia ja

yksinkertaisia ehdotuksia. Jaottelun taustalla vaikuttavat myös maankäyttö- ja rakennuslaissa säädetyt suunnittelun tavoitteet, jotka korostavat kestävän kehityksen periaatteita (Kjellberg & Kanerva 2004, 105–106).

2.3.1 Komea ja väljä kaupunki

Tämän mallin kaupunki muodostuu korkeista rakennuksista ja komeista puistoista. Yleisilme on suuruutta ja vapautta korostava. Monipuoliset palvelut on sijoitettu kysynnän mukaan ja liiketoiminnan harjoittamiselle on järjestetty hyvät puitteet. Asumismuotojen kirjo on laaja. Huomiota herättävä imago ja esteettisyyttä korostava tyyli rakennuksissa ja luonnon kohteissa on keskeistä. Luontoa ei väheksytä kaupunkia suunniteltaessa, mutta luonnon rooli on välineellinen. Ihmisellä on oikeus käyttää ja muokata luontoa parhaaksi katsomallaan tavalla. Rakentamalla korkeita rakennuksia mahdollistetaan pienempi rakennusten määrä ja siten enemmän ilmavuutta ja vehreyttä rakennusten väliin. Komea ja väljä kaupunki tukee kaupunkilaisten yksilöllistä vapautta ja aktiivista liikkuvuutta. Liikenneyhteyksien merkitys on suuri ja yksityisautoilun puitteet ovat hyvät. (Kjellberg & Kanerva 2004, 110–113.)

Lutakko on tämän mallin mukainen alue kaupungin huomiota herättävän imagon sekä liike-elämän ja liikenteen tarpeiden osalta. Myös luonnon muokkaaminen on korostunut Lutakossa. Toisaalta ennen rakentamista Lutakon luonto piti sisällään lähinnä horsmaa kasvavaa sorakenttää. Lutakkoon on rakennettu paljon korkeita rakennuksia. Tämä ei kuitenkaan ole tarkoittanut erityisen väljää tai vehreää kaupunkirakennetta, koska korkeiden rakennusten väliin ja ympärille on rakennettu matalampia rakennuksia ja parkkipaikkoja. Rakennusten ja järven väliin jäävä rantakaistale on kuitenkin vihreä ja tilava. Lutakon tiiviys on lisääntynyt rakentamisen edetessä, minkä myös tutkimukseni haastateltavat nostivat esiin.

2.3.2 Matala ja tiivistetty kaupunki

Matalan ja tiiviin kaupunkirakenteen mallissa järkevä eri liikennemuotojen verkko turvaa kaupungin toiminnallisuuden. Tiettyihin keskeisiin kohteisiin liikutaan joukkoliikennettä käyttäen. Yksityisautoilun tarve tietyissä rajoissa kuitenkin hyväksytään. Palvelut,

työpaikat ja asunnot sijaitsevat lähellä toisiaan. Asuinyhteisöt ovat keskeinen keino luoda alueelle tiivistä yhteisöllisyyttä. Kaupungin pienempiä keskuksia voi luonnehtia kylämäisiksi. Matala ja tiivistetty kaupunki on rakenteeltaan pienimuotoinen ja luonnollisuutta tavoitteleva. Kävelyalueet tukevat sosiaalisia tarpeita nähdä ja kohdata ihmisiä. Tämän tyyppin kaupunkirakenne henkii useita rakentamisen ja kulttuurin aikakausia. Tällainen erilaisten vaikutteiden kohtaaminen ja sekoittuminen helpottaa myös erilaisten ihmisten sopeutumista kaupunkiin ja elämään yhdessä. Tiiviys ja erilaisuuden salliva ilmapiiri yhdessä lisäävät niin sanottua positiivista sosiaalista kontrollia, joka lisää kaupungin turvallisuutta. (Kjellberg & Kanerva 2004, 117–119.)

Ajatus positiivisesta sosiaalisesta kontrollista liittyy Jane Jacobsin näkemyksiin kaupungin arjesta. Tiivis kaupunkielämä ja eri yhteiskuntaluokkien sekoittuminen kaikkialla kaupungissa muodostavat Jacobsin ajattelussa epävirallisen valvonnan verkoston, joka lisää luottamusta ja turvallisuutta kaupungissa. (Päivänen 2000, 20–21.) Hille Koskela (2009, 181) kuitenkin huomauttaa, että suomalaisessa kaupunkikeskustassa tai lähiössä väentiheys on useimmissa tapauksissa niin pieni, että Jacobsin kuvaama epävirallinen kontrolli ei toteudu.

Tiiviys, selkeys ja läheisyys korostuvat myös Lutakossa. Matalan ja tiivistetyn kaupunkityypin ominaisuuksista Lutakossa korostuvat myös joukkoliikenteen helppo saavutettavuus sekä kävely- ja pyöräteiden merkitys ihmisten arkiselle liikkumiselle ja asukkaiden satunnaisille kohtaamisille. Lutakossa on otettu huomioon yksityisautoilun tarpeet, mutta eläminen ilman autoa on Lutakossa helpompaa kuin monella muulla alueella. Lutakon asukasyhdistys toimii aktiivisesti ja vahvistaa omalta osaltaan alueen hyvää yhteishenkeä.

2.3.3 Puistojen viihtyisä kaupunki

Tämä malli tavoittelee ”alhaalta” rakentuvaa kaupunkirakennetta, jossa ihmisen ja luonnon edut kohtaavat. Kaupunkirakenne on melko vapaa ja luontokohteita on paljon. Palvelut, asutus ja työpaikat pyritään tässäkin mallissa sijoittamaan lähelle toisiaan, jotta liikenne ei korostuisi liikaa. Joukkoliikenneverkko on kattava ja joukkoliikennepalvelujen suunnitteluun kiinnitetään erityistä huomiota. Keskustan reuna-alueet suunnitellaan siten,

että kaupunkia ympäröiviltä liikenneväyliltä on jouhevaa siirtyä käyttämään kaupungin joukkoliikennettä. Puistojen viihtyisä kaupunki toteuttaa urbaaneja ihanteita; ihmiset kohtaavat toreilla, kaduilla ja virkistysalueilla. Tapahtumien spontaani järjestäminen on helppoa ja tavanomaista. Kaupungissa on oltava riittävän suuria luonnonalueita, jotta asukkaiden ei tarvitse matkustaa kauas kaupungin ulkopuolelle etsimään luontokokemuksia. Paikkojen ja kokemusten saavuttaminen jalan on keskeistä. Kaupunkiin on luotu luonnonkohteita ja rakennettuja paikkoja, jotka ovat mieli- ja levähdyspaikkoja kaupunkilaisille. Omaehtoinen rytmi ja menneisyyden aistiminen ympäristöstä luovat rauhallista tunnelmaa tämän mallin kaduille. (Kjellberg & Kanerva 2004, 125–128.)

Tämä malli kuvaa sellaista alueen rakennetta ja imagoa, jota Lutakko varmasti tavoittelee valmistuttuaan. Lutakossa ei ole metsiä tai muita varsinaisia luonnonkohteita, mutta järvi on Lutakossa kaikkialla lähellä, ja alueesta saattaa tulevaisuudessa muodostua entistä enemmän kaupunkilaisten ”levähdysalue” ja kohtauspaikka. Tähän liittyy erityisesti viimeiseen toteutusalueeseen kuuluva autoton torialue. Vanhoja Schaumanin tehdasrakennuksia on säästetty, mikä tuo menneisyyden perinteet lähemmäs ja antaa oman vivahteensa Lutakon tunnelmaan.

2.3.4 Luontoon sopeutettu kaupunki

Luontoon sopeutettu kaupunki syntyy ekologisen vastuun arvoista. Tällainen kaupunki tiivistyy asteittain kohti keskustaa ja edellisen tyyppin ”alhaalta” nouseva rakenne korostuu. Joukkoliikenteen ohella kevyen liikenteen käyttöä suositaan. Lähitalous ja helposti saavutettavat palvelut ovat yksi kaupunkirakenteen perusta. Korkea elintaso, tilava asuminen ja taloudellinen kasvu eivät ole niin tärkeitä kuin ekologiset vaatimukset ihmisen toiminnalle. Kaupungin kehittyessä keskitytään kaupungin imagon sijaan vuorovaikutukseen läheisen luonnon kanssa. Ihmisten keskinäinen kohtaaminen on avointa. Sosiaalinen kanssakäyminen ja luonnon kohtaaminen muistuttavat luonteeltaan toisiaan. Ihmiset voivat tavata toisiaan ja olla samalla yhteydessä luontoon esimerkiksi metsissä, rannoilla ja pelloilla, joita on säästetty kaupungin alueelle. (Kjellberg & Kanerva 2004, 132–134.)

Tämä malli edustaa neljästä vaihtoehdosta eniten kaunista ihannetta, joka osoittautuu yhteiskunnassa vallitsevien suuntausten keskellä useimmiten melko utopistiseksi. Myöskään Lutakko ei edusta luonnon ja ihmisten kanssakäymisen kannalta näin ihanteellista tilannetta. Nähdäkseni tällaisen kaupunkirakenteen aikaansaamiseksi tarvitaan erikseen yhteiskunnan taloudellista tukea, jonka avulla kokeilualue voitaisiin erikseen toteuttaa ja siten saada tietoa mallin toimivuudesta.

Lutakkoon yhdistyviä piirteitä voidaan havaita tässä tyypittelyssä siis erityisesti ensimmäisen ja toisen mallin kohdalla. Lutakko on komea ja tiivis. Aluetta voidaan joltakin osin luonnehtia huomiota herättäväksi. Lutakko oli ennen rakentamisen aloittamista hiekkakenttä, joten on nähdäkseni luonnollista, että ihminen on ottanut vapauden muokata aluetta parhaaksi katsomallaan tavalla. Lutakossa haaste luontoon nähden on rakentunut enemmänkin siitä, kuinka ihminen kykenee synnyttämään karuun ympäristöön kasvillisuutta ja luonnonomaista tunnelmaa. Tulevaisuus näyttää, kuinka vihreäksi näin tiivis alue voi istutusten avulla tulla. Järven tärkeyttä luonnonkohteena ei tule unohtaa, vaikka alueen ilme muuten onkin urbaani. Järvenrantasijainti, uimaranta, puisto ja satama kävelyalueineen ovat Lutakon vahvuuksia, jotka saattavat luoda Lutakosta tulevaisuudessa levähdys-, virkistys- ja ajanviettoalueen kaikille kaupunkilaisille. Nämä seikat liittyvät tyypittelyn kolmanteen malliin eli *puistojen viihtyisään kaupunkiin*. Typologian pohjalta voidaan todeta, että Lutakko edustaa komeaa ja tiivistä pienten etäisyyksien kaupunkialuetta, jossa kiinnostavan historian voi aistia ja jossa kaupunkilaisten vapaamuotoinen ajanvietto on lisääntymässä.

3 SOSIOLOGINEN NÄKÖKULMA KAUPUNKIIN

Kuten johdannossa totesin, perustuu tutkimukseni kaupunkinäkökulma sosiologian tieteenalan teorioihin ja metodologisiin lähtökohtiin. Sosiologia tutkii yksilöiden ja yhteisöjen sosiaalisia merkityksiä ja toimintoja. Kaupunki on perinteisesti yksi tärkeimpiä ympäristöjä tutkia näitä sosiaalisuuden ilmiöitä. Myös itse kaupunkitilan tutkiminen on osa sosiologiaa. Tässä luvussa esittelen sosiologian keskeisiä kaupunkiteorioita, minkä jälkeen kuvaan tutkimukseni kannalta merkittävän Chicagon koulukunnan tutkimusotetta.

3.1 Kaupunkien tutkiminen osana sosiologian kehitystä

Tieteellisen kaupunkitutkimuksen kehityksen ja samalla myös sosiologian tieteenalan synnyn kannalta Yhdysvaltojen voimakas kaupungistumiskehitys 1800-luvun aikana oli erittäin merkittävää. Jo entuudestaan suuret kaupungit, kuten New York ja Philadelphia, houkuttelivat miljoonia ihmisiä. Samalla syntyi miltei tyhjästä uusia suurkaupunkeja, joiden kasvuvauhti oli valtava. Kasvat kaupunkiseudut innoittivat tiedeyhteisöjä miettimään, mikä oli ominaista tällä uudelle kaupunkiyhteisölle. Millaisia olivat yksilön ja yhteisöjen arki ja asuinolot kaupungissa? Näin syntyi tarve kerätä täsmällistä ja uskottavaa tietoa ihmisten elämästä kaupungissa. (Choldin 1985, 2–5.)

Ensimmäiset kaupungista tietoa keränneet tutkijat 1800-luvun lopulla eivät suinkaan olleet sosiologeja, vaan sosiaalifilosofoja. Heitä kiinnosti erityisesti kaupunkeihin muuttaneen köyhän väestön ja vähemmistöjen asema sekä nopean kasvun seurauksena syntyneiden slummien olot. 1800-luvun lopussa kerättiin myös jo järjestelmällistä tilastoaineistoa kaupungeista. Tämä kiinnostus kaupunkia kohtaan Yhdysvalloissa myös aloitti eurooppalaisen ja amerikkalaisen kaupungin vertailun tiedeyhteisöissä. Varhaisten kaupunkitutkijoiden joukko jätti jälkeensä suuren määrän menetelmiä ja aineistoa, joita sosiologia on myöhemmin voinut hyödyntää. (Choldin 1985, 6–12.)

Sosiologian tieteenalan syntymisen ja kaupungin kytkös liittyy siis varhaiseen empiiriseen kaupunkitutkimukseen. Sosiologian perustajina pidettyjen Émile Durkheimin, Karl Marxin, Max Weberin ja Georg Simmelin työ ajoittuu samaan ajankohtaan kaupunkien kasvun ja varhaisten kaupunkitutkimusten kanssa. Heidän kiinnostuksensa kohdistui

kaupunkien käytännönläheisen mikrotason tarkastelun sijaan kuitenkin enemmän teollistumista seuranneen modernisaatio- ja kaupungistumiskehityksen laajempiin makrotason yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. (vrt. Gottdiener & Hutchison 2011, 49.) Sosiologian klassikoista läheisin suhde kaupunkiin oli Georg Simmelillä, joka tutki modernin suurkaupunkielämän vaikutuksia yksilön arkeen. Klassikoiden kohdalla huomionarvoista on, että heidän merkityksensä tieteenalalle on ymmärretty vasta myöhemmin (Savage & Warde 1993, 8-9). Voidaankin todeta, että mikrotason empiirinen kaupunkitutkimus oli tavallaan käynnistämässä sosiologista tutkimusperinnettä, mutta tieteen teoreettiset periaatteet rakentuivat mainittujen klassikkojen työn ympärille myöhemmin.

Kaupunkisosiologian tai urbaanin sosiologian kulta-aikaa oli ajanjakso 1910–1930. Tämän ajanjakson erityisyys liittyi läheisesti Chicagon koulukunnan kukoistukseen. Toisen maailmansodan jälkeen kaupunkisosiologian asema sosiologisessa tutkimuksessa jäi marginaaliseksi muiden tutkimuskohteiden painottuessa. 1970-luvulla kaupunkisosiologiaan ja esimerkiksi Chicagon koulukunnan työhön suhtauduttiin jopa halveksivasti. Viimeisten vuosikymmenten aikana kiinnostus kaupunkisosiologiaa kohtaan on kuitenkin lisääntynyt. (Savage & Warde 1993, 7.) Gottdiener ja Hutchison (2011, 375) korostavat urbaanin sosiologian merkitystä nyt 2000-luvun alussa. Heidän nähdäkseen globaali yhteiskunta on yhtä kuin urbaani yhteiskunta ja urbaani sosiologia on tärkeä keino ymmärtää tätä yhteiskunnan muutosta.

3.2 Kaupunki sosiaalisena ympäristönä

Sosiologian klassiset kuvaukset kaupunkielämän ja kaupungistuneen yhteiskunnan vaikutuksista yksilön arkeen kuvaavat esimerkiksi ihmissuhteiden ja yhteisöllisyyden uudelleen järjestymistä kaupunkiympäristössä. Ferdinand Tönniesin käsitepari *Gemeinschaft ja Gesellschaft* (Choldin 1985, 25) kuvaa juuri tätä elämäntavan uudelleen järjestymistä kaupungissa. *Gemeinschaft* kuvaa yhteisöllisyyttä tai yhteisyyttä ja *Gesellschaft* puolestaan yksityisyyden korostumista yhteiskunnassa ja ihmistenvälisissä suhteissa. Siirtymä *Gemeinschaftista Gesellschaftiin*, eli perinteisestä kyläyhteisöstä yksityisyyttä ja työnjakoa korostavaan kaupunkiin, merkitsee Tönniesin ajattelussa perinteisten läheisten ihmissuhteiden korvautumista pinnallisilla kontakteilla.

Kyläyhteisössä erityinen sosiaalisuuden voima ja sympatia pitävät ihmiset lähellä toisiaan ja lujittavat tiivistä yhteisöä. Perheen, naapureiden ja lähiyhteisön merkitys vähenee kuitenkin Tönniesin mukaan kaupungissa. Gemeinschaft-tyylinen läheisyys ja yhteisöllisyys voi toki esiintyä myös kaupungissa, mutta ihmisten sosiaaliset suhteet järjestyvät joka tapauksessa kaupungissa uudelta pohjalta. Kaupungin elinympäristö erottelee ihmiset ja perheet erilleen toisistaan, ja jo tämän kaupungin perusidean vuoksi perinteisen yhteisöllisyyden muodostuminen on vaikeampaa. (Choldin 1985, 25–26.)

Tönniesin vastakkainasettelu liittyy aikaan, jolloin kaupunki oli elinympäristönä jotakin uutta ja mullistavaa. Nyt 2000-luvulla ihminen on kenties jo kylläntynyt kaupunkiympäristön paineisiin ja vaatimuksiin. Tästä kehityksestä hyvä esimerkki on luvussa kaksi mainittu Richard Floridan ajatus ihmisten uusista mieltymyksistä, joissa korostuvat paikka ja henkiset tarpeet suorittamisen ja itsekeskeisen uraorientoituneen elämäntyylin sijaan. Tönniesin käsitepariin on syytä suhtautua harkiten nykyisen elinympäristön tarkastelussa ja arvioinnissa. Käsitepari herättää kuitenkin oivallisesti näkemään vaihtoehdot, kun suunnitellaan hyvinvoivaa ja sosiaalisesti tasapainoista kaupunkiympäristöä.

Tönniesin erotteluun yhteisöllisyyden ja yksityisyyden välillä liittyy myös Zygmunt Baumanin kuvaus kaupungin arjesta. Baumanin (1997, 86) mukaan kaupunkiympäristön yhtäaikainen kokemus fyysisestä läheisyydestä ja henkisestä välimatkasta kaupungin kaduilla voi aiheuttaa turhautumisen ja ärtymyksen tunteita. Tällainen näkökulma ei suhtaudu kaupunkilaisuuteen kovin myönteisessä valossa. Sosiologian kentällä on myös teorioita, jotka näkevät kaupunkielämässä myös myönteisiä piirteitä. Esimerkiksi Erving Goffman (Bauman 1997, 86) näkee, että ihmisvilinässä syntyvä tunne henkisestä välimatkasta auttaa yksilöä suoriutumaan kaupungin arjesta kätevästi ja yksilö voi näin rauhassa keskittyä omiin tarpeisiinsa. Goffmanin mukaan ihminen ei kaupungin kaduilla kulkiessaan voi suhtautua jokaiseen vastaantulijaan tunteenomaisesti. Tämä tekisi arjen sujuvuudesta mahdotonta. Kasvoton toiminta julkisessa tilassa ei siis ole suoranaista välinpitämättömyyttä kanssaihmiä kohtaan, vaan enemmänkin yksilön valintaa sen suhteen, millä elämäalueella hän todella haluaa olla ympäristönsä kanssa tiiviissä vuorovaikutuksessa. (Bauman 1997, 86.)

Hieman samantyyliä ajatuksia liittyy Georg Simmelin teoriaan kaupungin elämäntavoista ja kaupunkilaisen ajatuksenkulusta. Simmelin teorit nousevat modernin suurkaupungin elämästä. Simmelin kaupunkiteorian keskiössä ovat kaupunkilaiselle ominaiset mentaliteettimuodot, joita ihminen käyttää toimiessaan kaupunkitilassa. Näitä mentaliteettimuotoja tai myös suhtautumistavoiksi kutsuttuja ajattelumalleja Simmel erottaa neljä: *järkiperäisyys, kyllääntyneisyys, varautuneisuus* sekä *vapaus ja yksilöllisyys*. (Simmel, toim. Noro & Huuhtanen 2005, 29–32.)

Järkiperäisyys yksinkertaisesti kuvaa kaupunkivilinän vaikutusta ihmisen psyykeen, minkä seurauksena järki syrjäyttää tunnevaltaisen suhtautumisen ihmisen kaupunkiarjessa. Toiseksi kaupungin suuri mahdollisuuksien ja ärsykkeiden määrä saa aikaan kyllääntymisen reaktion ihmisessä. Kaikkeen ympäröivään ei yksinkertaisesti ole aikaa ja energiaa suhtautua suurella kiinnostuksella ja niinpä reagointi heikkenee, vaikka eroavaisuudet edelleen havaitaan. Kyllääntyneisyyteen liittyy läheisesti kolmas suhtautumistapa, varauksellisuus. Ihminen kohtaa kaupungissa lukemattoman määrän sosiaalisia kontakteja. Simmel katsoo, että yksilön on suhtauduttava näihin kohtaamisiin tietyllä varauksella. Jos ihmisten kohtaaminen on täysin varauksetonta, täyttää tällainen elämäntyö nopeasti ymmärryksen rajat, mikä edelleen muuttaa oman ajattelun sekavaksi. Neljänneksi kaupunkielämä ruokkii vapaata ja yksilöllistä ajattelutapaa. Kaupungin ilmapiiri tarjoaa mahdollisuuden irtautua elämää rajoittavista ennakkoluuloista ja mahdollistaa oman ainutkertaisuuden kokemuksen. Kaupungissa ei tarvitse täten yhtä lailla arastella valintaa olla erilainen kuin esimerkiksi pienessä kyläyhteisössä. (Simmel, toim. Noro & Huuhtanen 2005, 32–42.)

3.3 Chicagon koulukunta – empiirisen kaupunkitutkimuksen klassikko

Edellä kuvatut kaupunkielämän sosiologiset näkökulmat lähestyvät kaupunkia ensisijaisesti teoretisoimalla sen toimintoja. Sosiologiassa teoreettisen tutkimuksen rinnalla olennainen osa on kuitenkin myös empiirisellä tutkimusmenetelmällä eli henkilökohtaiseen kokemukseen perustuvan tiedon keräämisellä. Kaupunkisosiologian ja erityisesti empiirisen kaupunkitutkimuksen klassikkona sosiologiassa pidetään Chicagon koulukuntaa, joka muodostui Chicagon yliopiston yhteyteen 1900-luvun alussa. (Bulmer 1984, 1–3.)

Chicagon koulukunta loi laajemminkin pohjaa ja työkaluja empiiriselle sosiologialle, mutta kaupunki oli tutkimuskohteena yksi tärkeimmistä. Chicagon yliopisto perustettiin 1892 ja yliopistosta muodostui nopeasti tunnetuin ja arvostetuin osa 1900-luvun alun amerikkalaista tiedeyhteisöä. Sosiologia ei ollut ainoa Chicagossa kukoistanut tieteenala. Myös psykologian, kasvatustieteen, taloustieteen ja politiikan tutkimuksen aloilla tehtiin erittäin merkittävää uraauurtavaa tutkimusta. (Bulmer 1984, 1–3.)

Chicagon koulukunta mainitaan esimerkkinä useiden sosiologisten tutkimusotteiden ja tieteen käsitteiden esittelyssä. Käyn läpi seuraavassa lyhyesti koulukuntaan liittyviä käsitteellisiä teemoja. Ensinnäkin koulukunnan työ edustaa *mikrososiologiaa*. Mikroteoreettinen sosiologia käsittelee yhteiskunnan eri osien erityisilmiöitä. Tällainen kohde voi olla esimerkiksi tietyn lähiön elämä ja olosuhteet tai pihapiirin perheiden välinen sosiaalinen kanssakäyminen. Mikroteoria on siis kiinnostunut yksittäisestä ilmiöstä, kun makroteoria taas tutkii laajemmin yhteiskuntaa ja sen rakenteita. (Sulkunen 1998, 211.)

Toinen erityispiirre liittyy Chicagon koulukunnan *etnografiseen tutkimusotteeseen*. Tämä tarkoittaa tutkimusmetodia, jossa tutkija menee mukaan kohteensa elämään. Etnografisessa tutkimuksessa tutkimuskohde on useimmiten ihmisryhmä, jonka kollektiivisesta elämästä ollaan kiinnostuneita. Tutkija seuraa pidemmän aikaa läheltä ryhmän elämää ja kerää samalla aineistonsa. (Jokinen & Saaristo 2004, 110–111.) Kolmas Chicagon koulukuntaan liitettävä käsite on *symbolinen interaktionismi*, joka kuvaa kiinnostusta yksilöiden väliseen välittömään vuorovaikutukseen. Tällaista vuorovaikutusta ovat esimerkiksi kaupunkilaisten satunnaiset kohtaamiset ja naapurien välinen kasvotusten tapahtuva kanssakäyminen. Vuorovaikutuksessa on olennaista yksilöiden tapa käyttää kieltä ja symboleita. (Jokinen & Saaristo 2004, 59–60.)

3.3.1 Koulukunnan kaupunkitutkimus

Chicagon koulukunnan merkitys sosiologian tieteenalalla perustuu ennen kaikkea Robert E. Parkin työlle. Parkin ajatteluun oli antanut vaikutteensa muun muassa osallistuminen Georg Simmelin opetukseen Saksassa. (Gottdiener & Hutchison 2011, 49.) Parkille oli tärkeää tiivis suhde empiiriseen tutkimukseen, jonka keinoin hän halusi tutkia senaikaista maailmaa. Hän kannusti tutkijoita ja opiskelijoitaan pois tutkijan torneistaan ja

kammioistaan tekemään empiirisiä havaintoja mahdollisimman lähellä tutkimuskohdettaan. (Choldin 1985, 13.) Chicagon sosiologian merkityksen yksinkertainen perusta oli ensikäden empiirisen tiedon saattaminen yhteen yleisen tason valmiiden ideoiden kanssa. Chicagon koulukunta mahdollisti näin tutkimustiedon ja teorian vuoropuhelun ja teki tämän esimerkillisen organisoidusti. Koulukunnan vahvuudeksi muodostui myös koko tutkijayhteisön sitoutuminen tekemään parasta mahdollista tutkimusta senaikaisella sosiologian kentällä. Tähän liittyy myös tasavertainen suhtautuminen tutkimuskohteiden painottamiseen. Laitoksen suuntautuminen oli monenkirjava ja avoin. (Bulmer 1984, 2–3.)

Ennen Parkin tuloa Chicagon sosiologian laitokselle vuonna 1914 olivat Charles Henderson ja W. I. Thomas luoneet perustaa koulukunnan kaupunkitutkimukselle (Gottdiener & Hutchison 2011, 58). Thomasin työtä *The Polish Peasant in Europe and America* on laajasti pidetty empiirisen sosiologian tärkeänä perustana. Tämä Thomasin tutkimus maahanmuuttajista yhdisti kerätyn empiirisen aineiston ja teoreettisen kehyksen uudella tavalla. (Bulmer 1984, 45–46.) Parkin artikkeli *The City* vuodelta 1915 viitoitti koulukunnan urbaanin sosiologian tutkimuskohteita ja tulevia päämääriä (Savage & Warde 1993, 9). Parkin ajattelu korosti kaupunkia sosiaalisena laboratoriona, jossa tapahtuvia luonnollisia prosesseja tulee havainnoida menemällä mukaan kaupungin elämään. Tässä laboratoriossa korostuvat sosiaalinen vuorovaikutus ja sosiaaliset siteet sekä näiden muotoutuminen uudelleen modernisaation myötä. (Choldin 1985, 14; Savage & Warde 1993, 17–18.)

Koulukunnan tutkimusprojektit jakautuivat kahteen suuntaukseen. Ensimmäkin tehtiin tilastollisia analyyskejä kaupungin alueista ja toisena pääsuuntana olivat etnografiset tutkimukset kaupungin eri väestöryhmistä. (Choldin 1985, 15; Savage & Warde 1993, 9.) Tutkimuksen toteutus tapahtui kuitenkin aina Chicagon kaupungissa, joka oli herkullinen kohde yhteiskunnalliselle tutkimukselle. Chicago oli aikavälillä 1850–1900 kasvanut 30 000 asukkaan pikkukaupungista yli puolentoista miljoonan asukkaan suurkaupungiksi. Chicago oli siis paikkaan ja asukkaiden yhteiseen historiaan liittyen varsin nuori kaupunki. Samalla Chicagosta syntyi voimakkaan siirtolaisuuden myötä etninen kohtauspaikka. 1900-luvun alussa Chicagon asukkaista noin puolet oli syntynyt Yhdysvaltojen ulkopuolella. Äkillinen kasvu, teollistumisen aiheuttamat muutokset ja kansallisuuksien

suuri kirjo synnyttivät mielenilmauksia ja väestön alueellista segregatiota. Toisaalta Chicagosta kehittyi nopeasti myös koulutuksen ja kulttuurin keskus. Chicagon koulukunta pääsi näin tuoreeltaan tutkimaan tätä monella tapaa uudenlaista ja kiinnostavaa kohdetta. Koulukunta oli itse syntynyt osana Chicagon kehitystä ja näin se oli suoraan lähellä tutkittavia ilmiöitä. (Bulmer 1984, 12–14.) *American Journal of Sociology* korosti vuonna 1902 Chicagon kaupungin merkitystä yhtenä täydellisimmistä sosiaalisista laboratorioista. Samalla lehti esitti, että modernisaatioon liittyviä vakavia ongelmia tulee tutkia nimenomaan suurissa kaupungeissa ja suurten väestömassojen keskuudessa. (Gottdiener & Hutchison 2011, 58.)

3.3.2 Keskeiset tutkimukset, myöhempi kritiikki ja merkitys nykytutkimukselle

Chicagon koulukunnasta teki merkittävän 1920-luvulla syntynyt joukko tutkimuksia ja julkaisuja, joista monia pidetään edelleen tieteenalan klassikkoina. Chicagon tutkimuksissa tutkimusote oli aina samankaltainen. Tutkija valitsi tärkeän sosiaalisen ilmiön ja pyrki selvittämään sen ilmenemistä tietyssä kaupungin tilassa. Näistä tutkimuksista mainittakoon maahanmuuttajia ja kodittomia kulkureita tutkinut *The Hobo* (1923), yli tuhannen Chicagon jengin elämää tutkinut *The Gang* (1927), urbaanin ympäristön aiheuttamia mielenterveyshäiriöitä selvittänyt *The Ghetto* (1928) ja itsemurhaa tutkinut *Suicide* (1928). Yksi merkittävimmistä tutkimuksista oli *The Gold Coast and the Slum* (1929). Se tutki Chicagon keskustassa suhteellisen pienellä alueella toisiaan lähekkäin eläneiden eri tuloluokkien ja ryhmien välistä vuorovaikutusta. Tutkija sai etnografisella osallistuvalla otteella pienestä alueesta irti koko kaupunkia kuvaavia tuloksia. (Choldin 1985, 15–16; Gottdiener & Hutchison 2011, 64–68; Savage & Warde 1993, 11.)

Chicagon koulukunnan erityisyyttä ja sen kaupunkisosiologian urotöitä on myös kritisoitu. Tätä kritiikkiä on antanut muun muassa Manuel Castells, joka työllään *The Urban Question* (1977) asetti perinteisen kaupunkisosiologian aseman kyseenalaiseksi ja avasi näin samalla keskustelua tarpeesta uudenlaiselle tavalle tehdä urbaania sosiologiaa. Castellsin mukaan 1900-luvun alun kaupunkisosiologian ajattelulta puuttui teoreettinen tausta, eikä tieteellinen oppiaine voi toimia näin. Kritiikin mukaan tiede ei voi toimia ideologian varassa ja valita tutkimuskohteitaan sen mukaan mitä eteen osuu, vaan tieteellisen tutkimuksen lähtökohtana on oltava vankka teoreettinen perusta. Castellsin

mukaan kaupunkisosiologian teoreettinen perusta tulisi rakentaa ajatukseen kapitalistisessa kaupungissa esiintyvistä kollektiivisen kuluttamisen ilmiöstä. Hänen mielestään kollektiivinen kuluttaminen on liitoksissa nimenomaan urbaanin ympäristön kanssa. (Savage & Warde 1993, 27–30.)

Varhaista urbaania sosiologiaa kohtaan noussut kritiikki oli perusteltua ja se sai osakseen suurta huomiota, mutta kritiikki oli osin myös harhaanjohtavaa. Varhainen urbaani sosiologia oli tavallaan toimintaa yhteiskuntateorian ja urbaanien ilmiöiden välissä. Chicagon koulukunnalle kaupunki oli tila, josta ammentaa aineistoa ja sen avulla vahvistaa teoriaa. Castellsin uutta urbaania sosiologiaa on puolestaan arvosteltu siitä, etteivät kollektiivisen kuluttamisen ja taloudellisen tuotannon uudet muodot ole puhtaasti vain kaupunkiin liittyviä ilmiöitä. Joka tapauksessa Castellsin kritiikki oli osaltaan nostamassa uutta kiinnostusta kaupunkisosiologiaa kohtaan pitkän hiljaiselon jälkeen. (Savage & Warde 1993, 30–33.)

Chicagon koulukunnan perintö on merkittävä oman tutkimukseni kannalta. Koulukunnan kaupunkitutkimuksessa korostuu rohkeus ja päättäväisyys pyrkiä selvittämään, mitä ympärillä olevassa kaupungissa todella tapahtuu. 1900-luvun alkupuoliskon Chicagossa kaupunkiympäristöön liittyvät haasteet olivat erilaisia kuin 2010-luvun Jyväskylässä. Samoin paikan ja tutkimuskysymysten mittakaava oli erilainen. Koulukunnan työ tarjoaa kuitenkin aikakaudesta ja paikasta riippumattoman esimerkin jalkautua lähelle tutkittavaa kaupunkitilaa ja ammentaa sieltä ennakkoluulottomasti empiiristä tietoa.

4 MUU AIHEESEEN LIITTYVÄ TUTKIMUS

”Kaupunkitutkimus voidaan määrittää laajasti kaikkeen kaupunkiin liittyvänä tutkimuksena tai kapeasti jonkin oppiaineen kautta, jonka etuliitteenä on sana ’kaupunki’, esimerkiksi kaupunkimaantiede, kaupunkisosiologia tai kaupunkitaloustiede.” (Jauhiainen & Harvio Yhdyskuntasuunnittelu 2008, 6).

Tämän pro gradu -tutkielman kiinnostuksen kohteet liittyvät suomalaiseen kaupunkiin ja sen suunnitteluun 2000-luvulla. Siten myös katsaus aiempaan tutkimukseen keskittyy suomalaiseen kaupunkitutkimukseen 2000-luvulla. Esittelen kuitenkin myös lyhyesti merkittäviä suomalaistutkimuksia kauempaa historiasta sekä kansainvälisen kaupunkitutkimuksen nykyisiä suuntauksia.

Suomalaisen kaupunkitutkimuksen historiassa on oman tutkimukseni kannalta välttämätöntä nostaa esiin ainakin Heikki Wariksen ja Matti Kortteisen tutkimukset, jotka ovat kansallisesti erittäin merkittäviä niin tieteellisesti kuin laajemmin yhteiskunnallisesti. Heikki Waris (1901–1989), joka tunnetaan suomalaisen sosiaalipolitiikan uranuurtajana, tuli tunnetuksi myös kaupunkiyhteisöjen tarkkanäköisenä tutkijana. Wariksen vuonna 1932 valmistunut väitöskirja *Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkänsillan pohjoispuolelle* tutki työläisväestön yhteisöjen elämää Helsingissä Hakaniemen ja Kallion alueilla. Wariksen tutkimusotteeseen antoi vaikutteita amerikkalainen kaupunkisosiologia. Kaupunkitutkijan roolissaan Waris jalkautui lähelle tutkittavaa yhteisöä, keräsi laajoja haastatteluita ja pyrki näin selvittämään yhteisön jäsenten välisten suhteiden luonnetta. Warista kiinnosti uuden yhteisön ja uuden ympäristön (muutto maalta kaupunkiin) aiheuttama ”sielullinen murros” yksilöiden elämässä. Tähän liittyivät esimerkiksi kasvanut alkoholismi ja prostituutio näillä alueilla. Waris näki Helsingin 1930-luvun työläisväestön asuinalueet amerikkalaisittain sulatusuunina, jossa ihmiset ja elämäntyylit ovat läheisessä kosketuksessa. Väitöskirjan vuonna 1934 ilmestyneessä toisessa osassa Waris keskittyi entistä enemmän ympäristön vaikutuksiin ja tutki esimerkiksi kuolleisuuden, sairastuvuuden ja köyhyyden alueellisia kytköksiä. Wariksen myöhempi tutkimustyö liittyi enemmän yleiseen sosiaalipolitiikkaan. Wariksen ideoita ja menetelmiä on käytetty paljon apuna myöhemmässä yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. (Soikkanen 1990, 280–282.)

Matti Kortteinen puolestaan tutki 1980-luvun alussa 1960- ja 70-luvuilla rakennettujen lähiöiden elämää ja vaikutusta yksilön arkeen. Kortteisen tutkimustyötä esittelen tarkemmin lähiöitä käsittelevässä kappaleessa pääluvussa kuusi.

4.1 Kansainvälinen kaupunkitutkimus

Kaupunkitutkimuksen erottuminen omaksi tutkimusalakseen 1900-luvun jälkipuoliskon aikana, erityisesti Yhdysvalloissa, on seurausta tiettyjen perustelujen vahvistumisesta tiedeyhteisön keskuudessa. Ensinnäkin kaupunkialueiden kasvu ja kehitys on koettu niin tärkeäksi ilmiöksi, että se ansaitsee omaa tieteellistä tutkimustaan. Toiseksi on vahvistunut näkemys, että määrätietoisien tieteellisen kaupunkitutkimuksen keinoin voidaan saada tietoa, joka auttaa ratkaisemaan kaupunkeihin ja voimistuvaan kaupungistumiseen liittyviä ongelmia. Vaikka nämä perustelut yleisesti hyväksytään, on kaupunkitutkimusta kritisoitu siitä, ettei se kykene riittävässä määrin käsitteellistämään tutkimuskohdettaan ja siten ansaitsemaan asemaa tieteellisenä oppiaineena. Kaupunkitutkimuksen haasteena on yhä löytää yhtenäisiä teoreettisia ja menetelmällisiä periaatteita oppiaineen sisällä. (Bowen, Dunn & Kasdan 2010, 199.)

2000-luvun alussa maapallon väestöstä ensimmäistä kertaa yli puolet asuu kaupunkimaisilla alueilla. Kaupungissa asuvien osuuden ennustetaan nousevan vuoteen 2030 mennessä 70 prosenttiin. Urbani tutkimus on 2000-luvulla ollut yksi nopeimmin kasvavista tieteenaloista. Kaupungin idea ja arkinen sisältö ovat jatkuvassa muutoksen tilassa, ja tämän kehityksen hahmottaminen ja ohjailu herättävät tutkijoiden parissa suurta kiinnostusta. Tällä hetkellä kaupunkitutkimuksen kysymykset liittyvät ensisijaisesti kaupunkien kasvuun ja globalisaation vaikutuksiin kaupunkien toiminnassa. (Gottdiener & Hutchison 2011, 375–376.)

Kaupunkitutkimusta tai urbaania tutkimusta tehdään kansainvälisesti tarkasteltuna todella paljon. Tiedonhakupärijärjestelmä Nellin lehtihaussa löytyi 80 tieteellistä aikakauslehteä, joiden nimeen sisältyy sana ”urban”. Kaupunkitutkimusta siis tehdään valtava määrä, mutta koottua tietoa kaupunkitutkimuksen tilasta ja määrästä kansainvälisellä tasolla on niukasti saatavilla. Bowen, Dunn ja Kasdan (2010) ovat kuitenkin koonneet tietoja 2000-luvun alun tieteellisistä kaupunkitutkimuksista. Tutkijat tarkastelivat vuosina 1999–2007

Journal of Urban Affairs -nimisessä tieteellisessä aikakauslehdessä esiteltyjä kaupunkitutkimuksia. Kyseisen ajanjakson aikana julkaisussa esiteltiin 222 kaupunkitutkimusta. On paikallaan kuitenkin huomauttaa, että kyseessä on yhdysvaltalainen julkaisu ja siten suurin osa selvityksen tutkimuksista oli pohjois-amerikkalaisten tutkijoiden tekemiä ja Yhdysvaltojen tai Kanadan kaupunkeja käsitteleviä. Vain yksittäiset tutkimukset liittyivät muiden mantereiden kaupunkeihin. Yhteenveto antaa siis varsin amerikkalaisen kuvan kaupunkitutkimuksen tilasta. Toisaalta on myös todettava, että amerikkalaisella kaupunkitutkimuksella on merkittävä perintö ja rooli yleisesti ottaen kaupunkitutkimuksen kentällä, joten USA:ssa tehdyn tutkimuksen tarkastelu on erityisen perusteltua.

Kyseisessä selvityksessä tutkimuksen aihealueet jakautuivat seuraavasti (Bowen ym. 2010, 211–215):

- Kaupunkipolitiikka ja -hallinto (27 %)
- Kaupunkiasuminen, naapurusto ja kaupunkiyhteisön muutokset (22 %)
- Kaupunkitalous (18 %)
- Kaupunkisosiologia (13 %)
- Muut (12 %)
- Kaupunkimaantiede, maankäyttö, muuttoliike (4 %)
- Kaupunkisuunnittelu ja arkkitehtuuri (2 %)
- Ympäristötutkimus (2 %)

Tästä aihepiirien jaosta voidaan havaita, että kolme suurinta ryhmää kattavat kaksi kolmasosaa tutkimuksesta. Kolmen suurimman ryhmän kohdalla huomionarvoista on, että kaupunkipolitiikan ja kaupunkitalouden aihepiireissä suurin osa tutkimuksista tehtiin vuosituhannen vaihteessa, kun taas kaupunkiasumisen aihepiirissä tutkimusten määrä lisääntyi selvästi tutkitun ajanjakson lopulla vuosina 2006–2007. Bowen ym. (2010, 214–215) toteavat, että kolmen pienimmän aihepiirin tutkimuksia koskevat artikkelit ovat kyseisissä julkaisussa jostain syystä harvinaisia ja ilmestyminen epäsäännöllistä, mutta tästä huolimatta nämä aihepiirit säilyvät mitä ilmeisimmin kaupunkitutkimuksen keskiössä myös tulevaisuudessa.

Latham (2006, 88) mukaan kansainvälisen, ainakin englanninkielisen kaupunkitutkimuksen tekijät ovat 2000-luvulla varsin yksimielisiä länsimaisen kaupungin kehitykseen liittyvistä piirteistä. Tällaisia kaupunkia määritteleviä tekijöitä ovat muun muassa toimeentulon ja hyvinvoinnin epätasainen jakautuminen, kaupungin globalisoituminen, kulutuskeskeisyys sekä kaupungin hallinto- ja päätöksentekomalli, jossa painottuvat uusliberalistinen ja markkinaorientoitunut näkökulma ymmärtää kaupunki. Latham näkee, että tällaisen yleisen konsensuksen muodostuminen asettaa tutkimuksen tekemiselle turhaan tiettyjä rajoitteita ja ennakkokäsityksiä. Latham ehdottaakin, että nykyisessä kaupunkitutkimuksessa tulisi suhtautua entistä vakavammin eurooppalaisen kaupungin monimuotoisuuteen ja pyrkiä löytämään kullekin kaupungille ominaisia piirteitä, jotka erottavat ne muista kaupungeista. (Latham 2006, 88–89.)

4.2 Suomalainen kaupunkitutkimus 2000-luvulla

Tässä esitetyt tiedot suomalaisesta kaupunkitutkimuksesta perustuvat Jussi S. Jauhiaisen ja Susanna Harvion Työ- ja elinkeinoministeriölle laatimaan julkaisuun *Suomalainen kaupunkitutkimus 2000-luvulla* (Työ- ja elinkeinoministeriö, Alueiden kehittäminen, 27/2008) sekä kirjoittajien samannimiseen artikkeliin Yhdyskuntasuunnittelu-lehdessä (4/2008). Jauhiainen ja Harvio kokosivat ministeriön julkaisuun laajasti tietoa kansallisista ja kansainvälisistä suomalaisista kaupunkitutkimuksista, jotka on julkaistu vuoden 1999 jälkeen ja ennen kesää 2008. Tällä aikavälillä tehtiin 1764 suomalaista kaupunkitutkimusta eli keskimäärin yli 200 vuosittain. Tässä tarkastelussa tutkimuksen suomalaisuuden vaatimus täyttyi, kun vähintään yhden tutkimuksen tekijän taustaorganisaatio sijaitsi Suomessa. (Jauhiainen & Harvio TEM 2008, 11–13.)

Kansallisuuden tai kotimaan kiinnittäminen kaupunkitutkimukseen globalisoituneessa tiedemaailmassa on hankalaa ja osin tarpeetonta. Tilastot suomalaisesta tutkimuksesta antavat kuitenkin kuvan suomalaisen tiedeyhteisön kiinnostuksesta kaupungin tutkimista kohtaan. Suomen kohdalla on myös merkittävää, että valtaosa ”suomalaisesta kaupunkitutkimuksesta” on tehty Suomessa, Suomesta, suomeksi ja suomalaisten voimin. Tälle suomalaisen kaupunkitutkimuksen kotimaapainottuneisuudelle asettaa muutospainetta tavoitteet kansainvälistää Suomen yliopistolaitosta. Opetusministeriö pyrkii lisäämään suomalaisten tutkijoiden kansainvälistä liikkuvuutta sekä toisaalta

houkuttelemaan ulkomaisia huippututkijoita Suomeen. Kaupunkitutkimuksen kansainvälistymiskehityksen lisäksi myös suomalaiseen kaupunkitutkimukseen vaikuttaa maailmanlaajuinen kaupunkilaisten määrän kasvu. (Jauhiainen & Harvio Yhdyskuntasuunnittelu 2008, 8.)

4.2.1 Tutkimuksen aihepiirit

Suomalaisen kaupunkitutkimuksen aihepiirit 2000-luvulla voidaan jakaa kahdeksaan luokkaan: *kaupunkikulttuuri ja -sociologia, kaupunkipolitiikka ja -talous, kaupunkisuunnittelu ja arkkitehtuuri, kaupunkiluonto ja -ekologia, kaupungin sosiaalinen ja fyysinen rakenne, kaupunkihistoria, kaupunkiarkeologia* sekä luokka *muu*. Nämä aihepiirit sekoittuvat tutkimuksissa, ja suurin osa tutkimuksista käsittelee samanaikaisesti useampaa aihepiiriä. (Jauhiainen & Harvio TEM 2008, 30–31.)

Miltei puolet (45,3 %) 2000-luvun suomalaisista kaupunkitutkimuksista liittyi jollain tapaa *Kaupunkikulttuurin ja -sociologian* aihepiiriin. Ensisijaisesti tätä aihepiiriä koskevien tutkimusten osuus oli vajaa viidennes (19,0 %). *Kaupunkipolitiikan ja -talouden* osuus ensisijaisena tutkimuskohteena oli viidennes (20,0 %) ja muuten aihepiiriin liittyviä tutkimuksia oli noin kolmannes (34,1 %). Kahden suosituimman aihepiirin jälkeen kolmantena tuli *Kaupunkisuunnittelu ja arkkitehtuuri* (aiheeseen liittyviä 31,0 % / ensisijaisesti 15,9 %). (Jauhiainen & Harvio Yhdyskuntasuunnittelu 2008, 11.)

Edellä mainitut kolme suurinta luokkaa, käsittävät laajan joukon kokonaisuuksia. *Kaupunkikulttuurin ja -sociologian* aihealue käsittää muun muassa asukkaat, yhteisöt, kaupungin ristiriidat, kaupunkimaisen elämäntavan, asumisen sekä kaupunkiympäristön ja sen tilojen kokemisen. *Kaupunkipolitiikan ja -talouden* aihealue liittyy kaupunkien hallintoon, aluekehittämiseen, kehityspolitiikkaan sekä kaupunkiverkostoihin, alueiden kilpailukykyyn ja kaupunkien kansainvälistymiseen. *Kaupunkisuunnittelun ja arkkitehtuurin* aiheita ovat esimerkiksi keskustan ja lähiöiden rakentaminen, viheralueiden ja metsien rakentaminen, yleis- ja asemakaavoitus sekä liikennesuunnittelu. (Jauhiainen & Harvio Yhdyskuntasuunnittelu 2008, 11.)

Tutkimusten ensisijainen aluetaso oli paikallistaso. Suurin osa tutkimuksista keskittyi tarkastelemaan yksittäistä konkreettista kaupunkia. Paikallisen ja kansallisen väliin sijoittuvaa kaupunkiseudun tai maakunnan aluetason tutkimusta oli selvästi vähemmän, samoin kuin valtiota laajemmalle alueelle kohdistuvaa tutkimusta. Seutu- tai maakuntatason tutkimus esiintyi useimmiten toissijaisena aluetasona kansalliseen tai paikalliseen ensisijaisesti kiinnittyneissä tutkimuksissa. Aluetasoista puhuminen tai niiden vertailu tutkimuskohteena ei kuitenkaan tarkoita, että eri tasot olisivat toisensa poissulkevia. Useissa tarkastelluissa kaupunkitutkimuksissa tutkimusaihetta tarkasteltiin sekä kansallisella että paikallisella tasolla. Suomalaiselle kaupunkitutkimukselle näyttää joka tapauksessa olevan ominaista valtion ja kuntien rajojen korostuminen. (Jauhiainen & Harvio Yhdyskuntasuunnittelu 2008, 13.)

Suurin osa tutkimuksista tehtiin suurista kaupungeista. Helsinki on kohteena selvästi suosituin. Siitä tehtiin keskimäärin 50 tutkimusta vuosittain. Turusta ja Tampereesta ilmestyi vajaa kymmenkunta tutkimusta vuosittain ja Oulusta noin viisi. Asukasluvultaan suuret Espoo ja Vantaa olivat Jyväskylän ja Lahden kanssa samalla tasolla. Näistä kaikista tehtiin muutama tutkimus vuosittain. Ulkomaiden kaupunkeja tutkittiin suhteellisesti hyvin harvoin. Suosituimpia ulkomaisia kohteita olivat Viipuri, Pietari ja Berliini. (Jauhiainen & Harvio Yhdyskuntasuunnittelu 2008, 14–15.) Tutkimuksista miltei kaksi kolmasosaa (62,9 %) julkaistiin suomeksi ja englanniksi vajaa kolmannes (30,1 %). Muilla kielillä tehtiin vain yksittäisiä tutkimuksia vuosittain. Suomalaiset kaupunkitutkimukset päätyivät tarkastellulla aikavälillä hyvin harvoin keskeisiin kansainvälisiin julkaisuihin. (Jauhiainen & Harvio Yhdyskuntasuunnittelu 2008, 16–17.)

4.2.2 Suomalaisen kaupunkitutkimuksen tulevaisuus

Jauhiainen ja Harvio toteavat, että suomalainen kaupunkitutkimus on laajentunut ja vahvistunut merkittävästi 2000-luvulla. Suomalaista kaupunkia tarkastellaan entistä vähemmän modernina koneena, josta voidaan selvästi erottaa toiminnalliset ja alueelliset sektorit. Esimerkiksi talous sekoittuu politiikkaan ja kulttuuri muihin sosiaalisiin ilmiöihin aiempaa voimakkaammin. Yksittäisten tutkimusteemojen luokittelu irralleen toisistaan on muuttunut haasteelliseksi. Samoin näkökulma, jolla tutkimukset lähestyvät kaupunkia aikaan liittyen, on muuttunut. Yhä useammin menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus

nähdään kaupungissa toisiinsa sulautuvana ajallisena jatkumona. Vaikka tavoitteet kansainvälistää tutkimusta ja julkaista tutkimusta enemmän englanniksi ovat kenties perusteltuja, puolustavat Jauhiainen ja Harvio myös perinteistä suomikeskeistä tutkimusotetta. Se nostaa kiinnostavia, omaperäisiä teoreettisia avauksia ja empiirisiä tuloksia, jotka hyödyttävät kaupunkitutkimuksesta kiinnostuneita myös Suomen ulkopuolella. (Jauhiainen & Harvio Yhdyskuntasuunnittelu 2008, 17–18.)

Jauhiainen jatkaa suomalaisen kaupunkitutkimuksen tarkastelua artikkelillaan Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisussa *Kaupungit kurkottavat 2010-luvulle* (Työ- ja elinkeinoministeriö, Alueiden kehittäminen, 12/2009). Artikkelissaan Jauhiainen käy läpi tutkimuskohteita, joita suomalainen kaupunkitutkimus voisi tutkia enemmän. Esille nousseet teemat perustuvat suomalaisille kaupunkitutkijoille teetettyyn kyselyyn.

Näistä aihepiireistä tarvitaan lisää tutkimusta:

- Kansainvälistyvän kaupunkikehittämisen mekanismit ja kaupungin hallinnon verkostot
- Maahanmuuton syvälinen vaikutus kaupunkien kehitykseen
- Elämäntapojen kirjo kaupungissa
- Historian ja luonnon käsittely kulttuurisissa kaupunkitutkimuksissa
- Energian hinnannousun vaikutukset alue- ja yhdyskuntarakenteeseen
- Taidehistoriallisen tai arkeologisen näkökulman hyödyntäminen
- Poliittisen, taloudellisen tai historiallisen näkökulman ja luonnontieteelliseen tarkastelun yhdistäminen
- Kaupunkiluonnon arvostuksen ja ymmärryksen tutkiminen
- Pitkän aikavälin tutkimus ymmärtääksemme kaupunkiympäristön muutosta
- Monitieteinen kaupunkitutkimus on edelleen vähäistä Suomessa. (Jauhiainen 2009, 12–13.)

Jauhiainen itse toivoo tiiviimpää vuoropuhelua kaupunkitutkijoiden ja tutkimusten tilaajien välillä. Tutkimuksen vaikuttavuutta ei tule mitata liian yksinkertaisesti, esimerkiksi julkaisujen määrällä kansainvälisissä julkaisusarjoissa. Suomalaisten kaupunkitutkijoiden tulee pyrkiä julkaisemaan tutkimuksia myös englanniksi, ja kansainvälisesti arvostettuihin

julkaisusarjoihin pitäisi saada lisää suomalaisten tutkijoiden artikkeleita. Kansainvälinen arvostus ei kuitenkaan suoranaisesti liity siihen, kehittykö suomalaisen kaupungin tutkimus oikeaan suuntaan. Suomen pienten kaupunkien haasteet ja tarpeet ovat erilaisia kuin kansainvälistä tutkimusta kiinnostavien suurkaupunkialueiden ongelmat. Kaupunkitutkimukseen sisältyvä haaste on pyrkiä muodostamaan pitkäjänteinen keskusteluyhteys kaupunkien kehitykseen vaikuttavien tahojen kanssa, samalla kun media odottaa pikemminkin nopeutta ja iskeviä tutkimustuloksia. Tutkijoiden tulee valita tutkimusteemansa kaupunkien tarpeiden mukaan, ja toisaalta kaupunkien tulee hyödyntää tutkijoiden asiantuntemus kaupunkien kehittämisessä. (Jauhiainen 2009, 13–14.)

Oma tutkimusaiheeni liittyy *kaupunkikulttuurin ja -sosiologian* sekä *kaupunkisuunnittelun ja arkkitehtuurin* aihepiireihin, jotka olivat myös Harvion ja Jauhaisen selvityksen perusteella suosituimpia aiheita. Tutkimukseni liittyy erityisesti tarpeeseen saada lisää monitieteistä kaupunkitutkimusta. Sosiologia ja aluetiede sijaitsevat molemmat yhteiskunnallisten oppiaineiden ryhmässä, mutta niiden yhteistyö kaupunkitutkimuksessa on vielä vähäistä. Sosiologian ja aluetieteen yhdistäminen ei kenties ole yllättävin esimerkki monitieteisyydestä, mutta sitäkin perustellumpi. Olisi nähdäkseni erittäin tärkeää ja toivottavaa, että aluesuunnittelun ja sosiaalitieteiden näkökulmat tuotaisiin lähemmäs toisiaan niin kaupunkisuunnittelussa ja -politiikassa kuin niiden tutkimisessakin.

4.3 Aikaisempi tutkimus Jyväskylästä ja Lutakosta

Tutkimukseni aihealueeseen ja Lutakkoon liittyen on tehty viime vuosina muutamia pro gradu -tutkielmia ja muita tutkimuksia. Sari Klinga lähestyy pro gradussaan *Asuinaluebrändin rakentaminen* (Turun Kauppakorkeakoulu, 2011) kaupunkia ja sen suunnittelua melko uudesta näkökulmasta. Klinga tutkii brändin rakentamista ja merkitystä tietylle alueelle. Tutkimuksen toisena tapauksena Klinga on käyttänyt Lutakkoa. Klingan mukaan aiempaa asuinaluebrändäystutkimusta ei ole, joten on tärkeää tutkia, miten perinteinen tuotteiden ja palveluiden pariin sijoittunut brändi-ajattelu voi edesauttaa alueen suunnittelua ja kehitystä. Tutkimuksensa perusteella Klinga toteaa asuinaluebrändäyksen olevan mahdollista ja kannattavaa ja tietysti asuntojen arvoa lisäävää. Klingan tutkimusaihe ja Lutakko tutkimuskohteena luovat useita yhtäläisyyksiä oman työni ja Klingan pro gradu -tutkielman välille. Klingan lähtökohta on kuitenkin taloustietellinen ja

tutkimus rakentuu brändäämisen ympärille, kun taas omassa yhteiskuntatieteellisessä tutkimusotteessani brändi tai brändäys esiintyvät vain osana kaupunkisuunnitteluprojektin kokonaisuutta. On kuitenkin huomionarvoista, että oma aineistoni tukee Klingan johtopäätöstä asuinaluebrändäyksen merkityksestä.

Tiina Vuorio tutkii pro gradu -tutkielmassaan *Ranta-asumisen ulottuvuuksia* (Jyväskylän yliopisto, 2005) ranta-asumisen ja asuinympäristön merkitystä asukkaiden viihtyvyydelle Jyväskylän Lutakossa ja Ainolanrannassa. Näiden alueiden asukkailta kerättyjen haastattelu- ja kyselyaineiston perusteella Vuorio toteaa tutkimuksen tulosten vahvistavan aiempia tutkimustuloksia, joiden mukaan asuinviihtyvyyteen vaikuttavat ensisijaisesti alueen rauhallisuus, palveluiden saatavuus, mielikuvat ja yleensä elämisen helppous. (Vuorio, 2005) Vuorion tutkimuksessa korostuu asumisen viihtyvyys ja järvenrantasijainnin vaikutus. Oma tutkimukseni on kiinnostunut yleisemmin Lutakon ominaisuuksista ja siitä, millaisia mielikuvia alue asukkaissa herättää. Lutakko on rakentunut vuodesta 2005 vuoteen 2012 merkittävästi lisää, joten asuinympäristön kokemuksissa on todennäköisesti tapahtunut muutoksia, joita asukashaastatteluni toivottavasti tuovat esiin.

Kaija Blomin pro gradu -tutkielma *Kaupunkisuunnittelua Jyväskylän Kekkolassa* (Jyväskylän yliopisto, 2004) tutkii Kekkolan asuinalueen suunnittelua ja syntyynyttä aluetta. Blomin tutkimuksessa painottuu valmiin alueen havainnointi. Tutkimuksen tuloksissa kehuaan vuorovaikutteisen suunnittelutyön hyötyjä ja rohkeaa avointa kaavoituskäytäntöä, joka pyrkii ottamaan huomioon erilaiset vähemmistöt kaavan laadinnassa. Blomin tutkimuskohde on luonteeltaan hyvin samantyylinen kuin omassa tutkimuksessani. Kekkolassa suunnitteluprojektia hallinnoi kuitenkin kaupunki, kun Lutakossa vastuussa on ollut yksityinen yhtiö. Kekkola myös sijaitsee kauempana kaupungin keskustasta ja on siten esimerkiksi rakennuskannaltaan ja väestörakenteltaan varsin erilainen alue kuin Lutakko.

Tiina-Riitta Lappi tutkii väitöskirjassaan *Neuvottelu tilan tulkinnoista* (Jyväskylän yliopisto, 2007) kaupungin tilallisuutta. Tämän tilallisuuden Lappi (2007, 11) näkee vuorovaikutussuhteena, jossa kaupungin sosiaalinen ja materiaallinen ympäristö kietoutuvat toisiinsa. Näin ollen näkökulma lähestyy kaupunkia yhtä aikaa rakennettuna ja elettyinä

tilana. Lapin etnologinen tutkimus sijoittuu Jyväskylään, jonka tiloja ja tilallisuutta tutkija on selvittänyt erilaisten teksti- ja haastatteluaineistojen avulla. Yhtenä alueena Lappi keskittyy myös Lutakkoon ja siihen liittyviin pohdintoihin ja kirjoituksiin. Lappi kuvaa (2007, 124) Lutakkoa jälkiteollista kaupunki-imagoa tavoittelevaksi alueeksi, joka irtautuu teollisista perinteistä ja jonne aletaan luoda uusien toimialojen työpaikkoja ja uusia palveluita. Jyväskylän identiteetin kannalta Lappi painottaa keskustatilan merkitystä. Kaupungin imagoon liittyen Lutakon kaltaisen uuden alueen merkitys on suuri. (Lappi 2007, 131.)

Samaan kaupunkitila-tematiikkaan liittyy myös Pekka Junkalan ja Niina Sääskilahden 1990-luvun lopulla Jyväskylän keskustassa toteuttama tutkimus. Junkala ja Sääskilahti tutkivat Jyväskylän keskustan kävelykatua ja sen keskeisintä risteystä Kompassia. Tutkijoiden tavoitteena oli tätä tarkasti rajattua tilaa tutkimalla kuvata myös laajemmin koko keskustan ilmettä ja piirteitä. Tutkimus toteutettiin tekemällä useaan otteeseen havaintoja kadulla ja haastatteleamalla kadulla kulkeneita ihmisiä. Aineiston perusteella tutkijat pyrkivät paikallistamaan, miten ihmiset kokevat kaupunkitilan, mitä tekijöitä tilan suunnittelu on painottanut sekä millaisia ilmiöitä kaupunkitilassa erityisesti esiintyy. Tutkimuksen perusteella Junkala ja Sääskilahti nostivat esiin erinäisiä kaupunkitilan ilmiöitä, kuten kasvava kontrolli ja kauppakeskuksissa ”hengailu”. Yksi keskeinen johtopäätös oli talouselämän toimijoiden suurelta vaikuttava vaikutusvalta kaupunkisuunnittelussa ja tämän välittyminen edelleen kaupunkitilan rakenteeseen. (Junkala & Sääskilahti 1999, 6–7, 97–103.)

5 TEORIAT KAUPUNKISUUNNITTELUN TAUSTALLA

Hall ja Tewdwr-Jones (2011, 1) kuvaavat, miten suunnittelun käsitettä on vaikea yksiselitteisesti määrittellä. Ihmisten suunnitteluun liittämät käsitykset kattavat laajan joukon toimintoja. Suunnittelutyötä tekevät henkilöt vaikuttavat tietävän mitä suunnittelu tarkoittaa, koska he suunnittelevat työkseen. Suunnittelijoiden työnkuva on kuitenkin liian laaja, jotta käsitteen määrittely suunnittelijoiden tekemän työn perusteella antaisi selkeän kuvan. Suunnittelun määritelmät sanakirjoissa vaihtelevat sen välillä mitä suunnittelu tarkoittaa tai mitä suunnittelu tekee. Hall ja Tewdwr-Jones huomauttavat, että länsimaissa termejä urbaani suunnittelu tai kaupunkisuunnittelu käytetään kaupunkipainottuneessa yhteiskunnassa huolimattomasti kuvaamaan mitä tahansa aluesuunnittelua. Perinteisesti kaupunkisuunnittelu on tarkoittanut tarkkarajaista erityisesti tilaan kiinnittyvää suunnittelua. (Hall & Tewdwr-Jones 2011, 1–3.) Taylor (1998) puolestaan painottaa, että riippumatta siitä, kuvataanko kaupunkisuunnittelua englannin kielessä termeillä urban, city tai town, keskeistä käsitteessä on aina kuvaus nimenomaan rakennetun ympäristön suunnittelusta. Tässä tutkimuksessa kaupunkisuunnittelua lähestytään Taylorin näkemysten pohjalta seuraavasti:

- Kaupunkisuunnittelu vaikuttaa ihmisten ympäristöön liittämiin sosiaalisiin merkityksiin. Kaupunkisuunnittelu tekee päätöksiä siitä, mitä ympäristön osia pidetään ennallaan ja mitä osia halutaan muuttaa. Kaupunkisuunnittelussa keskeistä on valta ja oikeutus arvioida, mikä on paras mahdollinen vaihtoehto asutun ympäristön kehittämisessä. (Taylor 1998, 167–168.)

Tässä luvussa esittelen suunnittelun teoriaa ja sen kehitystä. Luvun lopussa nostan esiin myös suomalaisen näkökulman kaupunkisuunnittelun nykytilasta ja kehityksestä.

5.1 Suunnitteluteorian synty

Kaupunkien kasvu teollistuneissa maissa 1800-luvun jälkipuoliskolla synnytti tarpeen uudistaa kaupunkien fyysistä ja sosiaalista rakennetta. Kaupunkien rakennettiin perusinfrastruktuuri ja julkinen liikenne. Kaupunkien järjestelmälliseen suunnitteluun alettiin muutosten myötä kiinnittää huomiota. Syntyi *varhainen moderni suunnitteluteoria*.

Varhaisessa suunnittelussa nousivat esiin taiteellispainotteisten arkkitehtien ja teknispainotteisten insinöörien koulukunnat. Suunnittelu houkutteli tekijöitä, koska se oli käypä keino lujittaa hallinnollista otetta. 1800-luvun lopulla alan kirjallisuus alkoi lisääntyä ja suunnittelun käytänteitä kehittivät myös useat Euroopan suurkaupungeissa toteutetut kaupunkirakenteen uudistukset. Esimerkiksi koko suunnittelutradition kannalta merkittävässä Pariisin uudistuksessa 1860-luvulla, ahdasta keskiaikaista kaupunkirakennetta avattiin vetämällä kaupungin läpi leveitä bulevardeja ja yhdistämällä tieverkko rautatieasemiin sekä rakentamalla uusia väljempiä asuinkortteleita vanhojen tilalle. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 35–40.)

Varhainen moderni suunnitteluteoria muodostui vahvasti muutamien pioneerien työlle. Tunnettuja 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun teoreetikkoja olivat kaupunkisuunnittelun käsikirjan laatinut ja maankäytön käytäntöjä suunnitellut skotlantilainen Patrick Geddes sekä kiinnostavan puutarhakaupunkimallin luonut englantilainen Ebenezer Howard. Geddesin kaupunkinäkökulmassa korostui ihmisläheinen maantiede ja historia kaupungin kehitystä ohjailevana ja kannattelevana voimana. Geddesille oli tärkeää kerätä paikallinen empiirinen aineisto suunnittelun pohjaksi, jolloin suunnittelu samalla kiinnittyi alueen paikalliseen muistiin. (Hall & Tewdwr-Jones 2011, 28, 43; Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 40–43.) Howardin puutarhakaupungin ideana oli luoda pienehkö omavarainen kaupunkiyhteisö, joka yhdistää maaseudun ja kaupungin etuja. Puutarhakaupunki herätti kiinnostusta, mutta käytännön toteutuksessa tehtiin kompromisseja. Puutarhakaupungit ympäri Eurooppaa muodostuivat kaupunkien reuna-alueiksi, eivätkä itsenäisiksi kaupungeiksi, kuten Howard oli suunnitellut. Suomessa puutarhakaupunkimalliin liittyvä kohde on kansainvälistäkin kiinnostusta herättänyt Espoon Tapiola, jonka suunnittelussa 1950-luvulla yhdisteltiin varhaisen modernin puutarhakaupunkia ja modernia kaupunkisuunnitteluteoriaa. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 40–43.)

Varhaista modernia suunnitteluteoriaa edustaa myös sveitsiläissyntyinen Le Corbusier, oikealta nimeltään Charles-Édouard Jeanneret. Hän oli modernin liikkeen ja funktionalismin teoreetikko, joka halusi rakentaa valikoivan ja monotonisen menneisyyden tilalle geometrisiin muotoihin nojaavia uusia kaupunkeja. Lähtökohtana oli luoda toiminnaltaan eri alueisiin jaettu kaupunki, jossa toteutui maankäytön tiukka kontrolli. 1900-luvun alkupuoliskolla vaikuttaneen Le Corbusierin suunnitelmissa keskeistä oli

vertikaalisuus. Rakennukset kohosivat korkeiksi ja maankäyttö oli näin tehokasta. Tällainen tilan järjestely mahdollisti myös laajat viheralueet pilvenpiirtäjien kupeessa, kun maata säästyι kerroslukumäärän kasvaessa. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 43.) Lutakon korkeiden asuinkerrostalojen muodostamassa rivistössä on jotakin Le Corbusierin mallia muistuttavaa. Lutakossa korkeiden rakennusten väliin on kuitenkin useimmissa kohdissa rakennettu matalampia taloja, joten korkeiden rakennusten väliin jäävät alueet eivät ole erityisen väljiä.

5.2 Moderni kaupunkisuunnittelu

Toisen maailmansodan jälkeen suunnittelu sai entistä merkittävemmän roolin tilanteessa, jossa kaupunkoja jälleenrakennettiin vauhdilla. Suunnittelu vakiintui osaksi hallintoa ja päätöksentekojärjestelmää. Lainsäädäntö suunnittelun ympärillä kehittyi ja suunnittelu muodostui asiantuntijavaltaiseksi. Modernismi ja funktionalismi valtasivat alaa. Perinteinen taiteellisuuden ja esteettisyyden merkitystä korostava näkökulma siirrettiin syrjään. Suunnittelua lähestyttiin ja tutkittiin erityisen teoreettisesti 1950-luvulta lähtien ja suunnittelun ympärille luotiin tarkka järjestelmä. Suunnittelussa alkoi modernin ajanjakso. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 46–48.)

Modernin ajan suunnitteluteorian voidaan katsoa muodostuvan tietyistä suuntauksista, joista kukin vuorollaan herätti kiinnostusta 1900-luvun jälkipuoliskon aikana. Ajallisen kytköksen ohella kyseiset suuntauksukset ovat luonnollisesti antaneet myös oman pysyvän vaikutuksensa suunnitteluteorian kehitykselle. Tällaisista suunnittelua ohjaavista teoreettisista suuntauksista esittelen tässä *Proseduraalisen, Kriittisen, Uuden julkisjohtamisen* ja *Pragmaattisen* suunnitteluteorian keskeiset näkemykset. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 48–49.)

Proseduraalisen suunnitteluteorian ydin perustuu ajatukseen, että suunnittelua tarvitaan yhteiskunnan järjestämiseksi parhaaseen mahdolliseen tilaan. Suunnittelu pyrkii säätelemään monimutkaista yhteiskunnan kehitystä rationaalisilla ja objektiivisilla malleilla. Suunnittelun kohteen ohella on tärkeää se, miten suunnitellaan. Kaupungin mallintaminen, tilastotiedon käyttö ja tulevan kehityksen arviointi on olennaista. Tämän

suuntauksen vaikuttavin kausi ajoittui 1960- ja 1970-luvuille. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 50–51.)

Proseduraalinen suunnitteluteoria on saanut osakseen kritiikkiä siitä, että se turhaan modernisoi ja tieteellisti perinteisen käytännönläheisen suunnitteluperinteen. Tähän kritiikkiin liittyi *kriittisen suunnitteluteorian* synty. Tässä suunnittelun teoriassa kaupungit ja niiden kehitys nähdään yhteiskunnallisina tapahtumina. Kaupunki kumpuaa siis yhteiskunnasta, eikä suunnittelua siten voida nähdä yhteiskunnasta irrallisena toimintona. Tämä näkemys vahvistui entisestään 1970-luvulla, kun suunnittelu politisoitui osana yhteiskunnallista liikehdintää. Osana kriittistä teoriaa tarkastellaan pääoman kasautumista kapitalistisessa yhteiskunnassa ja suunnittelun roolia yhteiskunnallisen vallan jakautumisessa. Pääoman vallan ja suunnittelun yhdistävän keskustelun taustalla ovat marxilaiset kaupunkiteoriat, joita edustivat 1970- ja 1980-luvuilla muun muassa maantieteilijä David Harvey ja sosiologi Manuel Castells. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 51–52.)

David Harvey osoitti, miten pääoma kasaantuu ja miten suunnittelulla on välitön merkitys yhteiskunnan kehitykseen. Harveyn mukaan tilanne, jossa investoidulle pääomalle etsitään maankäytössä maksimaalista hyötyä, on asukkaiden kannalta raskas. Ensinnäkin se asettaa kaupunkilaiset toisiinsa nähden korostetun epätasa-arvoiseen asemaan ja toiseksi asukkaat joutuvat sivustaseuraajiksi kaupungin muutosprosessissa. (vrt. Savage & Warde 1993, 46–47.) Kriittisen suunnitteluteorian puutteena on pidetty heikkoa käytännön toteutusta. Hedelmällinen ja sinänsä mielekäs teoreettinen keskustelu johti harvoin käytännön toimiin. Kriittisen teorian nousu ei onnistunut lopulta tuomaan kaikkia yhteiskuntaluokkia osaksi suunnittelua. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 51–53.)

Yhteiskunnan poliittinen liikehdintä korosti 1970-luvulla vastakkainasettelua julkisen ja yksityisen sektorin sekä asukkaiden ja suunnittelijoiden välillä. Julkinen sektori oli taloudellisesti entistä tiukemmalla ja sen toiminta suunnittelun toteuttajana nähtiin tehottomaksi. Julkisen sektorin asemaa suunnittelussa haluttiin kaventaa ja maankäytön sääntelyä keventää. Vapaus ja erilaisuus muodostuivat *uuden julkisjohtamisen suunnitteluteorian* arvoiksi, ja osia suunnittelusta vapautui markkinoiden ohjailtavaksi. Esimerkki ajan hengestä ja muutoksesta oli 1980-luvulla Iso-Britannian pääministeri

Margaret Thatcher, joka nopealla aikataululla yksityisti brittiläistä suunnittelua. Thatcher näki markkinatalouden luovan parhaan kehityksen, eikä katsonut tälle olevan muita vaihtoehtoja, koska kilpailu karsii tehottomat vaihtoehdot. Kuitenkin jo 1980-luvulla huomattiin, etteivät suunnittelijat voi työskennellä markkinoiden pyöryksessä, eikä julkinen sektori kykene toimimaan yksityisen sektorin lainalaisuuksien mukaan. Markkinoiden ylivertaisuus suunnittelun säätelijänä oli harhainen. Liberaali suunnittelu lisäsi yhteiskunnan sosiaalista ja taloudellista epätasa-arvoa. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 53–54.)

Pragmaattinen suunnitteluteoria pyrkii filosofisten perustelujen kautta ratkaisemaan käytännön ongelmia. Teoriaa kehittäneen John Friedmannin mukaan suunnittelu on tiedon soveltamista käytäntöön. Keskeistä on kaikkien osapuolten osallistuminen. Suunnittelija käy jatkuvasti vuoropuhelua kohteensa ja sen asukkaiden kanssa. Projektin pilkkominen osiin lisää samalla toiminnan läpinäkyvyyttä ja vähentää monimutkaisuutta. Yhteistoiminta on kaikkien kannalta samalla oppimistilanne, joka aina tarjoaa arvokasta tietoa tuleville suunnitteluprojekteille. Konflikteista selviytymisen ydin on eri tahojen tiedon yhdistämisessä. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 55–56.)

Lutakon projektista löytyy useita pragmaattisen teorian tunnusmerkkejä. Ensinnäkin suunnittelun perustan muodosti kaavoittajan (Jyväskylän kaupunki), maanomistajan (Jyvä-Helmi Oy) ja rakennusliikeiden tiivis yhteistyö (Päivänsalo 2009). Tämän lisäksi tavoitteita ja suunnitelmia esiteltiin säännöllisesti asukkaille asukasyhdistyksen välityksellä. Kolmanneksi: laaja kokonaisprojekti on pilkottu toteutusalueiden avulla pienempiin kokonaisuuksiin. (Moisio 2012.)

5.3 Postmoderni suunnittelu

Postmodernia suunnittelua on vaikea määritellä. Se kuvaa suunnittelun siirtymistä yleisen yhteiskuntakehityksen mukana modernista jälkimoderniin, tasaisesta kasvun kaudesta epävakaampaan aikaan. Suunnitteluteorian yhdistäminen postmoderniin on haasteellista, mutta tyyli-suuntana postmoderni tarkoittaa näkyvän esteettisyyden korostumista sekä eri aikakausien ja tyyli-lajien sekoittumista. Postmodernin tyylin filosofien ajatukset jäsentävät myös aikakauden suunnitteluteoriaa. Kyse ei ole suunnittelun alistamisesta filosofialle,

vaan pikemminkin teorian kehittelystä ja jaottelusta modernin jälkimainingeissa 1990-luvun alusta eteenpäin. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 58–60.)

Kenties selkeimmin postmodernia suunnitteluteoriaa edustaa *kommunikatiivinen suunnittelu*. Tämä 1970-luvulta lähtien vahvistunut suunnitteluperinne perustuu tiiviiseen vuorovaikutukseen ja lähestyy kaupunkisuunnittelua osana poliittista yhteisöä ja sen tavoitteita. Kaupunkisuunnittelu on osa julkishallintoa, ja asukkaiden osallistumisen keinot suunnitteluun määrittyvät kulloisenkin poliittisen toimintakulttuurin mukaan. (Staffans & Väyrynen 2009, 24.) Kommunikatiivinen suunnittelu pohjautuu Jürgen Habermasin ajatuksiin tiedonintresseistä ja viestinnästä. Habermasin mukaan suunnittelu on keino toteuttaa avoimempi ja osallistuvampi yhteiskunta. Tiedon kerääminen suunnittelun käyttöön ja tutkimusten laatiminen eivät sinänsä vielä kerro mitään suunnittelun arvoista ja tavoitteista. Habermasin kuvaamat tiedonintressit vaikuttavat siihen, mitä suunnittelu on ja mihin sillä pyritään. Tiedonintressi voi olla tekninen kehitystä ajava pyrkimys, käytännönläheiseen ymmärtämiseen perustuva tiedonintressi tai kriittinen intressi, joka haluaa muuttaa yhteiskuntaa oikeudenmukaisemmaksi. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 60–62.)

Habermasille yhteiskunnan perusta on elämismaailma, jossa pyritään elämänlaadun parantamiseen ja sosiaaliseen yhteenkuuluvuuteen. Ihmiset viestivät toisilleen ja haluavat ymmärtää toisiaan. Kommunikatiivinen suunnittelu tuo yhteen tämän elämismaailman ja suunnittelun. Tämä kohtaaminen tarkoittaa arkista keskustelua ympäristöstä, jonka mahdollisia tulevaisuuksia yhdessä perustellaan. Tieto ei ole tai synny kohteen ulkopuolella, vaan sitä tuotetaan jatkuvasti tiiviissä vuorovaikutuksessa. Suunnittelijan tulee tiedostaa roolinsa informaation kontrolloijana ja julkisen huomion järjestelijänä. Kommunikatiivista teoriaa on arvosteltu mikronäkökulman taipumuksesta jättää huomioon ottamatta laajempi yhteiskunnallinen konteksti. Lopputulosten ja tavoitteiden arviointi voivat jäädä unohduksiin, kun päähuomio keskittyy prosessin luonteeseen. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 62–64.)

Teknillisen korkeakoulun oppivan kaupunkisuunnittelun tutkimushankkeessa OPUS (2008) hahmoteltiin erilaisia kaupunkinäkökulmia sekä niihin sopivia suunnittelun teorioita ja lähestymistapoja. Hankkeen kaupunkinäkökulmien jaottelussa syntyi kolme

kaupunkimallia ja näihin liittyvää teoriasuuntaa: *Demokraattinen itsehallintokaupunki* (Osallistuva suunnittelu), *Kilpailukykyinen metropoli* (Verkostot ja kumppanuussuunnittelu) sekä *Paikallinen (kylä)kaupunki* (Paikka- ja kokemuslähtöinen suunnittelu). (Staffans & Väyrynen 2009, 18–19.) Tämän jaottelun tyypeistä löytyy nähdäkseni selviä yhtymäkohtia edellä esittelemiini modernin suunnittelutraditioihin. Demokraattisen itsehallintokaupungin malli muistuttaa pragmaattisen suunnitteluteorian ydintavoitteita. Molemmissa korostuu laaja osallistuminen ja demokratiakeskeinen ongelmanratkaisu. Kilpailukykyinen metropoli taas liittyy lähtökohdiltaan uuden julkisjohtamisen suunnitteluperinteeseen. Nämä kaksi näkökulmaa painottavat kilpailukyvyyn ja tehokkuuden merkitystä kaupunkisuunnittelussa. OPUS-hankkeen kolmas kaupunkityyppi paikallinen (kylä)kaupunki nostaa mielestäni esiin kriittisen suunnitteluteorian arvoja. Molemmat suuntaukset vastustavat pääoman ja suuruuden ihanteita. Vaihtoehdoksi tarjotaan asukaslähtöisyyttä ja paikallisuutta.

Tämän vertailun johtopäätöksenä voidaan todeta, että postmodernissa suunnitteluteoriassa sekoittuvat kenties kaikki muut modernin suunnitteluteorian suuntaukset proseduraalista suunnitteluteoriaa lukuun ottamatta. Nykyään suunnittelua ei nähdä enää proseduraalisena ylhäältä päin johdettuna yhteiskunnasta irrallisena toimintona, joka objektiivisin mallein säätää yhteiskuntaa kohti ihanteellista tilaa. Postmodernin suunnittelun tarkastelussa kuitenkin siis korostuu havainto modernin ajan teorioiden vaikutuksesta ja sekoittumisesta postmodernissa yhteiskunnassa.

5.4 Suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa korostuu kaavoittaminen

Suomessa kaupunkisuunnittelussa on perinteisesti korostunut kuntavetoinen kaavoittaminen. Kaavoitusprosessia korostavaa suunnittelua on kritisoitu hitaaksi ja kankeaksi niin julkisen ja yksityisen sektorin hankkeiden kuin myös kuntalaisten asumisratkaisujen kannalta. Vuonna 2000 uudistettu maankäyttö- ja rakennuslaki pyrkii lisäämään vuorovaikutusta ja suunnitteluun osallistuvien toimijoiden määrää. (Staffans & Väyrynen 2009, 15–16.)

Maankäytön suunnittelun tavoitteena on toteuttaa alueiden käyttö ja rakentaminen siten, että lopputulos edistää taloudellisesti, sosiaalisesti, ekologisesti ja kulttuurisesti kestävä

kehitystä. Ympäristötekijät ja kestävä kehityksen käsite ovat olennaisia toiminnan arvoja. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 237–241.) Kunkin kunnan sisäinen maanhankintapolitiikka säätelee sitä, kuinka paljon kunta voi alueelleen kaavoittaa uutta rakennuskantaa ja siten kehittää aluettaan haluamaansa suuntaan. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 231, 233.)

Suomen kaavoitusjärjestelmä etenee valtakunnallisista visioista kohti kuntatason yksityiskohtaista asemakaavaa ja rakennuslupaa. Valtakunnalliset tavoitteet otetaan huomioon maakunnan tasolla laadittaessa maakuntakaavaa. Se sisältää maakunnan ja seutualueiden perusratkaisut liittyen maakunnan alueiden käyttöön. Maakuntakaava sovittaa valtakunnalliset tavoitteet yhteen paikallisten tarpeiden kanssa. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 241–243.)

Paikallis- eli kuntatason yleispiirteinen maankäytön suunnitelma on yleiskaava. Se sijoittaa asutuksen, palvelut, työpaikat ja virkistysalueet kunnan alueelle sekä esittää näiden väliset liikenneyhteydet. Yleiskaava voi koskea vain tiettyä kunnanosaa tai se voi olla usean kunnan alueen kattava yhteinen suunnitelma. Kaava esitetään kartalla, ja sen hyväksyy kaupungin- tai kunnanvaltuusto. Maankäyttö- ja rakennuslaki määrää, että yleiskaavassa pitää ottaa huomioon yhdyskuntarakenteen toimivuus, taloudellisuus ja ekologinen kestävyys. Asumisen tarpeet, palveluiden saatavuus, liikenne- ja joukkoliikenneyhteydet sekä energia-, vesi- ja jätehuolto ovat yleiskaavan piiriin kuuluvia suunnittelun kohteita. Yleiskaavassa haastavinta on kuntien reuna-alueiden yhteensovittaminen. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 244–245.)

Asemakaavassa määritellään kunnan alueiden konkreettinen tuleva käyttö. Kaavassa osoitetaan, millaisia rakennuksia rakennetaan, mihin ja mikä on niiden käyttötarkoitus. Asemakaava voi koskea kokonaista aluetta tai vain yhtä tonttia. Kunnan on päivitettävä asemakaavaa, kun suunnitelmat elävät tai kaavaa ympäröivät alueet muuttuvat. Asemakaavassa korostuvat elinympäristön terveellisyys, turvallisuus, viihtyisyys ja liikennejärjestelyt. Myös jo olemassa olevien rakennusten mahdollinen historiallinen arvo sekä alueen luonnonarvot on otettava huomioon. Yleiskaavan tapaan asemakaava esitetään kartalla ja kaavaselostuksessa. Selostus sisältää tiedot alueen taustasta, suunnittelun

tavoitteista ja vaiheista sekä kaavan vaikutuksista alueeseen ja ympäristöön. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 247–249.)

Lutakon suunnitteluprojekti on eronnut merkittävästi perinteisestä suomalaisesta kaupunkisuunnittelusta siten, että kaupunki ei ole alueen maanomistaja, ja tämän myötä koko suunnitteluprosessi ja yhteistyökenttä ovat muotoutuneet perinteisestä poikkeaviksi. Suomessa kaupunkisuunnitteluprojekteissa on perinteisesti korostunut kaupunkivetoisuus ja kaavoituskeskeisyys. Kaupunki on kaavoittanut omistamaansa maata ja vastannut pitkälle yksin projektin aikataulusta ja hallinnoinnista. Lutakon kaltaisessa mallissa kaupungilla on edelleen yksinoikeus kaavoitukseen, mutta maan omistaa ja koko projektia hallinnoi yksityinen yhtiö. Näin syntyy uudenlainen suunnittelun malli, jossa projektista vastaava yhtiö, kaupunki ja rakennusliike tekevät tiivistä yhteistyötä ja pyrkivät löytämään kaikkia osapuolia miellyttävän lopputuloksen. Toimiva yhteistyö on välttämättömyys, koska projektin eteneminen vaatii kaikkien osapuolten hyväksynnän. Tämän suunnittelu- ja yhteistyömallin toimivuuden tarkastelu on yksi työni päätavoitteista.

5.5 Kaupunkisuunnittelun kehittäminen ja asukastiedon käyttäminen

Kaupunkisuunnittelu tuottaa uutta kaupunkia. Usein suunnittelun tehtäväksi koetaan jonkin täysin uuden luominen. Tällöin suunnittelun kenties toivotaan irrottautuvan nykyisen ympäristön vaikutteista ja esimerkeistä. Suunnittelun suhde nykyisen kaupungin ja nykyisten kaupunkikäsitusten kanssa on kuitenkin vääjäämättä läheinen ja vaikutteiden saaminen jo olemassa olevista kohteista on luonnollista. Nähdäkseni kriittinen suunnitteluteoria on oikeilla jäljillä painottaessaan, ettei suunnittelua tule yrittää erottaa kohteestaan ja ympäröivästä yhteiskunnasta irralliseksi toiminnoksi. Suunnittelu on tietynlainen rajapinta jo olemassa olevan ja tulevan välissä, mutta suunnittelun suhde nykyhetkeen ja sen vaikutuksiin on eittämättä korostuneen voimakas. Harris (Kopomaa & Meltti 2005, 170) kuvaa, kuinka kaupungista keskustellaan kiivaasti ja keskustelijat edustavat perinteisiä toimijatahoja. Harris kuitenkin muistuttaa, että perinteiden lisäksi heillä on käytössään tuoreet esimerkit ja uudet välineet kerätä tietoa ja lisätä keskustelua.

Staffans ja Väyrynen (2009, 196) korostavat eri tahojen tasavertaista kuulemistä ja tarkemmin johdettua tiedon keräämistä ja jakamista osana kehittyvää

kaupunkisuunnittelua. Kaupunkiin liittyvää tietoa on laajasti myös kuntaorganisaation ulkopuolella ja se tulisi rohkeammin tuoda osaksi suunnittelua. Tässä olennaista on tiedon ja toimijoiden yhteen keräämisen lisäksi myös halu todella yhdistellä eri tahojen ideoita, eikä jättää kerättyä aineistoa irralliseksi ja merkityksettömäksi osaksi suunnittelukokonaisuutta. Se koetaanko kaupunkisuunnittelu projektiksi vai prosessiksi, saattaa merkittävästi vaikuttaa suunnittelun kehittymiseen ja avoimuuteen. Jos lähtökohtana on selkeärajainen kertaluontoinen projekti, saattaa mahdollisuus joustavaan käytäntöjen muokkaamiseen olla pienempi kuin vaihtoehdossa, jossa suunnittelu nähdään rajoiltaan avoimeksi ja hengeltään oppivaksi prosessiksi. (Staffans & Väyrynen 2009, 196, 199.) Nämä Staffansin ja Väyrysen näkemykset kaupunkisuunnittelusta tuovat suunnittelukeskusteluun nähdäkseni tärkeän lisän, eivätkä ne sulje pois kaavoittamisen rutiinien ja käytäntöjen merkitystä osana kaupunkisuunnittelua.

Nykyisen kaupunkisuunnittelun rasitteena on arkkitehti Paula Vihisen mukaan (2005, 87) edelleen funktionalistisen kaupunkisuunnittelun malli eli kaupunkiympäristön toimintojen eriyttäminen. Työpaikkojen, asuntojen ja palveluiden tulee olla mahdollisimman lähellä toisiaan, jolloin syntyy ”sekoitettu” kaupunkirakenne. Tässä olennaista on kunnan maankäytön lisäksi myös valtion tason toimintojen järkevä sijoittaminen. Matkustamiseen ei arjessa saisi kulua liikaa aikaa, ja toimintojen läheisyys lisää myös alueen kylämäistä yhteisöllisyyttä. Vihinen myös esittää, että liian valmiit ympäristöt eivät tue asukkaiden omatoimisuutta ja aktiivisuutta, vaan alueelle pitäisi pyrkiä jättämään mahdollisuuksia jatkokehittelyyn. (Vihinen 2005, 87–88.)

Tätä optiota rakentaa myöhemmin lisää tai muokata asuinympäristöä ei esimerkiksi Lutakossa käytännössä ole. Suunnitteluvastuun jakaminen usean suunnittelijan kesken on Vihisen mielestä tärkeä edellytys onnistuneelle suunnittelulle ja lopputulokselle. Vihinen näkee, että aito yhteisöllisyys on mahdollista saavuttaa. Yhteisöllisyyden toteutuminen vaatii kuitenkin linjanmuutosta esimerkiksi rakennusten materiaaleissa, muodoissa ja sijoittelussa. Liian valmis ja linjakas tunnelma ei tue asukkaiden kytkeytymistä tunneperäisesti osaksi aluettaan, joka edelleen voisi synnyttää laajempaa kiinnostusta ja yhteisöllisyyttä alueella. (Vihinen 2005, 89–90.)

Arkkitehti Vihinen tiivistää kaupunkisuunnittelun lähtökohdat näin:

”Koen kaupunkisuunnittelun tärkeinä lähtökohtina seuraavat asiat: sosiaalisen maailman luomisen, salaperäisyyden ja alueen kerroksisuuden ja syvyyden korostamisen. Meidän tulisi tavoitella ainakin asumisessa ihmisläheisempää arkkitehtuuria...” (Vihinen 2005, 91).

Asukkaiden näkemysten hyödyntäminen osana kaupunkisuunnittelua on suosittu aihe julkisessa keskustelussa. Tarve kokemuksellisen tiedon keräämiseksi osana suunnittelua tunnustetaan ja tietoa kerätään. Asukastiedon lopullinen hyödyntäminen on kuitenkin edelleen haasteellista. Suunnittelua toteuttava taho kokee usein, että asukkaiden lukuisista, toisistaan poikkeavista näkemyksistä on mahdotonta muodostaa yleisen edun kannalta merkittävää tietoa suunnittelun tueksi. Tähän vaikuttanee osaltaan se, että asukkaat eivät välttämättä sisäistä selkeästi omaa rooliaan ja mahdollisuuksiaan osana suunnittelua. Asukkaiden käsitykset osallistumisen keinoista ja tavoitteista ovat usein epämääräisiä. Suunnittelun asiantuntijoiden tulisi selkeämmin tuoda ilmi, mihin suunnittelun osaan ja vaiheeseen tietoa tarvitaan, jotta kerätty tieto todella vastaa suunnitteluvaiheen tarvetta. Tietoa on kerättävä pieninä annoksina selkeästi rajattua osakokonaisuutta varten. Tämä toki tarkoittaa, että tietoa on myös kerättävä useampaan otteeseen suunnitteluprosessin aikana. (Bäcklund 2009, 41–43.)

Lutakon suunnittelussa osana projektia toteutettu säännöllinen vuorovaikutus asukasyhdistyksen kanssa ja kaupunkilaisille järjestetyt ideointitilaisuudet ovat varmasti tukeneet tätä palautteiden ja mielipiteiden kohdistumista mielekkäällä tavalla. Asukastiedon keräämiseen liittyen herää kuitenkin Lutakonkin kohdalla kysymys siitä, oliko suunnittelua toteuttavilla tahoilla todellinen halu hyödyntää ”amatööritietoa”, vai onko asukkaiden lähestyminen pikemminkin rutiininomainen toimenpide, jolla turvataan projektin moitteeton maine ja pidetään kaupunkilaiset tyytyväisinä? Palaan asukastiedon hyödyntämiseen tutkimukseni analyysin ja johtopäätösten yhteydessä.

6 SUOMALAINEN KAUPUNKI

Kaupunkiin ja kaupunkielämään on Suomessa perinteisesti liitetty lähinnä arveluttavia piirteitä, mutta viime vuosikymmenten voimakkaan kaupungistumiskehityksen myötä myös myönteiset ajatukset kaupungin tarjoamista eduista ja mahdollisuuksista ovat lisääntyneet (Kopomaa & Meltti 2005, 7). Käyn tässä luvussa läpi Suomen kaupungistumiskehitystä, jossa olennaisina teemoina nostan esiin lähiöiden rakentamisen ja keskustelun kaupungin tiivyydestä. Päätän luvun nykypäivän suomalaisen kaupungin ja kaupunkipolitiikan tarkasteluun.

6.1 Yhteiskunnan kaupungistuminen

Suomessa ei 1860-luvun alussa ollut Helsingin ja Turun lisäksi muita yli kymmentuhannen asukkaan kaupunkeja. Kaupungit olivat ilmeeltään hyvin maaseutumaisia. Tampere oli maan ensimmäinen varsinainen teollisuuskaupunki, mutta senkin katukuvaan kuuluivat vielä 1860-luvulla navetat ja sikolätit. (Karisto, Takala & Haapola 1997, 14.) Seuraavina vuosikymmeninä ennen vuosisadan vaihdetta teollisuus ja erityisesti puunjalostusteollisuus ottivat höyrykoneesta ja maan koskemattomista metsävaroista hyödyn irti, ja teollisten elinkeinojen kasvu lisäsi muuttoliikettä maalta kaupunkiin. Puu- ja paperiteollisuuden tehtaita rakennettiin vesistöjen äärelle. Monin paikoin pikkukaupungit alkoivat kasvaa näiden teollisuuslaitosten mukana. (Jokinen & Saaristo 2006, 78–79.) Jyväskylän Lutakkoon vuonna 1912 perustettu Schaumanin vaneritehdas ja saha olivat hyvä esimerkki tästä valtakunnallisesta kehityksestä.

Suomessa teollistumisen keskittymiseen ja sen myötä syntyneisiin kaupunkiin ei liittynyt sellaisia sosiaalisia katastrofeja kuin useissa Euroopan suurkaupungeissa ja niihin syntyneissä slummeissa. Suomessa teollistumisen keskittymisen ja kaupungistumisen prosessit lähtivät käyntiin melko verkkaisella tahdilla. Muutokseen ja sen aiheuttamiin tarpeisiin oli aikaa reagoida. Kaupunkien teollisuusväestön elinolot olivat 1900-luvun taitteessa kuitenkin hyvin vaatimattomat ja työpäivät pitkiä. Suomeen ei syntynyt slummeja, mutta kaupunkiin muodostui selkeitä työväen asuma-alueita, kuten Helsingin Kallio ja Tampereen Pispala. (Karisto ym. 1997, 30–32.) Kaupunkien asuin- ja työolot kehittyivät myönteisempään suuntaan 1900-luvun alkuvuosina ennen ensimmäistä

maailmansotaa. Tuloerot kaventuivat ja rahaa saattoi perheessä jäädä jopa säästöön. (Karisto ym. 1997, 39–41.) Maailmansotien välinen ajanjakso oli Suomessa teollistumisen vakiintumisen aikaa. Suomi oli kuitenkin edelleen ilmeeltään maaseutukeskeinen yhteiskunta. (Jokinen & Saaristo 2006, 83.)

Suomessa käynnistyi mittava yhteiskuntarakenteen muutos toisen maailmansodan päätyttyä. Yhteiskunnassa alkoi ripeä jälleenrakentamisen kausi, joka tarjosi työpaikkoja ja tuki teollisuuden monipuolistumista. Vielä 1950-luvulla maatalouden tilojen määrä kasvoi, mutta 1960-luvun aikana tämä kehitys päättyi, ja yhteiskunnan kehitykseen alkoivat vaikuttaa kaupungistumisen ja modernisoitumisen ilmiöt. Maaseudun työpaikkojen ja väestön määrä kääntyi jyrkkään laskuun. Teollisuuden ja palveluiden työpaikat lisääntyivät nopeasti. Muihin Pohjoismaihin verrattuna Suomessa tämä yhteiskunnan alueellinen ja rakenteellinen muutos tapahtui varsin myöhään. Toisaalta Suomessa muutos tapahtui huomattavasti nopeammin kuin monessa muussa maassa. 1960- ja 1970-lukujen muuttoliike synnytti suuren määrän uusia taajamia kaupunkeihin ja niitä ympäröiviin kuntiin. (Jokinen & Saaristo 2006, 87–93; Karisto ym. 1997, 58–67.)

6.2 Kaupungistumisen myötä syntyivät lähiöt

Suomeen rakennettiin 1960- ja 1970-luvuilla suurella volyyymilla lähiöitä tyydyttämään kaupunkien kasvavaa asuntotarvetta. Elementtitekniikka oli nopeaa ja tehokasta. Suuria rakennuskeskittymiä perusteltiin rakentamisen tehokkuudella sekä saavutetuilla lyhyillä etäisyyksillä. Asuntotuotannon huippuna voidaan pitää vuosia 1973–1974, jolloin Suomeen rakennettiin 70 000 uutta asuntoa. (Päivänen 2000, 49.)

Lähiöprojektit toteutettiin kyllä tehokkaasti, mutta syntynyt lähiörakenne on nähty sittemmin ongelmallisen hajanaiseksi. Lähiökeskustan palvelutaso oli lopulta melko suppea ja ilmapiiri keinotekoinen. Asukkaat ja asuinkorttelit eivät luonnostaan muodostaneet yhtenäistä kokonaisuutta. Lähiöt olivat kuin keskelle metsää rakennettuja ”työläisreservaatteja”, joiden oloissa sinne joutuneiden ihmisten oli tultava toimeen. Suomi siis lähiöistyi, ja onkin todettu, että Suomen urbanisoituminen tarkoitti ennemminkin suburbanisoitumista. (Jokinen & Saaristo 2006, 153–155.)

Kriittinen keskustelu betonilähiöistä lisääntyi 1980-luvulla. Tätä keskustelua avasi muun muassa Matti Kortteinen tutkimuksellaan *Lähiö* vuonna 1982. Tutkimuksesta muodostui merkittävä ja tunnustettu osa suomalaisen elämäntavan ja asumisen tutkimusta. Kortteinen pyrki tutkimuksellaan selvittämään lähiöasukkaiden elämän haasteita elämäntapojen muutoksen näkökulmasta. (Kortteinen 1982, 231–233.)

- Tutkimuksen ensimmäinen johtopäätös liittyi lähiön alhaiseen työpaikkaomavaraisuuteen, jonka myötä ihmiset liikkuvat ikään kuin massana liukuhihnalla kodin ja työpaikan väliä. Tällainen tiukasti strukturoitu arki jättää vähän tilaa yksilölliselle harkinnalle ja elämän ulkoa ohjautuneisuus korostuu.
- Toinen Kortteisen painottama tekijä lähiön elämässä oli perhe-elämän murros. Palkkatyön yleistymisen myötä koti ja perhesuhteet saattavat ajautua jännitteiseen tilaan. Yksityiselämään kohdistuu uudella tavalla odotuksia ja paineita tiukkarajaisessa rytmivaihtelussa kodin ja työpaikan välillä.
- Kolmanneksi haasteeksi Kortteinen nosti sosiaalisten rakenteiden muutoksen. Asuinyhdyskunta jakautuu sosiaalisesti erilleen ydinperheiksi, ja tämän myötä myös asuinalueeseen ja -olosuhteisiin liittyvät ongelmat muuttuvat perheiden yksityisasiaksi. Näin ollen alueelle ei synny luontaista yhteisöllisyyttä jakamaan huolia ja ratkaisemaan alueeseen liittyviä kysymyksiä. (Kortteinen 1982, 231–233.)

Kaupunkien johtajat ja arkkitehdit ovat jälkikäteen todenneet, että tehokkuuden sokaisemina pystytetyt lähiöt olivat useissa tapauksissa suuria virheitä. Kortteisen tapaan yhteiskuntatieteilijät ovat kantaneet huolta lisääntyneestä yksinäisyydestä ja epävarmuudesta lähiöiden sisällä. (Jokinen & Saaristo 2006, 155.)

Asunto- ja kaupunkisuunnitteluun erikoistunut arkkitehti Pauliina Vihinen (2005, 14) pohtii, miksi 1960-luvun arkkitehdit antoivat periksi rakennusliikkeille. Vihinen arvioi, että tuolloin ihannoitiin ajatusta puhtaasta ja tasa-arvoisesta aluerakenteesta, ja tätä ihannetta palveli parhaiten suurten betonirakennusten muodostama ruudukko. Rakennukset eivät asettuneet luontoon nähden mielekkäällä tavalla ja arkkitehtuurista katosi inhimillisyys.

Vihinen korostaa, että Suomen ensimmäiset lähiöt olivat vielä melko onnistuneita, mutta 1960- ja 70-lukujen vaihteessa ilmeikkyyden oli kadonnut tuotantokoneiston tehokkuuden tieltä. (Vihinen 2005, 14–17.)

Sosiaaliset ja yhteisölliset arvot alkoivat nousta arkkitehtuuriin ja kaupunkisuunnitteluun 1980-luvulla, mutta nämä arvostukset eivät Vihisen mukaan saaneet liiemmästi huomiota yhteiskunnan nousuhuuman keskellä. Betonilähiöiden rakentamisessa korostuneet arvot näyttävät kuitenkin jääneen melko lyhyen ajan trendiksi, ja 1990-luvulta lähtien suunnittelussa ja arkkitehtuurissa on pyritty painottamaan inhimillisyyden arvoja ja asukkaan tunneperäistä suhdetta asuinalueeseen. (Vihinen 2005, 24–25).

Lähiön käsitteeseen liitetään nähdäkseni nykyään paljon arveluttavia piirteitä. Kielteiset näkemykset kumpuavat todennäköisesti ajatuksesta, että lähiöiden tunnelma on harmaa ja että väestön sosiaaliset ongelmat kasautuvat lähiöihin. Osa mielikuvista on varmasti totta, osa liioiteltuja tai vääriä. Lähiön käsitteeseen sisältyvät rasitteet ja menneiden vuosikymmenten painolasti välittyvät myös tässä haastateltavan kommentissa:

”Tärkeä asia tässä on ollut tietysti se, että Lutakko on ollut keskustan laajenemista (...) se on keskusta-alueita, se ei ole lähiö” (Ilkka Halinen, Jyväskylän kaupunki)

Määritellään Lutakko sitten osana Jyväskylän keskustaa, erillisenä asuinalueena tai lähiönä, niin nähdäkseni lähiön suunnitteluun ja rakenteeseen liittyvät haasteet on joka tapauksessa syytä ottaa huomioon myös Lutakon kohdalla. Lutakon korttelit eivät ole ainakaan vielä erityisen keskustamaisia, ja alue on maantieteellisesti muista alueista selkeästi rajautunut, kuten lähiöille usein on ominaista. Perinteisestä kaupungin asuinalueesta tai lähiöstä poiketen Lutakossa on runsaasti työpaikkoja ja se sijaitsee hyvin lähellä kaupungin keskustaa.

6.3 Kaupungin tiiviys

Tiiviyyden käsite liittyy läheisesti lähiöön ja yleensä kaupunkien rakentamiseen ja kehitykseen. Tonttimaata on kallista, ja käytettävissä olevasta tilasta halutaan saada irti mahdollisimman suuri hyöty. Tämä tarkoittaa useissa tapauksissa tiivistyvää kaupunkirakennetta, jonka seurauksena keskustelu tiiviiden hyötyjen ja haittojen ympärillä

lisääntyy. Tiiviyteen kaupungissa liitetään perinteisesti paljon kielteistä. Tiivis kaupunki tarkoitti ennen yhtä kuin tautien, saasteiden, melun ja rikollisuuden keskittymää. Kaupungit kasvoivat nopeasti, eikä kaupunkirakenteen kehittäminen pysynyt mukana kasvun vauhdissa. Ihmismassat asuivat tiiviisti ja elinolot olivat tukalat. Hallitsemattoman kasvun synnyttämä tiiviyden vaaransi kansanterveyden ja yleisen järjestyksen. Nämä ongelmat liittyivät kuitenkin kaupunkien perusinfrastruktuurin järjestämiseen. Sitten keskustelu tiiviyden ympärillä on keskittynyt enemmänkin siihen, miten tiiviyttä tulisi ohjailla ja mitä siitä voidaan hyötyä. (vrt. Päivänen 2000, 12–14.)

1900-luvun merkittävimpiin arkkitehteihin ja kaupunkisuunnittelijoihin lukeutunut Le Corbusier lähti ajattelussaan tiiviyden lisäämisestä ylöspäin. Valtavat korkeat rakennelmat ovat korostetun tiiviitä, mutta ne rauhoittavat katutasen ruuhkista ja ahtaudesta. Samalla korkeiden rakennusten väliin voidaan suunnitella väljiä virkistysalueita. Tällaista tiiviyden sijoittelua kritisoi muun muassa Louis Wirth, jonka sosiologinen näkökulma näkee tiiviyden johtavan rakenteelliseen eriytymiseen. Tiiviyden korostaa toimintojen eriytymistä alueittain, mikä edelleen korostaa kunkin sosiaalisen ryhmän jakautumista omille alueilleen. (Päivänen 2000, 12–13.) New Yorkin kaupunkisuunnittelua ankarasti 1960-luvulla kritisoineen Jane Jacobs näki tärkeäksi riittävän tiiviyden kaupungissa. Jacobs puolusti ruuhkaista katujen tunnelmaa ja vilkkaita jalkakäytäviä. Le Corbusierin ylhäältä ohjattu järjestys uhkasi Jacobsin mukaan tiivistä, moniarvoista kaupunkikuvaa, jossa ihmiset kohtaavat kaduilla tutut ja muukalaiset. (Päivänen 2000, 20–21)

Nykyään kaupunkien tiiviyden on kohdannut uusia ongelmia, kun kaupunkirakenne on löystynyt ja kaupungit ovat alkaneet rönsyillä epämääräisesti keskustasta pois päin. Ongelmana on keskustojen autioituminen. Pientaloasuminen on yhä suositumpaa, ja syntyvien reuna-alueiden tarpeisiin on järjestettävä uusia palveluiden keskittymiä. Tämä lähiö- ja seutukehitys lisää yksityisautoilua. Liikenneväylät ja pysäköintialueet ruuhkautuvat. Perinteisten kaupunkikeskusten ympärille on kehittynyt seutualueita, joissa on useita taajamia, mutta ei selkeää keskustaa. Persoonallisen ja tiiviin keskustan merkitys vähenee. Poikkeuksena voidaan kuitenkin todeta, että ympäri Eurooppaa historialliset kaupunkikeskustat ovat edelleen ihmisille merkittäviä. (vrt. Päivänen 2000, 21–26.)

Myös Lutakon suunnittelussa ja valmiin alueen arvioinnissa tiiviys on yksi keskeisistä teemoista. Asiantuntijat kuvasivat tutkimushaastatteluisa, kuinka rakennusliikkeillä on kova paine pitäytyä sopimuksiin kirjatussa rakennusoikeuden määrässä. Asukkaiden haastatteluisa taas nousi esiin näkemys, että rakentamisen edetessä korttelit ovat muuttuneet tiiviimmiksi, minkä seurauksena koko alueen ilme ei ole loppuun asti johdonmukainen. Lisäksi asukkaat totesivat, että valinta asua kaupunkimaisella alueella tarkoittaa myös tiiviiden hyväksymistä.

6.4 Suomalainen kaupunki 2010-luvulla

Suomessa oli vuoden 2012 alussa 336 kuntaa, joista 61 kaupunkimaista. Yli 100 000 asukkaan kaupunkeja oli kahdeksan ja yli 50 000 asukkaan kaupunkeja 19. Helsinki ylitti 600 000 asukkaan rajan kesällä 2012. Kuntaliitosten myötä yli 50 000 asukkaan kaupunkien joukossa on sellaisia perinteisiä pikkukaupunkeja kuten Salo ja Seinäjoki. Suomen kaupungit kasvavat, mutta luonnollinen kasvuvauhti ilman kuntaliitoksia on melko maltillinen. Vuonna 2011 ainoastaan Espoo, Oulu, Seinäjoki ja Vantaa ylsivät vähintään 1,5 prosentin kasvuun. (Tilastokeskus 2012.)

Vuosituhanne vaihdetta on luonnehdittu erityisen kiinnostavaksi yhteiskunnalliseksi murrosvaiheeksi, joka luo haasteita niin yksilöiden kuin yhteisöjenkin identiteettien muodostumiselle. Suomessa yhteiskunnan muutos 1960-luvulta nykyhetkeen on ollut poikkeuksellisen voimakas ja nopea. On siirrytty varsin lyhyessä ajassa ensin paikallisesta kansallisesta ja edelleen kansallisesta globaaliin. (Jokinen & Saaristo 2006, 320–321.) Enää ei puhuta teollisesta yhteiskunnasta, vaan pikemminkin jälkiteollisesta, jossa syntynyt yhteiskunnan teollisuus järjestyy uudelleen ja sen myötä esimerkiksi aluerakenne ja kaupunkien ilme kokevat muutoksia. Teollistumiskehitys synnytti kaupungit, jotka merkitsevät yhteiskuntajärjestykselle sekä mahdollisuuksia että uhkia. Jälkiteollisessa ajassa odotetaan, millaiseksi kaupunkikeskeinen yhteiskunta ja kaupunkielämä lopulta muokkaantuvat. Suomen kaupunkeihin ja kaupunkilaisiin vaikuttaa maan sisäisten ilmiöiden lisäksi myös voimakas kansainvälistyminen. Ihmiset, pääomat ja erilaiset vaikutteet liikkuvat ulkomailta yhä vilkkaammin myös Suomeen, mikä vaikuttaa erityisen paljon myös yhteiskunnan aluekehitykseen. (vrt. Karisto ym. 1997, 195–199.)

Kariston ym. pohdinta kaupungistuneen yhteiskunnan luonteesta tiivistää nähdäkseni paljon olennaista:

”Kaupungistuneessa yhteiskunnassa elämä on pikemminkin muotoa sekä-että kuin muotoa joko-tai. Jos on ongelmia, se ei tarkoita sitä, että olisi pelkästään ongelmia. Eikä ongelmien kohdatessakaan kaikki ole välttämättä yhden kortin varassa. Kaupungistuneessa yhteiskunnassa on kosolti elämisen epävarmuutta, mutta ihmiset myös luultavasti sietävät sitä paremmin kuin traditionaalisessa yhteiskunnassa.”
(Karisto ym. 1997, 197).

Moni suomalainen kaupunki koki romahduksen 1990-luvun lamassa, mutta useat kaupunkiseudut onnistuivat kääntämään asetelman itsensä kannalta myönteiseksi. Oman paikan puolustus haki voimansa historiasta ja kulttuurista. Tässä kaupungin vahvuuksien uudelleen rakentamisessa kaupunkiympäristön teollisella perinnöllä on ollut merkittävä rooli. Alueiden merkityksen kasvaminen kansalliseen tasoon nähden on kiistatonta. Kaupunkien paikallinen taso kohtaa suoraan globaalit haasteet ja mahdollisuudet. Hyvinvointivaltion rappeutumisesta on puhuttu 1990-luvulta lähtien. Hyvinvointivaltion merkitys ja arvostus ovat kenties myös muuttuneet, mutta hyvinvointivaltion palveluilla ja arvoilla on edelleen kysyntää ja niistä saattaa muodostua tärkeä kilpailuvaltti tulevaisuudessa. Vastuu hyvinvoinnin ylläpitämisestä onkin nyt siirtynyt entistä enemmän kaupunkien tehtäväksi. (Jokinen & Saaristo 2006, 324–333.)

6.5 Kansallista ja EU-vetoista kaupunkipolitiikkaa

Kaupunkipolitiikka on tuore ilmiö suomalaisessa aluepolitiikassa. Kaupunkipolitiikka nousi 1990-luvun puolivälissä julkiseen keskusteluun. Alkuvaiheen vuodet kuluivat oman aseman määrittelyssä ja strategioiden hiomisessa. Kaupunkipolitiikka on kuitenkin vahvistunut merkittävästi 2000-luvulla. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 179–180.) Kaupunkipolitiikan keinoin tavoitellaan kaupunkien kehittämiseen lisäarvoa, jota muut toimijatahot eivät tarjoa. Kaupunki on kaupunkipolitiikan alkutaipaleella nähty ennen kaikkea elinkeinopolitiikan ja liiketalouden edistäjänä. Kopomaan ja Meltin (2005, 8) mukaan kaupunkipolitiikka voidaan kuitenkin ymmärtää myös suoraan kaupunkien elinympäristöön ja asukkaiden arkeen vaikuttavana toimijana.

Nykyään kaupunkipolitiikasta vastaava Työ- ja elinkeinoministeriö määrittelee sen tavoitteet seuraavasti:

”Kaupunkipolitiikan keskeisin tavoite on erilaisten ja erikokoisten kaupunkiseutujen kilpailukykyyn vahvistaminen sekä elinvoiman, hyvinvoinnin ja yhteistyön edistäminen. Kaupunkipolitiikkaa ohjaa kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmä.” (Työ- ja elinkeinoministeriö, Kaupunkipolitiikka 2012).

Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmä koostuu eri ministeriöiden edustajista sekä edustavasta joukosta Suomen kaupunginjohtajia. Työryhmä tekee myös yhteistyötä maakuntien hallinnon ja Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kanssa. Työryhmä koordinoi ministeriön kaupunkipoliittisia toimenpiteitä ja kehittää valtion ja kaupunkien välistä yhteistyötä sekä seuraa kaupunkipolitiikan toteutumista kaupunkiseuduilla. (Työ- ja elinkeinoministeriö, Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmä 2012.) Suomalaisen kaupunkipolitiikan haaste 2010-luvulla on lisätä kaupunkien kilpailukykyä ilman, että alueen sosiaalinen tasapaino järkkyy. Yksi painopiste on eri kaupunkiseutujen tasavertainen huomioon ottaminen ja kansallisen kaupunkiverkon kehittyminen kestävässä suuntaan. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 180.)

Käytännössä kaupunkipolitiikka muodostuu erinäisistä kaupunkipoliittisista ohjelmista, jotka toteutetaan kansallisesti tai EU:n johdolla. Suomen sisäisessä kaupunkipolitiikassa on 2010-luvulle siirryttäessä korostunut suurten kaupunkiseutujen ja erityisesti pääkaupunkiseudun metropolialueen kehitys- ja tutkimustyö. Helsingin seudun kilpailukyky ja tasapainoinen kehitys nähdään tärkeäksi koko maan kannalta. (Työ- ja elinkeinoministeriö, Suuret kaupunkiseudut 2012.) EU:n aluepoliittisista tukitoimista hyvä esimerkki on yhteisöaloiteohjelma Urbact II. Se edistää kokemustenvaihtoa Euroopan kaupunkien välillä. Ohjelman paikallinen tarkoitus on elvyttää ongelmallisia kaupunkiseutuja tai kaupunginosia. Urbact II pyrkii helpottamaan työllistymistä, lisäämään pienyrittäjien verkostoitumista ja auttamaan maahanmuuttajien integroitumista osaksi yhteiskuntaa. Myös fyysistä ja sosiaalista lähiympäristöä on kehitetty osana ohjelmaa. (Työ- ja elinkeinoministeriö, Kaupunkien kehittäminen EU:ssa 2012.)

Vuoden 2010 alusta Suomessa astui voimaan uusi aluekehittämisen lainsäädäntö ja uusi aluehallintojärjestelmä. Tämän uudistuksen myötä alueiden käytöstä ja rakentamisesta vastaa Työ- ja elinkeinoministeriön alainen Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten verkko. ELY-keskukset tarkkailevat kuntien maankäytön suunnittelua, rakennustoimia ja kaavoitusta. ELY-keskusten roolista kuntien maankäytön taustalla on valvovan sijaan pyritty rakentamaan enemmänkin ohjaava ja neuvova. Uudistuksen tavoitteena on lisätä ja yksinkertaistaa valtion yhteistyötä niin maakuntaliittojen kuin myös kuntien kanssa. (Työ- ja elinkeinoministeriö, Suomen aluekehittämisstrategia 2020, 2010, 26–27.)

7 LUTAKKO – SAVUISEN TEHDASALUEEN MUODONMUUTOS

Lutakon alue on niemeke Jyväskylän keskustan kupeessa, Jyväsjärven rannalla (Kuva 2). Järven lisäksi Lutakko rajautuu nykyään Rantaväylä-nimiseen Jyväskylän keskustan ohitustiehen, joka kulkee Lutakon ja kaupungin keskustan välissä. Lutakosta on 2000-luvun alun aikana muodostunut moderni asuin- ja työssäkäyntialue. Tämä on melkoinen vastakohta sille, mitä alue oli 1900-luvun ajan. Lutakko oli raskaan puunjalostusteollisuuden sijaintipaikka vuosina 1912–1995. Siellä ei asuttu, ja Lutakosta nousseet tehtaan savut olivat olennainen osa Jyväskylän kaupunkikuvaa. Muutos on ollut alueen sekä koko Jyväskylän kannalta suuri ja tapahtunut lopulta melko lyhyessä ajassa. Tässä luvussa käyn läpi Lutakon historiaa, suunnitteluprojektin vaiheita sekä lopuksi kuvaan alueen nykyhetkeä.

7.1 Tehdashistoria

Varhaisimmissa Jyväskylän alueen kartoissa 1700-luvun puolivälistä lähtien Lutakon alue on merkitty vetiseksi niemekkeeksi Tourujoen suun viereen. Lutakko oli kosteaa vesijättömaata, mitä sana lutakko tarkoittaakin. Jyväskylän tulevalle keskustalle löydettiin sopiva sijainti Harjun ja Jyväsjärven välistä 1830-luvulla. Lutakon niemi ei kuitenkaan tässä vaiheessa kiinnostanut päättäjiä osana perustettavan kaupungin asemakaavaa. Jyväskylän kaupunki perustettiin vuonna 1837 ja hiljalleen myös kiinnostus Lutakkoa kohtaan alkoi lisääntyä 1800-luvun jälkipuoliskolla. Lutakon kannalta kaupungin kehityksessä käännteentekevää oli 1897 käyttöön vihitty rautatie. Ratapiha ja sen rakennukset sijoitettiin keskustan ja Lutakon väliin. Näin rata katkaisi luonnollisen yhteyden keskustasta Jyväsjärven rantaan ja samalla eristi Lutakon keskustasta. Kaupungin suunnitelmana oli käyttää Lutakkoa kaupungin teollisuuslaitosten varasto- ja satama-alueena. (Päivänsalo 2009, 13–14.)

KUVA 2 Lutakon kartta

Vuorineuvos Wilhelm Schauman etsi vuonna 1911 vaneritehtaan perustamiselle sopivaa aluetta. Schauman esitti Jyväskylän päättäjille, kuinka tehdas olisi järkevää perustaa Keski-Suomeen ja kuinka juuri Lutakon niemen tontit sopisivat tehtaan paikaksi. Schaumanin ehdotus sai aikaan pikkukaupungissa ennen näkemättömän ripeän päätösprosessin, ja jo seuraavana vuonna 1912 Wilhelm Schaumanin vaneritehdas aloitti toimintansa Lutakossa. Uudenaikaisen vanerituotannon aloittaminen Suomessa on pääosin Schaumanin ansiota.

Tehdas menestyi heti avaamisestaan lähtien, ja sitä laajennettiin jo vuosina 1916–1917. Kartongin ja kartonkisten tuotteiden valmistus sekä sahaustoiminta olivat vanerituotannon ohella tehtaan tärkeitä toimintoja. Tehdas oli 1930-luvun loppuun asti Jyväskylän ylivoimaisesti suurin työnantaja. (Päivänsalo 2009, 15–17.)

Vanerijalostus ja lastulevyn valmistus muodostuivat 1960-luvulta lähtien Lutakon tehtaan tärkeimmiksi toiminnoiksi. Parhaimmillaan tehdas työllisti 1970-luvun alussa yli 1 300 henkeä. (Päivänsalo 2009, 37.) Vanerituotannon suuren kasvun myötä Suomen koivuvarat alkoivat vähentyä ja puutavaran hankkiminen kävi hankalammaksi. Tämä aiheutti paineita vaneriteollisuudelle, ja 1980-luvulta alkaen useat tehtaat Suomessa joutuivat lopettamaan toimintansa. Schauman ilmoitti vuonna 1986, että Lutakon tehtaan tuotanto siirretään muualle. Yhtiö liittyi vuonna 1987 osaksi Kymmene Oy:tä (nykyisin UPM). Lastulevyn tuotanto lopetettiin vuonna 1989 ja lastulevytehtaan alue vuokrattiin Jyväskylän Messut Oy:lle. Lutakon tehdastoiminta päättyi lopullisesti sahan sulkemiseen vuonna 1995. Osa tehtaan työntekijöistä siirtyi Kymmene Oy:n vaneritehtaaseen Säynätsaloon. (Päivänsalo 2009, 18–20.)

Tehtaan ulkopuolisilla alueilla on ollut paljon erilaisia toimijoita. Enso-Gutzeit Oy (nykyisin Stora Enso) käytti ranta-alueita lautatavaran varastointiin ja lastaukseen. Lutakossa on myös toiminut leikkikalutehdas sekä petrolituojayhtiö suurine öljysäiliöineen. Nykyisessä Tanssisali Lutakon rakennuksessa toimi 1950-luvulta lähtien Osuuskauppa Mäki-Matin leipomo. (Päivänsalo 2009, 22–24.)

Jyväskylän kaupungin varhaisista vaiheista alkaen kaupungin asukkaat käyttivät Lutakkoa pitkään myös pienjätteiden kaatopaikkana. Tämä kaatopaikkakäyttö kuitenkin loppui 1960-luvulla, kun kaupunki kielsi jätteiden ajamisen Lutakkoon. Kaatopaikan lopettamisen aikaan liittyi myös satama-alueen ehostaminen ja tulevaisuuden visio, jossa Lutakko yhdistettiin osaksi kaupungin keskustaa. Lutakko pääsi näin hitaasti eroon ”takapiha”-statuksestaan. Ennen 1990-luvulla käynnistynyttä varsinaista Lutakon muutosprojektia aluetta muokkasivat 1980-luvun lopulla vielä Kuokkalan ja Lutakon väliin noussut Kuokkalan silta sekä ratapihan ja Lutakon väliin rakennettu keskustan ohikulkutie Rantaväylä. (Päivänsalo 2009, 22–24.)

7.2 Lutakon projekti

Jyväskylän keskustan laajeneminen Lutakkoon tuli ajankohtaiseksi 1980-luvulla. Keskustaa oli viimeksi rakennettu voimakkaasti 1960-luvulla. Tämän jälkeen Kuokkalan kaupunginosan suunnittelu oli merkittävä osa kaupungin rakentamista ja kasvua. Kuokkala ei kuitenkaan ollut osa keskustaa. Maa-alueiden tarve keskustan läheisyydestä oli ilmeinen Jyväskylän kasvun ja vetovoimaisuuden turvaamiseksi. Lutakko oli sijaintinsa vuoksi luonnollinen suunta kasvulle. Kiinnostukseen Lutakkoa kohtaan liittyi myös halu puhdistaa saastunut Jyväsjärvi ja näin mahdollistaa järven virkistyskäyttö. (Päivänsalo 2009, 27.) Kaupungin yleiskaavoittaja oli tehnyt jo 1970-luvun jälkipuoliskolla luonnoksia Lutakon uudelleenrakentamisesta. Kaupunki siis varautui jo aikaisessa vaiheessa tehdastoiminnan loppumiseen Lutakossa. (Päivänsalo 2009, 35.)

Schaumanin tehdas käynnisti vilkkaan keskustelun Lutakon tulevaisuudesta vuonna 1986 ilmoittamalla tehtaan siirtämisestä muualle ja teettämällä futuristisen ”Manhattan-suunnitelman” (Kuva 3). Suunnitelma oli utopistinen, mutta onnistui herättämään yleisen kiinnostuksen Lutakon uusista käyttömahdollisuuksista tehdastoiminnan jälkeen. Taustalla oli luonnollisesti myös yhtiön tavoite maksimoida tehtaan alta vapautuvasta maa-alueesta saatava taloudellinen hyöty. Schaumanin ilmoitusta seurasivat yhtiön ja kaupungin väliset neuvottelut siitä, miten tehtaan työntekijöille turvataan työpaikka ja miten Lutakon aluetta jatkossa käytetään. Pitkät neuvottelut päättyivät vuonna 1988 aikaansaatuun runkosopimukseen. Sopimus velvoitti yhtiötä säilyttämään työpaikat Jyväskylässä ja kaupunki puolestaan oli veloitettu kaavoittamaan noin 220 000 kerrosneliometriä rakennusoikeutta Lutakkoon. Schauman oli fuusioitunut Kymmene Oy:n kanssa, joka osti myös Säynätsalon vaneritehtaan. Näin päädyttiin ratkaisuun, jossa Kymmene Oy laajensi Säynätsalon tehdasta ja Lutakon työpaikat siirtyivät suurimmaksi osaksi sinne. Saavutettuun ratkaisuun liittyi Säynätsalon kunnan liittyminen osaksi Jyväskylää. (Päivänsalo 2009, 43–53, 309.)

KUVA 3 Havainnekuva tehtaan vuonna 1986 teettämästä ”Manhattan-suunnitelmasta”

(Kuva: Pöyry CM Oy 2012)

Runkosopimuksen synnyttyä Kymmene Oy alkoi valmistautua Lutakon rakentamiseen perustamalla Jyvä-Helmi Oy:n, joka osti Lutakon maa-alueet. Sataman alue säilyi kaupungin omistuksessa. Sitten Jyvä-Helmen pääomistajina ovat toimineet UPM-Kymmene, Skanska ja YIT. Kaupunki ja Jyvä-Helmi Oy järjestivät vuosina 1989–1990 arkkitehtikilpailun Lutakon alueesta. Tämän kilpailun voitti Trevor Harrisin ja Henu Kjisikin työ, joka perustui hillittyihin keskustamaisiin ruutukaavakortteleihin, eikä sisältänyt Manhattan-suunnitelman kaltaisia mahtipontisia piirteitä. Kaupunki alkoi vuonna 1991 laatia alueelle voittajatyön pohjalta osayleiskaavaa, joka hyväksyttiin vuonna 1994. (Päivänsalo 2009, 309.)

Rakentamisvaiheen lähestyessä perustettiin vuonna 1993 projektiryhmä, jossa olivat edustettuina sekä kaupunki että Jyvä-Helmi Oy. Projektiryhmä pääsi yhteisymmärrykseen lukuisista kaavoittamiseen ja rakentamiseen liittyvistä asioista. Lutakon kaavoittaminen ja rakentaminen toteutettiin alusta alkaen vaiheittain, toteutusalue kerrallaan (Kuva 4).

Rakentaminen alkoi vuonna 1995 Lutakon pohjoispäästä Schaumanin linnan läheisyydestä. Rakentamisen aloittamiseen ja 1990-luvun alkuun liittyvät myös alueen maaperätutkimukset. Lukuisissa tutkimuksissa löydettiin vuosikymmenien tehdastoiminnan jäljiltä yllättävän vähän maaperän pilaantuneisuutta, joten rakentaminen oli mahdollista aloittaa. Täyttömaan suuri osuus Lutakon maaperässä on asettanut erityisiä vaatimuksia rakentamiselle. Tämän seurauksena käytännössä kaikkien rakennettujen talojen perustat on pitänyt paaluttaa. (Päivänsalo 2009, 310.) Nykyisen Lutakon pinta-alasta vain noin neljännes on alkuperäistä maata kaupungin perustamisen ajalta 1840-luvulta. Nykyinen pinta-ala on saavutettu täyttämällä Jyväsjärveä useaan otteeseen. (Päivänsalo 2009, 117.) Rakennusliikkeen edustaja kuvasi tutkimushaastattelussa rakentamisen aloittamisen aikaista Lutakkoa näin:

”Mitä tälle hirvittävälle alueelle tapahtuu ja mitä tänne syntyy (...) tehdas oli ajettu alas ja alue täynnä erinäköstä epäkuranttia rakennusta” (Mikko Rätty, YIT Rakennus Oy)

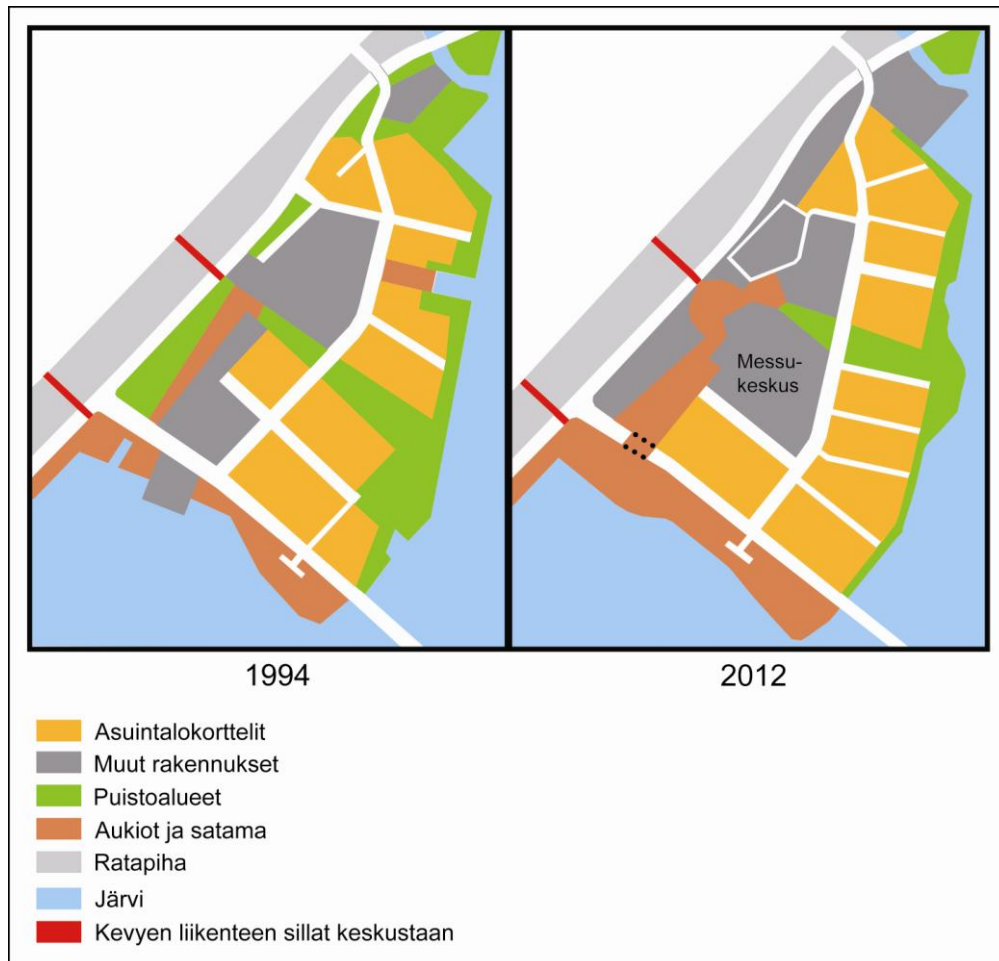

Kuva 4 Toteutusaluejako

(Lutakko 100 vuotta - Lutakon asukasyhdistyksen juhlalehti 2012; Pöyry CM Oy 2012)

Ensimmäinen merkittävä kaavamuuotos liittyi vanhoihin tehdashalleihin, jotka oli vuokrattu Jyväskylän Messut Oy:n käyttöön. Messutoimijat esittivät kaupungille, että hallit olisivat järkevä vaihtoehto messujen pysyväksi sijaintipaikaksi. Lopulta päätös hallien säilyttämisestä tehtiin ja yleiskaavaan tehtiin muutos vuonna 1997. Hallien säästämisen seurauksena myös katujärjestelyjä jouduttiin suunnittelemaan uudelleen. Muutos tarkoitti myös tarvetta täyttää Jyväsjärveä, jotta sovittu rakennusoikeus oli edelleen mahdollista toteuttaa. Messukeskuksen syntyyn liittyy myös Lutakon kytkeminen Rantaväylän ja ratapihan yli keskustaan kevyenliikenteen sillalla ja uuden matkakeskuksen suunnitteleminen tämän sillan keskustanpuoleiseen päähän. (Päivänsalo 2009, 311–314.)

Kuva 5 Lutakon alueen kaavoista vuosilta 1994 ja 2012 havainnollistaa projektin edetessä suunnitelmaan tehtyjen muutosten vaikutusta alueen rakenteeseen.

Kuva 5 Pelkistetyt versiot Lutakon kaavakuvista vuosilta 1994 ja 2012
(Alkuperäiset kaavat on saatu tutkimusta varten käyttöön Jyväskylän kaupungin kaavoitusosastolta.)

Asuinrakentaminen eteni 1990-luvun lopulla tasaisesti kohti etelää eli Lutakon satamanpuoleista päätä. 2000-luvun taitteessa myös muut rakennuskohteet tulivat asuntorakentamisen rinnalle. Messu- ja kongressikeskukselle valmistui päärakennus Paviljonki ja tämän viereen rakennettiin 15-kerroksinen toimitilarakennus Innova sekä ammattikorkeakoulun uusi Dynamo-rakennus. Rakentamisen ohella tehtiin myös päätöksiä vanhan säilyttämisestä. Schaumanin tehdasrakennuksista päädyttiin säilyttämään kartonki- ja vaneritehtaan rakennukset, tehtaan voimalaitoksen piippu ja Blomstedtin tehdashalli. Säilytettävien rakennusten joukkoon kuuluivat myös Schaumanin pääkonttori, Schaumanin linna (tehtaanjohtajan asunto) ja Lutakon Leidi (tehtaan henkilöstön asunto). (Päivänsalo 2009, 311–314.)

7.3 Uusi Lutakko alkaa hahmottua

Vuonna 2012 Lutakossa voidaan viimein todeta, että alueen lopullinen rakenne alkaa todella hahmottua (Kuva 6). Lutakon rakentaminen on edennyt toteutusalue kerrallaan, ja vuonna 2011 aloitettiin viimeisen viidennen toteutusalueen rakentaminen. Aikataulu on venynyt, mutta toteutusaluejaosta on pidetty kiinni (Moisio 2012). Viimeinen vaihe käsittää asuintalokorttelin rakentamisen messukeskuksen ja Satamakadun väliin. Viimeinen asuinkortteli pitää sisällään 16 kerrostaloa ja sen lopullinen valmistuminen vienee vielä vuosia. Viimeinen rakennusvaihe käsittää myös Satamakadun ja messukeskusalueen muutostyöt, joissa rakennetaan sataman ja muun Lutakon yhdistävä kävely- ja torialue. Viimeisessä toteutusalueessa yhdistyvät varsinaisen Lutakon projektin eli Jyvä-Helmi Oy:n rakennushankkeet sekä kaupungin rakennusprojekti satamassa. Jyväskylässä on kiistelty vuosia konserttitalon rakentamisesta ja sen mahdollisesta sijaintipaikasta. Vuoden 2012 lopussa ollaan tilanteessa, jossa konserttitalo on lisätty Lutakon kaavaan messu- ja kongressikeskuksen yhteyteen ja rakentamispäätöstä odotetaan.

KUVA 6 Havainnekuva valmiista Lutakosta (Kuva: Pöyry CM Oy 2012)

Lutakossa oli vuoden 2011 lopussa 2680 asukasta ja noin 1700 asuntoa. Viimeisen vaiheen asuintalojen valmistuttua Lutakossa asuu noin 3500 ihmistä (Moisio 2012). Taulukossa 1 on esitetty Lutakon tarkempia väestötietoja ja vertailtu näitä lukuja muun kantakaupunkialueen ja koko Jyväskylän vastaaviin lukuihin. Väestötietojen vertailussa Lutakon kohdalla merkille pantavaa on pieni työttömyysaste sekä korkeakoulutettujen suuri osuus ja keskitulojen korkeampi taso vertailukohteisiin nähden. (Jyväskylän kaupunki, Asuntotoimi 2012; Jyväskylän kaupunki, Sosiaali- ja terveystoimi 2012; Jyväskylän kaupunki, Tietoa Jyväskylästä suuralueittain 2012.)

TAULUKKO 1 Lutakon, muun kantakaupunkialueen ja koko Jyväskylän tietoja väestö- ja asuntorakenteesta

	Lutakko	Muu kantakaupunki	Koko kaupunki
Väestön määrä (2011)	2 680	23 234	132 062
0–14 -vuotiaiden osuus väestöstä (2011)	6,2 %	7,1 %	16,2 %
Yli 65 -vuotiaiden osuus väestöstä (2011)	16,7 %	20,2 %	14,9%
Arava- ja vuokra-asuntojen osuus asuntokannasta (2010)	17,3 %	12,1 %	22,7 %
Työttömyysaste (2010)	8,7 %	11,5 %	13,1 %
Korkeakoulutettujen osuus (2010)	42,7 %	35,8 % (Lutakko mukana luvussa)	32,9 %
Keskitulot (2010)	26 576 €	22 851 € (Lutakko mukana luvussa)	23 585 €

Työpaikkoja Lutakon alueella oli kesäkuussa 2012 noin 1500. Suurimpia työnantajia ovat Jyväskylän ammattikorkeakoulun yksikkö ja Jyväskylän Messut Oy. Technopoliksen omistamissa toimitilarakennuksissa toimivat muun muassa Keski-Suomen ELY-keskus, NCC Rakennus Oy, Elisa Oyj ja Fonecta Media Oy sekä useita it-alan pk-yrityksiä. Messukeskuksen yhteyteen avattiin kesällä 2012 hotelli, joka on entisestään lisännyt työpaikkojen määrää Lutakossa. (Jyväskylän seudun kehittämissyhtiö Jykes Oy 2012.)

Lutakossa toimii aktiivinen asukasyhdistys. Toiminnan tarkoituksena on järjestää alueen asukkaille vapaa-ajan toimintaa sekä välittää tietoa asukkaiden ja kaupungin päättäjien välillä. Lutakon suunnitteluprojektissa asukasyhdistys ja Jyvä-Helmi Oy ovat yhdessä järjestäneet tiedotus- ja keskustelutilaisuuksia alueen kehityksestä. Asukasyhdistyksen tavoitteena on pitää huolta Lutakon kehityksestä terveellisenä, toimivana ja viihtyisänä elinympäristönä. (Lutakon asukasyhdistys 2012.) Asukasyhdistyksen puheenjohtaja Erkki

Nyrhisen (2012) mukaan keskeisintä toiminnassa on tapahtumien järjestäminen asukkaille ja siten lutakkolaisten yhteenkuuluvuuden ja hyvinvoinnin lisääminen. Nyrhinen katsoo, ettei asukasyhdistyksellä ole ollut varsinaista valtaa alueen kehitystyössä, mutta ideoiden esittäjänä ja keskustelun herättäjänä asukasyhdistyksen rooli on ollut tärkeä aluetta suunniteltaessa. Lutakon asukasyhdistys toimii myös aktiivisesti osana JAPA ry:tä, joka on jyväskyläläisten asukasyhdistysten perustama paikallisyhdistys. JAPA ry:n keskeinen idea on lisätä asukkaiden keskuudessa kestävän kehityksen mukaisia elämäntapoja. (Nyrhinen 2012.)

iLutakko on internetissä toimiva ideayhteisö, joka tarjoaa Lutakon asukkaille ja kaikille Lutakosta kiinnostuneille keinon ja paikan tuoda julki ideoita ja käydä keskustelua Lutakkoon liittyvistä aiheista. Jyväskylän ammattikorkeakoulun ylläpitämän iLutakko-yhteisön toiminnan lähtökohtana on asukaslähtöisyys ja asukkaiden ideoiden jatkokehittäminen sekä mahdollinen käytännön toteutus osana Lutakon kehittämistä. Osana iLutakko-toimintaa on järjestetty myös juttuiltoja, joissa on keskusteltu Lutakkoon liittyvistä teemoista. (iLutakko 2012.)

Alla on luettelo muista Lutakon keskeisistä toimijoista ja palveluista:

- Päiväkoti Sateenkaari
- Lutakon palvelutalo ja päiväkeskus (vanhuspalvelut)
- Tanssisali Lutakko, Jelmury (konsertti- ja bändi-tila)
- Lutakon Leidi -juhlapalvelut
- Lähikauppa Siwa
- Suurempi ruokakauppa avataan vuoden 2013 lopulla
- Muutamia kampaamo- ja kauneusalan yrittäjiä
- Kolme lounasravintolaa, kaksi pizzeriaa
- Satamassa kesällä kahvila- ja risteilypalvelut
- Jyväskylän Karting Center
- Jyväskylän paikallisliikennepalvelut
- Jyväsparkki Oy:n pysäköintitalot messukeskuksen yhteydessä
- Matkakeskuksen palvelut (VR & Matkahuolto, R-kioski, pankkiautomaatti, kuntokeskus) muutaman sadan metrin etäisyydellä.

Lisäksi on muistettava, että Jyväskylän keskustan palvelut ovat noin kilometrin etäisyydellä.

8 TUTKIMUSASETELMA JA KERÄTTY AINEISTO

Sosiologian kiinnostavat kaupunkiteoriat vaikuttivat aikanaan päätökseeni hakeutua opiskelemaan sosiologiaa. Georg Simmelin, Erving Goffmanin ja Zygmunt Baumanin tarkkanäköiset ja seikkaperäiset kuvaukset kaupunkielämästä olivat kiehtovia ja saivat minut kiinnostumaan laajemminkin sosiologiasta. Kiinnostus kaupunkia ja aluekehitystä kohtaan ohjasi minut myöhemmin aluetieteen sivuaineopintojen pariin. Sosiologian kandidaatin tutkielmassa lähestyin ”kaupunkimuukalaisuutta” nimenomaan yllä mainittujen sosiologien kaupunkiteorioiden pohjalta. Tämä teoreettinen katsaus toimi ajattelun ja motivaation taustana alkaessani suunnitella pro gradu -tutkielmaani.

Kandidaatin tutkielmani oli teoreettista pohdiskelua, ja selkeä lähtökohta pro gradulle oli kiinnittää kaupunkitematiikka suomalaisen kaupungin arkeen ja kerätä empiirinen aineisto osana tutkimusta. Työni alkoi saada selkeät kehukset keskusteltuani Jyväskylän kaupungin aluekehitysjohtajan kanssa mahdollisista tutkimusaiheista. Tässä keskustelussa nousivat esiin Lutakko ja alueen rakennemuutokseen liittyvät kysymykset. Itselleni Lutakon hahmottuminen lopulta tutkimuskohteeksi oli mieluisa ratkaisu, koska olin seurannut Lutakon kehittymistä mielenkiinnolla ja koska Lutakko oli selkeä tapausesimerkki nykyisestä suomalaisesta kaupunkikehityksestä ja -suunnittelusta.

Nykyisen suomalaisen kaupungin tutkimisen ja empiirisen aineiston lisäksi tutkimukseni tärkeä lähtökohta on ollut tuoda yhteen sosiologian ja aluetieteen näkökulmat. Tämä näky tutkielman teoriaosioissa, mutta toivottavasti se välittyy lukijalle laajemminkin tässä tutkimuksessa. Tavoitteeni ei ole niinkään vertailla näitä kahta tutkimusotetta, vaan pyrkiä hyödyntämään molempia tutkimusperinteitä tutkimuskohteen tarkastelussa.

8.1 Metodologinen lähtökohta: kvalitatiivinen tutkimusote

Yksi keskeinen tehtävä tutkimuksen suunnittelussa oli tehdä valinta kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten aineistonkeruu- ja analyysimenetelmien välillä. Eskolan ja Suorannan (1999, 14) mukaan tämän perinteisen kahtiajaon korostaminen on turhaa ja paikoin harhaanjohtavaa. Niin menetelmäoppaille kuin omille menetelmäopinnoilleni on kuitenkin ominaista, että nämä kaksi menetelmäperhettä esitetään toisistaan erillään.

Niinpä omankin tutkimukseni toteutuksen suunnittelu sisälsi tietyllä tapaa pakollisen valinnan kvalitatiivisten eli laadullisten ja kvantitatiivisten eli määrällisten menetelmien välillä.

Kvalitatiivisessa lähestymistavassa olennaista on subjektiivinen tutkimuskohteen ymmärtäminen ja yleistysten tai teorian muodostaminen yksittäisiä tapauksia tutkimalla. Kvalitatiivinen tutkimus kerää aineistonsa haastattelemalla, havainnoimalla ja analysoimalla tiettyjä tutkittavan ilmiön tapauksia. Kvantitatiivinen tutkimus taas perustuu objektiiviseen suuremman havaintojoukon tarkasteluun ja selittämiseen, jonka perusteella saadusta yleistyksestä voidaan johtaa yksittäistapausta koskeva johtopäätös. Useimmiten kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytettävä aineisto on kerätty kyselyn avulla ja aineistoa analysoidaan tilastollisin menetelmin. (Eskola & Suoranta 1999, 13–15; Hirsjärvi ym. 2007, 131–133, 135–136, 156–157.)

Kvalitatiiviseen tutkimukseen liittyy ajatus todellisen maailman tai ilmiöiden kuvaamisesta ja kohteen mahdollisimman kokonaisvaltaisesta tutkimisesta (Hirsjärvi ym. 2007, 157). Kvalitatiivisen tutkimuksen tekijä saatetaankin mieltää jonkinlaiseksi sisäpiirin tarkkailijaksi, joka tekee yksityiskohtaisia havaintoja lähellä kohdettaan (vrt. Hakala 2009, 170). Nämä olivat myös lopulta tutkimuskohteeseen ja tutkimuksen tekemiseen liittyviä tekijöitä, joihin nojaten päädyin käyttämään kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Tutkielmassani selvitän Lutakon alueen ja suunnitteluprojektin piirteitä. Näiden piirteiden määrittelemiseksi olen kerännyt tutkittavaa ilmiötä lähellä eläneiden ihmisten yksilöllisiä kokemuksia ja mielipiteitä. Yksittäisistä tapauksista muodostuvan aineiston perusteella pyrin tekemään kaupunkisuunnittelua ja Lutakon aluetta koskevia yleistyksiä.

8.2 Tutkimuskysymykset

Lukuisien välivaiheiden ja käsitekarttojen jälkeen tutkimusongelmani tarkentui ja kiinnittyi nimenomaan nykyisen suomalaisen kaupunkisuunnittelun tarkasteluun, jota Lutakon esimerkki edustaa. Tutkimukseni sisältää kaksi keskeistä tutkimusongelmaa. Ensiksikin haluan Lutakon kaupunkisuunnitteluprojektia tutkimalla saada tietoa kyseisen suunnitteluprojektin käytänteistä ja toimivuudesta. Toinen tavoite on tutkia Lutakon projektin lopputuloksen eli Lutakon alueen luonnetta ja ominaisuuksia. Lutakon tutkiminen

on monella tapaa erityisen tarpeellista. Se on hyvä esimerkki kaupunkialueella tapahtuvasta rakennemuutoksesta nykyisessä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämän lisäksi Lutakko on ollut siihen kohdistuneen julkisen huomion ja taloudellisten panostusten osalta niin erityinen projekti, että on tärkeää selvittää, miten projekti on onnistunut ja millaisia tuloksia tämän kokoluokan projektilla saadaan aikaan.

Tällä tutkimuksella haluan vastata seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaiset tavoitteet ja toimintatavat ovat korostuneet Lutakon kaupunkisuunnitteluprojektissa?
2. Mitä Lutakon projektin toteutuksesta voidaan oppia tulevia kaupunkisuunnitteluprojekteja ajatellen?
3. Millainen on syntynyt Lutakon alue ja millaista siellä on asua?

Ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseen olen hankkinut aineiston haastattelemalla Lutakon projektissa työskennelleitä tai muuten projektia erityisen lähellä toimineita henkilöitä. Näitä haastatteluja nimitän tutkimuksessani asiantuntijahaastatteluiksi. Kolmanteen kysymykseen olen hankkinut aineiston haastattelemalla Lutakossa asuvia henkilöitä.

8.3 Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu

Olen tutkimuksessani kiinnostunut yksittäisten henkilöiden näkemyksistä ja kokemuksista. Näin ollen teemahaastattelun valikoituminen aineistonkeruumenetelmäksi oli selkeä ratkaisu. Haastattelu on hyvä ja paljon käytetty aineistonkeruutapa, kun ollaan kiinnostuneita henkilökohtaisista mielipiteistä tai havainnoista. Haastattelun hyviä puolia ovat muun muassa tutkijan vapaus vaikuttaa siihen, millaiseksi haastateltavien joukko muodostuu sekä mahdollisuus useimmissa tapauksissa helposti tavoittaa haastateltavat

myös jälkikäteen. Lisäksi haastattelun etu ja samalla haaste on, että tutkija pääsee itse johtamaan ja ohjailemaan tiedonkeruuhetkeä. Haastattelun luotettavuutta voi heikentää se, että haastateltava saattaa olla taipuvainen antamaan moraalisesti tai sosiaalisesti toivottavia vastauksia. (Hirsjärvi ym. 2007, 199–202.)

Omassa tutkimuksessani haastatteluiden luotettavuuteen liittyvä paine antaa haastattelutilanteessa tietynlaisia vastauksia koskee lähinnä asiantuntijahaastatteluita. Voidaanhan olettaa, että asiantuntijat pyrkivät antamaan omasta ja organisaationsa toiminnasta korrektiin mielikuvan ja näin ollen tuskin haluavat mustamaalata yhteistyökumppaneitaan tai korostaa omia heikkouksiaan. Tällöin riskinä on hienovarainen asioiden pyörittely, jossa todelliset mielipiteet ja arviot jäävät taustalle. Alueen suunnittelutyöhön liittyy paljon yhteiskunnallista vastuuta, joka luonnollisesti säilyttyy myös asiantuntijahaastateltavieni harteille. Täten on täysin mahdollista, että he pyrkivät vastauksillaan antamaan mahdollisimman myönteisen kuvan toiminnastaan ja samalla jättämään vaikeat tai kiusalliset aiheet vähemmälle huomiolle. Nähdäkseni kaikki haastateltavani olivat kuitenkin valmiita käsittelemään haastattelun teemoja monesta eri näkökulmasta.

Tutkimukseni asukashaastattelut eivät sisältäneet arkaluonteisia tai haastateltavan yksityisyyteen liittyviä aiheita, eikä näissä haastatteluissa myöskään testattu haastateltavien yleistietoja tai valveutuneisuutta. Asukashaastatteluihin ei siten liittynyt haastateltavaan kohdistunutta painetta vastata tietyllä tavalla. Toisaalta asukkaillakin voi olla tarve nostaa asuinalueensa arvostusta. Molempien haastatteluryhmien kohdalla pyrin haastattelijan roolissani kiinnittämään erityistä huomiota haastattelukysymysten ja oman toimintani neutraaliuteen.

Teemahaastattelu sijoittuu haastattelumuotona syvähaastattelun ja lomakehaastattelun väliin. Teemahaastattelussa aihealueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto tai järjestys määräytyy haastattelutilanteesta. Myös vastausten sisältö on vapaa. (Hirsjärvi ym. 2007, 203.) Aineistoni haastattelut jakautuvat asiantuntija- ja asukashaastatteluihin. Asukashaastattelut ovat teemoiltaan suppeampia ja luonteeltaan enemmän puolistrukturoituja asiantuntijahaastatteluihin nähden. Puolistrukturoidussa haastattelussa

haastateltava muotoilee vastauksensa vapaasti, mutta kysymysten muoto ja järjestys ovat kaikille haastateltaville samat (Eskola & Suoranta 1999, 87).

8.4 Tietoja kerätystä aineistosta

Haastatteluaineistoni sisältää viisi asiantuntijahaastattelua ja kahdeksan asukashaastattelua. Varsinaisten haastatteluiden lisäksi haastattelin asukasyhdistyksen puheenjohtajaa yhdistyksen toiminnasta. Tätä haastattelua olen käyttänyt vain asukasyhdistyksen toiminnan kuvaamiseen, eikä se ole varsinainen osa analysoitavaa aineistoa. Asiantuntijahaastatteluja olen käyttänyt myös työni lähteinä Lutakon suunnitteluprojektia ja historiaa käsittelevissä tekstiosioissa. Tarkemmat tiedot haastateltavista esitän analyysin yhteydessä. Tiedot haastatteluiden ajankohdasta ja pituudesta on esitetty työn liitteissä (LIITE 3).

Haastateltavien hankkiminen tapahtui vaiheittain ja heidän määränsä lisääntyi siitä, mitä alkuperäinen suunnitelma sisälsi. Vinkkejä mahdollisista haastateltavista sain useista lähteistä, muun muassa omilta Lutakossa asuvilta tuttaviltani sekä henkilöiltä, joita olin jo haastatellut tai joita olin suunnitellut haastattelevani. Asiantuntijahaastateltavien valinnan lähtökohdana oli saada aineistoon kattava otos eri toimijatahoja, jotka ovat olleet mukana Lutakon suunnitteluprojektissa. Lopullisessa aineistossa asiantuntijahaastatteluissa edustettuina ovat Jyväskylän kaupunki, Jyvä-Helmi Oy (maanomistaja ja projektin vetäjä), rakennusliike YIT Rakennus Oy ja Lutakon asukasyhdistys.

Suurimman osan asukashaastatteluista sain sovituksi Lutakossa tiedustelemalla lähikaupassa ostoksilla olleiden lutakkolaisten halukkuutta osallistua tutkimukseen. Asukashaastatteluaineistossa ovat monipuolisesti edustettuina sukupuoli, ikään, perheeseen ja asumismuotoon liittyvät tekijät. Haastateltavien joukossa on myös vaihtelua Lutakossa asutun ajan pituudessa ja tulevaisuuden asumissuunnitelmissa. Kokonaisuudessaan sekä asiantuntija- että asukashaastateltavien hankkiminen ja haastatteluiden järjestäminen sujuivat jouhevasti, ja kaikkien haastatteluihin osallistuneiden henkilöiden suhtautuminen oli ystävällistä ja avuliasta.

Toteutin kaikki 13 haastattelua kasvotusten haastateltavan kanssa. Haastatteluista viisi tehtiin haastateltavan työpaikalla, viisi haastateltavan kotona, kaksi yliopiston tiloissa ja yksi yleisessä kahvilassa. Tallensin haastattelut nauhuriin, josta siirsin aineiston tietokoneelle analysoitavaksi. Niin kaikki asiantuntija- kuin asukashaastateltavatkin hyväksyivät sen, että heistä voidaan tutkimuksessa käyttää oikeaa nimeä ja että haastatteluaineistoa voidaan tutkimuksessa käsitellä julkisena tietona. Keräämässäni aineistossa ei ole mitään salaista tai arkaluontoista. Asiantuntijoista käytän tutkimuksessa koko nimen ja taustaorganisaation yhdistelmää ja asukkaista etunimen ja iän yhdistelmää. Nauhoitettua haastatteluaineistoa kertyi yhteensä noin 17 tuntia. Asiantuntijahaastattelut kestivät keskimäärin 1 tunti ja 50 minuuttia ja asukashaastattelut keskimäärin 60 minuuttia. Asiantuntijahaastateltaville lähetin etukäteen sähköpostitse haastattelun teemat. Haastatteluiden kysymysrungot ovat työn lopussa liitteenä (LIITTEET 1 ja 2).

9 AINEISTON ANALYYSI

Analyysin tarkoituksena on luoda aineistoon selkeyttä ja tiivistää aineistoa kadottamatta kuitenkaan olennaista tietoa. Laadullisen tutkimuksen haastavin osuus on useimmiten juuri aineiston analyysi. Tähän saattaa vaikuttaa esimerkiksi se, että analyysitapoja on olemassa useita ja niitä kehitellään jatkuvasti. (Eskola & Suoranta 1999, 138.) Hakala (2009, 166) muistuttaa, että analyysiin edetään aina aineiston ehdoilla, eikä aleta itsepäisesti käyttää tiettyä analyysimenetelmää vain siksi, että se menetelmänä miellyttää tutkijaa. Analyysin osuvuus on laadullisen tutkimuksen onnistumisen tärkein edellytys (Hakala 2009, 169). Laadullista aineistoa on mahdollista käsitellä myös tilastollisten tekniikoiden avulla (Hirsjärvi ym. 2007, 219), mutta omassa tutkimuksessani oli selvää käyttää myös analyysissä laadullisia menetelmiä. Tätä valintaa perusteli tutkimuksen tarkoitus kerätä suhteellisen pieni määrä yksilöllisiä näkemyksiä ja analysoida niitä edelleen. Tässä luvussa esittelen käyttämäni analyysimenetelmät sekä varsinaisen aineiston analyysin.

9.1 Teemoittelu ja tyypittely analyysin välineinä

Laadullisen aineiston tavallisimmat analyysitavat ovat *teemoittelu*, *tyypittely*, *sisällönerittely*, *diskurssianalyysi* ja *keskusteluanalyysi* (Eskola & Suoranta 1999, 161; Hirsjärvi ym. 2007, 219).

Diskurssianalyysi tutkii kielenkäyttöä, puhekäytänteitä ja puheen variaatiota. Keskusteluanalyysiä taas käytetään yleensä ryhmän tai yhteisön arkisen vuorovaikutuksen ja puhetoimintojen jäsentämiseen. Sisällönerittely puolestaan sopii analyysimenetelmäksi silloin, kun ollaan kiinnostuneita selvittämään, mitä ja miten jostakin asiasta on puhuttu tai kirjoitettu esimerkiksi mediassa. (Eskola & Suoranta 1999, 186; Hirsjärvi ym. 2007, 220, 222.)

Omassa tutkimuksessani kiinnostus ei kuitenkaan kohdistu aineiston kielellisiin tai puheeseen liittyviin yksityiskohtiin, vaan mielipiteisiin, kokemuksiin ja käytännön toteutukseen tiettyyn aiheeseen liittyen. Näin ollen tutkimuksessani analyysin välineiksi sopivat teemoittelu ja tyypittely. Eskola ja Suoranta (1999, 162) muistuttavat, että tiukka rajojen vetäminen analyysimenetelmien välille on vaikeaa ja menetelmät kietoutuvat lähes

poikkeuksetta toisiinsa. Omalla kohdallani menetelmien läheisyys liittyy erityisesti diskurssianalyysiin, koska aineistossani huomio kiinnittyy väistämättä myös asiantuntijoiden tapaan ja sävyyn puhua Lutakon projektista. Olennaisempaa on kuitenkin puheen sisältämä tieto, joten analyysini perustuu teemoitteluun ja tyypittelyyn.

Teemoittelua ja tyypittelyä käytetään laadullisen aineiston analyysissä usein yhdessä. Aineiston lähestyminen aloitetaan teemoittelulla, jonka avulla nostetaan aineistosta esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Näin voidaan selvittää ja vertailla tutkimusongelman kannalta olennaisten aiheiden esiintymistä aineistossa. Teemoittelu jäsentää aineiston keskeisiä teemoja, ja analyysiä jatketaan usein teemoittelun pohjalta tyypittelemällä aineistoa. Tyypittelyssä on kysymys aineiston ryhmittelystä. Aineistosta etsitään yhteneväisyyksiä tarinoiden välillä ja edelleen näiden mukaan jaetaan aineistoa ryhmiksi eli tyypeiksi. (Eskola & Suoranta 1999, 175–176, 182.)

Analyysini jakautuu kahteen osaan: asiantuntija- ja asukashaastatteluihin. Asiantuntijahaastatteluiden analyysi perustuu teemoitteluun, jota käytän Lutakon suunnitteluprojektin tärkeiden piirteiden (arvot, tavoitteet, onnistumiset, kehityskohteet) jäsentämiseen. Asukashaastatteluiden analyysini yhdistelee teemoittelua ja tyypittelyä. Asukashaastatteluaineistossa keskeisten teemojen ohella analyysi selvittää, mitkä alueeseen ja siellä asumiseen liittyvät tekijät nousevat esiin useiden haastateltavien kohdalla. Mitä yhteneväisyyksiä Lutakossa asuvien ihmisten tuntemuksissa ja mielipiteissä voidaan havaita? Tutkimuksessani en kuitenkaan muodosta tyyppejä kuvaamaan tietynlaisia asukkaita, vaan tyypittelen tutkimukseni kannalta tärkeitä asukkaiden havaintoja teemaryhmiksi.

9.2 Lutakon suunnitteluprojekti – pelkkiä onnistumisia ja yhteisymmärrystä?

Asiantuntijahaastattelut olivat luonteeltaan muodollisia ja tunnelmaltaan diplomaattisia, mutta toisaalta ne sisälsivät myös rohkeita avoimia mielipiteitä ja faktojen rinnalla myös pohdiskelevaa näkökulmaa. Kaikki haastateltavat pitivät tutkimusaihetta tärkeänä. Asiantuntijahaastatteluiden kysymysrunko on työn liitteissä (LIITE 1).

Jäsenen seuraavassa asiantuntijahaastatteluiden sisältöä ja esitän haastatteluista nousseet teemat. Analyysissä haastatteluiden kysymysten painoarvo vaihtelee vastausten sisällön ja nousseiden teemojen mukaan. Haastatteluissa läpikäymäni kysymysteemat eivät näin ollen muodosta suoraan pohjaa analyysin teemoille. Analyysin eteneminen noudattelee kuitenkin pääpiirteissään haastatteluiden sisältöä ja kysymysten järjestystä. Taulukossa 2 on esitetty tiedot viidestä asiantuntijahaastateltavasta.

TAULUKKO 2 Tietoja tutkimuksen asiantuntijahaastateltavista

Haastateltava	Tehtävät Lutakkoon liittyen
<i>Vesa Moisio</i> Jyvä-Helmi Oy:n hallituksen puheenjohtaja	Toiminut tehtävässään vuodesta 1996 ja vastannut tänä aikana Lutakon projektin johtamisesta. Ollut mukana useissa vastaavissa alueen rakennemuutosprojekteissa muualla Suomessa.
<i>Ilkka Halinen</i> Jyväskylän kaupunginarkkitehti, kaavoituksen johto	Toiminut tehtävässään vuodesta 1995 ja ollut tänä aikana keskeisessä roolissa Lutakon projektia koskevissa päätöksissä.
<i>Martti Päivänsalo</i> Jyväskylän kaupunki, kaavoituksen projektipäällikkö	Oli Lutakon projektissa kaupungin puolelta koordinoitavastuussa vuosina 1992–2007. Laati ennen eläköitymistään laajan Lutakkoa ja Lutakon projektia käsittelevän historiikin <i>Lutakon muutos</i> (2009).
<i>Mikko Rätty</i> YIT Rakennus Oy, Talonrakennus, Keski- Suomen aluejohtaja	Ollut mukana Lutakon projektissa vuodesta 1994 ja toiminut nykyisessä tehtävässään vuodesta 1999. Käytännössä päävastuussa YIT:n rakennuskohteista. Jyvä-Helmi Oy:n hallituksen jäsen.
<i>Erkka Peitso</i> Lutakon asukasyhdistyksen sihteeri ja iLutakko- yhdyshenkilö	Toiminut asukasyhdistyksen sihteerinä vuodesta 2009. Osana asukasyhdistystoimintaa kirjoittanut aktiivisesti kaupunginvaltuustolle Lutakkoa koskevista esityksistä. Asunut Lutakossa vuodesta 2003.

9.2.1 Asiantuntijoiden tyytyväisyys viestii projektimallin toimivuudesta

Kaikki asiantuntijahaastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että Lutakon projekti on yleisesti ottaen onnistunut ja syntynyt uusi Lutakko on monipuolinen, tyylikäs ja hyvä alue. Toinen kaikkien haastateltavien yhteisesti jakama mielipide on projektin ja alueen suuri merkitys koko Jyväskylän alueelle nostettaessa kaupunkia 1990-luvun lamasta ja luotaessa kaupungille uutta myönteistä imagoa.

”Kun tavoite oli saada keskustan laajennusalue, jossa on sekä asuntoja että muita toimintoja, niin onhan tää lopputulos ihan hieno” (Martti Päivänsalo, Jyväskylän kaupunki)

”Lutakon visuaalinen ilme on onnistunut” (Ilkka Halinen, Jyväskylän kaupunki)

”Tuntuu myös että Jyväskylän kaupungin imago muuttui näinä vuosina sellaseksi yhdeksi johtavaksi suomalaiseksi kaupungiksi tämmöisenä halutuimpana asuin- ja työpaikkana” (Vesa Moisio, Jyvä-Helmi Oy)

”Siellä oli määrätty määrä työpaikkoja ja käytännössä ei asumista, mutta nyt siellä on paljon asumista ja paljon työpaikkoja, että siinä mielessä siinä on onnistuttu” (Mikko Rätty, YIT Rakennus Oy)

Haastatteluissa korostui myös Jyvä-Helmi Oy:n, Jyväskylän kaupungin ja rakennusliikkeiden, joita haastatteluissa edusti YIT Rakennus Oy, välinen tiivis ja avoin yhteistyö.

”Kyllä mä sitä mieltä olen, että tämä meidän yhteistyön toimiminen on kyllä tuonut siihen jotain lisää” (Ilkka Halinen, Jyväskylän kaupunki)

”Meillä on ollut erittäin hyvä ja toimiva yhteistyö kaupungin kanssa” (Vesa Moisio, Jyvä-Helmi Oy)

”Tässä on tavallaan ollut yksi tämmöinen ylimääräinen taho (Jyvä-Helmi Oy), joka on minusta ollut ihan positiivinen asia” (Mikko Rätty, YIT Rakennus Oy)

9.2.2 Kaupunki- vai yhtiövetoisuus – periaatteelliset näkemyserot?

Lutakon suunnittelussa käytetty yksityisvetoinen projektimalli herätti haastatteluissa ajatuksia kaupunkivetoisen ja yhtiövetoisen projektin eroista. Julkista sektoria edustavan kaupungin suhde liike-elämään ja taloudellista tulosta tavoittelevan yrityksen rooli osana

aluekehitystä ovat periaatteellisesti haastavia kysymyksiä, joihin liittyvät myös arvot ja arvostukset, kuten seuraavista lainauksista voidaan aistia:

”Ei olla vielä kokonaisuudessaan kypsiä sille (...) tulee tunteet pintaan kun pörssiyhtiökin tulee mukaan, että nyt se tulee riistämään tätä hommaa, ne ei oo helppoja asioita, mutta kyllä Jyväskylässä on ymmärretty se yhteistyön merkitys” (Mikko Rätty, YIT Rakennus Oy)

”Mielenkiintoinen asia joka leimaa näitä kaupunkijohtoisia projekteja syntyy siitä, että poliitikot johtavat projekteja (...) siinä poliittisessa päätöksentekoprosessissa tehdään lehmänkauppoja, ei pysytäkään alkuperäisissä tavoitteissa, neljän vuoden välein on vaalit” (Vesa Moisio, Jyvä-Helmi Oy)

”Onko kaupunkien aina ostettava nämä alueet ja rakennettava infra ja lähdeittä sen jälkeen tähän maailmaan. Sehän on houkuttelevaa, koska sä pääset tutustumaan sieltä kaupungin virkamiehen roolista aitoon bisnesmaailmaan, mutta onko se tavoittelemisen arvoinen rooli, ja onko se edes perusteltavissa oleva rooli myöskään lopputuloksen kannalta?” (Vesa Moisio, Jyvä-Helmi Oy)

”Kaupunki ei ole se pörssiyhtiö, jonka ensisijaisena tavoitteena on saada se taloudellinen tulos sieltä (...) mikä on se kunnan vastuu suhteessa liikemaailmaan?” (Ilkka Halinen, Jyväskylän kaupunki)

Haastatteluiden perusteella ainoa selkeämpi näkemys julkisen ja yksityisen sektorin välillä liittyy periaatteisiin ja valintoihin, joiden varassa Lutakon kaltaiselle kerrostaloalueelle luodaan sosiaalisesti tasapainoinen väestörakenne. Molemmat osapuolet painottavat sosiaalisen tasapainon merkitystä, mutta suhtautuvat epäillen vastapuolen tavoitteisiin. Alueen sosiaalinen tasapaino on laaja käsite, joka voi liittyä esimerkiksi etnisten vähemmistöjen asemaan asuinalueella, mutta tutkimukseni ja Lutakon kohdalla keskustelu alueen sosiaalisesta tasapainosta keskittyy toimeentuloltaan erilaisten asukkaiden määrään. Asukkaiden tuloihin liittyvä sosiaalinen tasapaino konkretisoituu käytännössä siihen, missä suhteessa alueella on vuokra- ja omistusasuntoja. Kaikki asiantuntijat olivat suhteellisen tyytyväisiä Lutakon sosiaaliseen tasapainoon. Kaupungin edustajat esittivät haastatteluissa, että projektia vetäneen yhtiön päätöksiä enemmän monipuolisen asuntokannan rakentamiseen Lutakossa ovat vaikuttaneet talouden suhdanteet.

”Enemmänkin kuin suunnitelma, niin on talouden kehitys, joka on säädelly sen (sosiaalisen tasapainon)” (Ilkka Halinen, Jyväskylän kaupunki)

”Se oli yhteinen linja meillä, että tän pitäis olla monipuolinen alue sekä aravaa että vapaarahoitteista (...) mutta Jyvä-Helmellä oli toinen tavoite alussa selvästi ja siinä oli ristiriidan siemen koko ajan kun sopimuksia tehtiin” (Martti Päivänsalo, Jyväskylän kaupunki)

”Jos siinä lähdetään sosiaalisessa tasapainossa väärälle uralle, niin sen arvostuksen nostaminen on tosi vaikeata, eli jos alkaa leimautua (...) Jyvä-Helmi Oy maanomistajan näkökohdasta katsoi, että sitä (sosiaalista tasapainoa) pitää ohjata nimenomaan tällä, että rakennetaan mahdollisimman paljon vapaarahoitteista tuotantoa” (Mikko Rätty, YIT Rakennus Oy)

”Suuri houkutus on sitten se, että kun vapaarahoitteista ei saada liikkeelle johtuen siitä, että kukaan ei suostu menemään sinne kun ei näe lopputulosta ikuisen työmaan keskellä, niin lähdet tuottamaan tuettua vuokratuotantoa (...) sosiaalisessa mielessä muodostaa suuren riskin, koska eihän niissä vuokralaisissa mitään vikaa ole, mutta näissä omistusasunnon ostajissa on se asenneongelma, että he eivät uskalla ostaa ja sijoittaa rahaa kohteisiin, joiden sosiaalisesta tasapainosta he eivät voi olla varmoja” (Vesa Moisio, Jyvä-Helmi Oy)

Jyvä-Helmi Oy:n Vesa Moisio kuvaa sosiaaliseen tasapainoon liittyen Lutakon 1990-luvun puolivälin tilannetta, jolloin hän aloitti tehtävässään. Laman kourissa Lutakon rakentaminen oli aloitettu alueen pohjoispäädyssä valtion tukemalla vuokratuotannolla.

”Asukkaista 83 prosenttia oli vuokralaisia ja se oli kehitys, joka minusta uhkasi slummiuttaa Lutakon jos olisi yhtään jatkettu sitä (...) pitkässä juoksussa on edessä talousongelmien lisäksi myös sosiaaliset ongelmat, ja se on aika monessa 60- ja 70-lukujen nopeasti toteutetussa kaupunkivetoisessa aluerakentamisen projektissa se tosiasia” (Vesa Moisio, Jyvä-Helmi Oy)

9.2.3 Suuret persoonat ja pitäytyminen tavoitteissa

Projektin kokonaiskuvan, tavoitteiden ja päätösten kannalta olennaiseksi tekijäksi haastatteluissa nousi voimakastahtoisten persoonien ja pitkäjänteisten yhteisten päätösten merkitys. Jyväskylän kaupungin Martti Päivänsalo korosti haastattelussa henkilöiden ja erityisesti kaupunginjohtajan roolia Lutakon kaltaisessa projektissa. Päivänsalon mukaan kaupungin linja on vaihdellut kaupunginjohtajien mukaan. Päivänsalo näkee, että nimenomaan kaupunginjohtajien myötämielinen asenne yrityselämää kohtaan, sekä tämän myötä syntyneet läheiset henkilösuhteet ovat mahdollistaneet kaupungin mukanaolon tällaisessa projektissa. Myös Jyväskylän kaupungin Ilkka Halisen ja Jyvä-Helmi Oy:n Vesa Moisio haastatteluissa nousi esiin keskeisiin persooniin kiinnittyvä valta ja tämän

myötä näiden persoonien ideologioiden korostuminen yhteistyössä ja projektin etenemisessä.

”Näen positiivisena sen rohkeuden, joka Jyväskylän kaupungin johdolla oli” (Vesa Moisio, Jyvä-Helmi Oy)

”Käytiin keskustelua, että onko se kaupungin asia lähteä (tukemaan) tämmöistä messuyhtiötä (Jyväskylän Messut Oy) ja mitä kaikkea siitä seuraa, mutta joka tapauksessa hän (kaupunginjohtaja) oli voimakas persoona ja hän veti omalla tavallaan (...) hän johti aika railakkaasti” (Martti Päivänsalo, Jyväskylän kaupunki)

Keskeisiin henkilöihin ja projektin osapuoliin liittyvät myös projektin eteneminen sekä pitäytyminen yhteisessä suunnitelmassa. Tämä on myös tema, johon liittyy kenties eniten yllättäviä käännteitä ja epäjohdonmukaisuutta projektissa. Tällaisista tapauksista esimerkkejä ovat messuhallien säilyttäminen ja alueen suunnittelijavalinnat.

”Jos nyt pitäis tästä projektista sanoa, että mitä ne asiat olisivat joihin vielä pitäisi enemmän kiinnittää huomiota (...) oleellista olisi se, että alussa käytäisiin aika perusteellinen keskustelu tavoitteista ja arvoista, et ne tavoitteet olis sellasia joiden takana kaikki seisoo, ja niitä poliittisia välistä vetoja tai taloudellisia intohimoja, niillä ei päästä tuhoamaan 10-20 vuoden aikana sitä projektia” (Vesa Moisio, Jyvä-Helmi Oy)

”Hän (kaupunginjohtaja) halusi, että messukeskus säilytetään (...) hän otti sen linjan, että lähdetään vetämään tää Lutakon kaava uusiksi (...) rakentaminen oli jo käynnissä toisesta päästä (...) piti täyttää järveä yks hehtaari lisää, että saatiin paremmin ne asuinrakennukset mahtumaan” (Martti Päivänsalo, Jyväskylän kaupunki)

”Totta kai me (Jyväskylän kaupunki ja Jyvä-Helmi Oy) valittiin sitten maan parhaita asuntosuunnittelijoita siihen tekemään toteutusalue suunnitelmia (...) kukaan näistä ei ole tehnyt sinne yhtä ainutta taloa, eli he teki sen toteutusalueen suunnitelman ja sen idean ja sen kokonaisuuden, mutta sitten nämä Jyvä-Helmen rakennusliikkeet valitsi siihen jonkun muun suunnittelijan sen talon suunnittelijaksi (...) se on mun mielestä yks ikävimpiä puolia (...) mun mielestä olis ehkä jo moraalisesti ollu oikein, etät sen korttelin (toteutusalueen) ensimmäisen talon olis voinu se toteutusalue suunnittelija tehdä ja näyttää sen mallin” (Ilkka Halinen, Jyväskylän kaupunki)

9.2.4 Yhtiön vastuu ja asukkaiden osallistaminen suunnitteluun

Projektia vetävän yhtiön, Lutakon tapauksessa siis Jyvä-Helmi Oy, yhteiskunnallinen ja alueellinen vastuu nousi yhdeksi olennaiseksi teemaksi haastatteluissa, vaikka en tätä kysymyksissäni erityisesti painottanutkaan.

”Mikä on UPM:n maine, jos tää projekti epäonnistuu?” (Ilkka Halinen, Jyväskylän kaupunki)

”Ei se oo sen omistajayhtiökään edun mukaista, että se jättää keskelle kylää hoitamattomia asioita” (Vesa Moisio, Jyvä-Helmi Oy)

”Ei tullukkaan uutta tehdasta, tuli vaan Säynätsalon tehtaan laajennus ja saneeraus, eli yhtiö sai tavallaan puoli-ilmaiseksi sitten tämän rakennusoikeuden (Lutakkoon) (...) kyllä siinä yhtiö pääsi aika hyvin loppujen lopuksi osingoillensa” (Martti Päivänsalo, Jyväskylän kaupunki)

”Harvoin yksi firma on niin pitkäjänteisesti mukana alueen kehityksessä” (Erkka Peitso, Lutakon asukasyhdistys)

Kaupunkilaisten ja mahdollisten tulevien asukkaiden kuuleminen osana kaupunkisuunnittelua oli yksi haastattelun teemoista. Lutakon tapauksessa asukasyhdistys ja Jyvä-Helmi Oy ovat yhdessä järjestäneet tiedotus- ja keskustelutilaisuuksia projektin etenemisestä ja tavoitteista. Lutakon asukasyhdistyksen Erkka Peitso kuvaili asukkaiden aktivoimiseen liittyen Jyväskylän ammattikorkeakoulun perustaman ja ylläpitämän iLutakko internet-ideayhteisön toimivuutta. Peitson mukaan idea on erinomainen, mutta haasteena on kyseisen työkalun yhteensopivuus alueen väestörakenteen kanssa. Lutakossa asuu paljon interaktiivisiin palveluihin tottuneita nuoria opiskelijoita, mutta heillä tuskin on erityisen intohimoinen tai pitkäjänteinen suhde alueeseen, jossa he asuvat vain opiskelujensa ajan. Toinen suuri väestöryhmä ovat vanhukset, joita Peitson mukaan alueen kehittäminen todennäköisesti kiinnostaa enemmän, mutta joiden valmiudet käyttää internetissä toimivia keskustelupalstoja ovat rajalliset.

”Jos ajatellaan, että meillä on joku neitseellinen alue, ja ihmisiltä kysytään että mitä te haluatte sinne (...) ihmiset todennäköisesti sanovat että tehdään semmoinen kuin tuo alue tai ei semmoista kuin tuo alue (...) tässä korostuu ajattelu tarjonnan perusteella, eikä sen perusteella mitä voisi olla” (Ilkka Halinen, Jyväskylän kaupunki)

”Mitä halutaan, on jotain mitä alueella jo on tai mitä siellä on ollut mutta mikä ei menesty, tai jotain mikä on 50 metriä kauempana kuin haluat kävellä, tai jotain mikä on täysin epärealistista (...) en usko että ihmiset tuottaa hirveen hienoja ideoita keräämällä” (Erkka Peitso, Lutakon asukasyhdistys)

9.3 Lutakkolaiset pitävät alueestaan ja arvostavat yhteistä toimintaa

Asukashaastatteluisissa tunnelma oli vapaamuotoisempi kuin asiantuntijahaastatteluisissa. Kukaan haastateltavista ei nähdäkseni pyrkinyt korostamaan tiettyä mielikuvaa tai vakaumusta olemuksellaan tai vastauksillaan. Kaikki haastateltavat olivat keskittyneitä ja perusteellisia haastattelutilanteessa. Asukashaastatteluiden kysymysrunko on työn liitteissä (LIITE 2). Asukashaastatteluiden teemat olivat suppeampia kuin asiantuntijahaastatteluiden. Aineistosta olen rajannut keskeisiä teemoja, jotka kuvaavat asukkaiden näkemystä alueesta. Taulukkoon 3 on koottu keskeiset tiedot haastateltavista.

TAULUKKO 3 Tietoja tutkimuksen asukashaastateltavista

	Elämäntilanne	Asumismuoto	Tausta ja tulevaisuus Lutakossa
<i>Eija 41 v</i>	Työssäkäyvä	Vuokra-asunto, asuu miehensä ja kolmen lapsensa kanssa	Asunut Lutakossa puolitoista vuotta. Väliaikainen asunto, asuu todennäköisesti jatkossakin Lutakossa.
<i>Juha 40 v</i>	Työssäkäyvä	Omistusasunto, asuu yksin	Asunut Lutakossa 11 vuotta. Aikoo asua jatkossakin Lutakossa.
<i>Kenneth 52 v</i>	Työssäkäyvä	Omistusasunto, asuu vaimonsa kanssa	Asunut Lutakossa kuusi vuotta. Aikoo asua jatkossakin Lutakossa.
<i>Kirsi 26 v</i>	Työssäkäyvä, opiskelee työn ohessa	Vuokra-asunto, kimppa-asunto	Asunut Lutakossa puolitoista vuotta. Väliaikainen asunto, todennäköisesti ei asu jatkossa Jyväskylässä.
<i>Mikko 30 v</i>	Työssäkäyvä	Asumisoikeus-asunto, kimppa-asunto	Asunut Lutakossa kahdeksan vuotta. Muuttamassa omistusasuntoon muualle Jyväskylään.
<i>Sari 46 v</i>	Työssäkäyvä	Vuokra-asunto, asuu kahden lapsensa kanssa	Asunut Lutakossa 15 vuotta. Aikoo asua jatkossakin Lutakossa.
<i>Ulla 72 v</i>	Eläkeläinen	Omistusasunto, asuu yksin	Asunut Lutakossa kahdeksan vuotta. Aikoo asua jatkossakin Lutakossa.
<i>Ville 24 v</i>	Työssäkäyvä, opiskelee työn ohessa	Vuokra-asunto, asuu vaimonsa ja kahden lapsensa kanssa	Asunut Lutakossa kolme vuotta. Aikoo asua jatkossakin Lutakossa.

9.3.1 Keskustan läheisyys on keskeisin tekijä muuttaa Lutakkoon

Voidaan todeta, että kaikkien kahdeksan haastateltavan kohdalla keskustan läheisyys oli merkittävä peruste valita juuri Lutakko asuinalueeksi. Kolme kahdeksasta asukkaasta painotti alueen ja asunnon uutuuden vaikuttaneen myös Lutakon puolesta. Myös vähäinen tarve omalle autolle Lutakossa asuessa nousi haastatteluissa esiin. Kaikilla haastateltavilla, lukuun ottamatta yhtä ulkopaikkunnalta Lutakkoon muuttanutta, oli melko selvä kuva Lutakosta ennen sinne muuttamista. Tehdashistoria oli tiedossa ja Lutakon ohi oli kuljettu paljon sen keskeisen sijainnin vuoksi. Haastatteluissa kävi myös ilmi, kuinka mielikuva Lutakosta oli vielä 1990-luvulla epäilevä, mutta alkoi muuttua myönteisemmäksi nopeasti 2000-luvulla rakentamisen edetessä.

”No ensimmäisenä oli tietysti tää keskusta-alue (...) et pääsee sitte liikkumaan nopeesti” (Kirsi 26 v)

”Alunperin mul oli Lutakosta vähä semmone kuva, niinkun oon huomannu et monella on, että tota tää on vähä semmone kolkko betonikaupunki (...) opin kyllä tykkään hyvin nopeesti (...) eros se mielikuva joo ja se mitä tää on” (Mikko 30 v)

”Ei tarvi päivittäin liikkua autolla, et se on yks ihan semmonen lähtökohta meille niinku näissä asuinpaikan valinnassa” (Kenneth 52 v)

”Se oli joskus -95, jolloin siellä käveltiin ja kateltiin, et ei ei tää näytä nyt ollenkaan sellaselta että tätä vois ajatella (...) se (Lutakko) suljettiin siinä vaiheessa niinku ajatuksellisesti pois” (Kenneth 52 v)

”Moni on myyny omakotitalon ku ei oo jaksanu pitää ja tullu tähän keskustaan” (Ulla 72 v)

9.3.2 Lutakossa on hyvä asua ja elää

Selkein ja asukashaastatteluissa eniten painottunut teema oli laaja tyytyväisyys omaa asuinaluetta kohtaan. Seitsemän haastateltavan näkemystä Lutakosta voi luonnehtia erittäin myönteiseksi. Asukkaiden mielestä Lutakko on tyylikäs, toimiva, siisti ja turvallinen. Lutakossa asuminen koettiin kaupunkimaiseksi, mikä tarkoittaa tietyn tiiviyn, rakennusmäärän ja muiden kaupungille ominaisten piirteiden hyväksymistä.

”Rantakaistaleen osuus on niinkun hyvin toteutettu ja on mun mielestä niinkun näyttävän näköinen viihtyisä (...) onnistunu kaiken kaikkiaan se talojen asettelu

sinne ja se miten sinne on jätetty väliin niinkun vihreätä niin mä oon siihen tyytyväinen” (Kenneth 52 v)

”Mun mielestä tääl on hirveen tyytyväisiä ihmisiä” (Sari 46 v)

”Jotkut sanoo et on kauheen tiivis, niin en mä pidä tätä kauheen tiiviinä, mun mielestä tää on kuitenkin kaupunkiasumista” (Eija 41 v)

”Rauhallinen seutu, mutta silti lähellä keskustaa (...) puutteita mä en kyllä hirveen paljon huomaa” (Juha 40 v)

”Kyllä tässä jotain semmosta omaa hohtoa mun mielestä on” (Mikko 30 v)

”Kyl mää täällä viihtyny olen (...) se on lähettävä siitä että nyt asut kaupungissa, mee sitte tonne jonneki hornantuuttiin maalle yksinään asumaan, ni sitte ei ärsytä mikkää” (Ulla 72 v)

Haastateltavien selkeimmin esiin tuomat kehittämiskohteet liittyivät pysäköintipaikkojen pieneen määrään, läpiajoliikenteen suureen määrään (Schaumanin puistotie) ja leikkipaikkojen heikkoon suunnitteluun. Kuusi haastateltavaa kahdeksasta mainitsi pysäköintiin ja läpiajoliikenteeseen liittyvät ongelmat.

”Jos tulee vieraita, niin sitte kyllä on aina vähän nolo sanoa, et täällä ei oo yhtään parkkipaikkaa” (Kirsi 26 v)

”Liikenne on aika valtaisaa” (Sari 46 v)

”Aina ku rakennetaan joku kerrostalo, niin siihen rakennetaan kiikku ja toi hiekkalaatikko ja näin, niin se on jokaisessa talossa aina ne omansa, et on jännä minkä takia ne ei vois olla yhteisiä” (Juha 40 v)

”Et ehottomasti jos jonnekin niitä leikkialueita laitetaan niin lasten luokse, eikä sillee että niinku et talojen suhteessa että missä taloja on niin sinne” (Ville 24 v)

9.3.3 Lapsia on vähän, hyvin toimeentulevia paljon

Alueen ikä- ja sosiaaliseen jakaumaan liittyen haastateltavat korostivat lasten vähäistä määrää sekä nuorten aikuisten, vanhusten ja suurituloisten suurta määrää. Eija 41 v kuvasi Lutakon pohjoispäädyn vuokra-asuntokortteleita Lutakon köyhäksi osaksi.

”Suhteellisen kallis alue, että niinkun että on varmaan valtaosaltaan kuitenkin on hyvin toimeentulevia ihmisiä (...) luulen et se painopiste on kuitenkin vähän erilainen kuin jossain muualla” (Kenneth 52 v)

”Mä sanoisin et aika paljon kuitenkin semmosia nuoria pariskuntia (...) perheitä ei tosiaan ihan hirveesti näy” (Kirsi 26 v)

”Sieltä työikäinen väestö puuttuu, että sit siellä on niinku nuorta opiskelijaa ja eläkeläistä (...) kyllähän siellä näkee että sitte siellä on niinku ehkä vähän keskimäärästä parempitulosta ” (Ville 24 v)

”Ei tää välttämättä sitte lapsiperheelle oo ihan niinku paras paikka” (Mikko 30 v)

9.3.4 Alueen tunnelma ja Lutakon erityisyys

Osana haastattelua kysyin asukkailta, miten he kokevat alueen yleisen tunnelman ja esimerkiksi naapurisuhteet. Ainoastaan Mikko 30 v lähti enemmän pohdiskelemaan alueen henkeä ja yhteisöllisyyttä. Kaikki haastateltavat kuvasivat alueen tunnelmaa rauhalliseksi ja viihtyisäksi. Vain Sari 46 v ja Ulla 72 v korostivat hyviä naapurisuhteita ja kertoivat olevansa tekemisissä naapureidensa kanssa. Muiden haastateltavien naapurikommentit voi pelkistää toteamukseen ”ihan ok, moikataan kun tavataan”. Lutakon rannassa kulkeva Jyväsjärven kiertävä Rantaraitti samoin kuin Lutakon puisto ja uimaranta keräsivät haastatteluissa kehuja.

”Uimaranta ja se aaltopuisto, siinä missä niinkun ihmiset viettää niinku aikaansa sillai niinkun vapaalla ja kiireettömästi ja niinkun hyvässä hengessä (...) yleissävy siitä tulee väistämättä semmone aika miellyttävä ja mukava” (Kenneth 52 v)

”Ihan niinku sillee ystävällisiä ja sivistyneitä ihmiset on” (Eija 41 v)

”Kesällähän tuolla sitten tuolla aaltopuistossa (...) ihmiset siellä jotain heittelee frisbeetä ja juo kaljaa ja sillee et must semmonen mukava juttu” (Eija 41 v)

”Aika vähän tunnen naapureita (...) siinä ihan pihapiirissä tulee aika vähän oltua” (Juha 40 v)

”Kaikki naapurit on hyvin erilaisia, rappukäytävässä moikataan ja jutellaan” (Kirsi 26 v)

”Se yhteisöllisyys ni (...) pitäiskö täällä sitten olla jotain kohtaamispaikkoja enemmän (...) jollekin tää vois olla tylsää, että mutta toinen taas sitte tykkää siitä että asiat on niinku napakasti kunnossa” (Mikko 30 v)

”Toi puistoki musta kuvaa jotenki (...) semmonen klininen jollain tavalla patsastelupaikka” (Mikko 30 v)

”Mitenkä mukavasti kuitenkin noi vaneritehtaan osat on jätetty tohon niinku tuomaan semmosta sydäntä tähän tavallaan uudelle rakentamiselle” (Mikko 30 v)

Tiedustellessani kuinka erityiseksi tai mielenkiintoiseksi asukkaat kokevat alueen, jossa asuvat, kaikki haastateltavat katsoivat Lutakon projektiin ja alueen imagoon liittyvän erityistä latausta. Lutakon alueen erityisyys liittyy haastateltavien mukaan ennen kaikkea hyvään sijaintiin.

”Ihmettelen tätä luksuksen leimaa mikä täällä jotenkin on, et must tää on niinku tämmönen normaali siisti kaupunkilähiö, toki niinku hyvin lähellä keskustaa et sehän täs on luksusta se sijainti” (Eija 41 v)

”Kyl mä nään siinä semmosta niinkun tiettyä erityislaatuista ja tiettyä erityisasemaa niinkun Jyväskylän sisälläkin” (Kenneth 52 v)

”En mä oo miettiny et mä asuisin jotenkin mitenkään tärkeessä kautta ylimystön paikassa tai eliittipaikassa (...) en mä nyt koe mitenkään sillee et tää nyt niin kauheen elämyksellinen paikka” (Sari 46 v)

”Kyllä mä luulen et lutakkolaiset on jotenki ylpeitä että ne asuu Lutakossa” (Mikko 30 v)

9.3.5 Yhteinen toiminta koetaan tärkeäksi, vaikuttamisen keinoja ei niinkään

Kahdeksasta haastateltavasta vain Sari 46 v ja Ulla 72 v olivat osallistuneet aktiivisesti asukasyhdistys- tai taloyhtiötoimintaan. Haastateltavat ovat havainneet erilaisia asukastoiminnan mahdollisuuksia ja pitävät niitä tärkeinä, mutta valtaosa ei kuitenkaan halua olla aktiivisesti mukana järjestämässä tätä toimintaa. Mikko 30 v korosti, ettei pidä tarpeellisena lähteä vaikuttamaan asioihin, kun kaikki taloyhtiössä ja alueella on toiminut moitteettomasti. Eija 41 v taas epäili alueen kehityksestä vastaavien tahojen kiinnostusta lähestyä vuokralla asuvia ja toisaalta ihmetteli vuokralaisten omaa välinpitämättömyyttä huolehtia yhteisestä ympäristöstä tai järjestää yhteistä tekemistä.

”Ehkä se on niinku tärkeempikin puoli sitä niinkun et kokee semmosta jotain niinkun yhteisöllisyyttä (...) että me kuulutaan tähän me ollaan jotain yhtä ja samaa niinkun, et se on ehkä tärkeempi ku se että niinku lähtee kauheesti muuttamaan jotain siellä” (Kenneth 52 v)

”Joku kyselylappu tuli mun mielestä postissa joskus, mutta en kyllä täyttäny sitä” (Kirsi 26 v)

”Ei oo missään muualla mulla ainakaan ollu niinku näin vahvaa tämmöstä alueellista (...) näin vahvaa toimintaa” (Kirsi 26 v)

”Mulla ei oikeestaan oo mitään valittamista tässä miten tätä on hoidettu ja mitenkä asiat on menny, niin tuntuu jotenki että mun ei välttämättä tarvi siellä mukana olla” (Mikko 30 v)

”Mul on tässä ollu sellanen olo, et mä oon vaan vuokralainen eikä mulle kukaan mitään kerro eikä kukaan mitään kysy” (Eija 41 v)

”Käyn jos on jotain tilaisuuksia näistä niin käyn kuuntelemassa (...) kyllähän tuo aika hyvin on tuo asukasyhistys hoitanu meiän asioita (...) ei ihmiset oo sillä lailla kiinnostunu oikeen, et onko ihmisillä kiire, ne on välinpitämättömiä (...) kerhoja vois olla ja että se kokois sitä porukkaa” (Ulla 72 v)

9.3.6 Lutakon kehityksen johdonmukaisuus ja alueen tulevaisuus

Kaikki kahdeksan haastateltavaa vastasivat, että ovat seuranneet Lutakon alueen kehittymistä ja rakentamisen etenemistä mielenkiinnolla. Kiinnostus liittyy alueen yleiseen rakenteeseen eikä niinkään esimerkiksi rakennusten ulkonäköön. Yleisesti ottaen Lutakon rakentumisen koettiin edenneen sulavasti. Kolme haastateltavaa piti viimeistä rakennusvaihetta liian tiiviinä. Lutakon tulevaisuuteen haastateltavat suhtautuivat luottavaisesti. Esimerkiksi hyvän sijainnin uskotaan vähentävän ongelmien syntymistä.

”Mutta itessään nuo uudet kerrostalot, ni emmä ny tiedä, mä oon ollu aina niistä tietonen, mutta ei ne oo mitenkään erityisesti liikuttanu” (Mikko 30 v)

”Mulle ei nii noitten talojen seinien värillä oo mittään väliä (...) joku muu saa mieltä minun puolesta” (Ville 24 v)

”Pikkusen on ollu siihen niinku ehkä pettyny, että vähän sellanen olo et se loppu niinkun tulee kauheen tiivistä rakennettua, tai jotenki tulee sellanen olo et siinä on niinku vähän lopussa ahnehdittu, et on saatu mahtumaan mahdollisimman paljon massaa (...) must se vähän poikkeaa se loppuosa just tää viimeinen kortteli niinku siitä muusta Lutakon hengestä” (Kenneth 52 v)

”Iso muutos oli mun mielestä se, että tohon tehään toi hotelli” (Sari 46 v)

”Maltetaanko sen antaa olla aika pitkälti niinkun tällaisena kun se on, jos maltetaan niin hyvä” (Kenneth 52 v)

”Ehkä sanosin, että ei sinänsä suuria uhkia, sen takia koska tää sijainti on niin hyvä” (Kirsi 26 v)

10 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Edellä tutkimukseni analyysissä jäsensin keräämääni aineistoa siten, että lukija saa kuvan aineiston keskeisestä sisällöstä. Aineiston analyysi tarkoitti tutkimukseni kohdalla nimenomaan keskeisten teemojen rajaamista, niin Lutakon suunnitteluprojektin kuin Lutakon alueen osalta.

Joukko teemoja ei vielä sellaisenaan anna vastausta tutkimusongelmaan, vaan niitä on tulkittava ja selitettävä. Tämän tulkintatyön perusteella voidaan edelleen tehdä johtopäätöksiä siitä, millaisia vastauksia teemojen perusteella tutkimusongelmiin saadaan. (vrt. Hirsjärvi ym. 2007, 224–225.) Tässä luvussa tulkitsen teemoja vastaten samalla tutkimuskysymyksiin.

Seuraavassa on vielä esitetty teemojen keskeinen sisältö:

Asiantuntijat ja Lutakon projekti	Asukkaat ja Lutakon alue
<ul style="list-style-type: none">• Eri osapuolten yhteinen tyytyväisyys ja ylpeys toteutetusta projektista viestivät kyseisen projektimallin toimivuudesta.• Julkisen ja yksityisen sektorin välillä vallitsee näkemusero tavasta, jolla Lutakon kaltaisella alueella turvataan sosiaalinen tasapaino.• Yksittäisten henkilöiden vallankäyttö on haaste projektille.• Eri tahojen yhteisessä projektissa tärkeää on pitkäjänteinen, jopa vuosikymmenien sitoutuminen yhteisiin arvoihin ja tavoitteisiin.• Asukastiedon hyödyntäminen ei ole yksiselitteistä.	<ul style="list-style-type: none">• Keskustan läheisyys on Lutakossa tärkeintä.• Alue on viihtyisä ja toimiva.• Asukkaiden huomiot alueen väestörakenteesta: lapsia vähän, hyvintoimeentulevia paljon.• Onko Lutakon todellinen tunnelma vasta kehittymässä?• Alueen asukkaille järjestetty toiminta on tärkeää. Asukkaiden kiinnostus vaikuttaa alueen kehitykseen näyttäisi olevan melko vähäistä.• Tiiviydän lisääntyminen projektin viimeisillä alueilla poikkeaa linjasta. Lutakolla on joka tapauksessa hyvät edellytykset valoisaan

10.1 Mitä teemat kertovat Lutakon suunnittelusta?

Lutakon projektia toteuttaneet henkilöt ovat yhtenäisenä rintamana tyytyväisiä Lutakon suunnittelun toteutukseen. Näin on, vaikka he edustavat toisiinsa nähden osin kilpailevia tahoja ja vaikka he haastatteluissa myös avoimesti totesivat, että projektin aikana on ollut mielipide-eroja ja kiistoja. Onnistuminen näistä haasteista huolimatta kertoo, että Lutakon mallissa on jotakin erityisen toimivaa. Asiantuntijoiden tyytyväisyys tiivistyy kolmeen tekijään:

- Yhteistyö- ja toteutusmalli on ollut toimiva
- Projekti on ollut tärkeä osa Jyväskylän myönteistä kehitystä
- Lutakko on alueena onnistunut

Kuten jo pääluvussa kaksi todettiin, Lutakon projekti edustaa Jyväskylän kohdalla Hanna Harrisin (Kopomaa & Meltti 2005, 157) kuvaamaa urbaania ylpeyttä. Lutakko on ollut osa laajempaa kaupunkikuvan muutosta, jolla on pyritty lisäämään Jyväskylän vetovoimaa ja myönteisiä mielikuvia kaupungista. Tutkimukseni vahvistaa Tiina-Riitta Lapin (2007, 131) väitöskirjan näkemystä, että Lutakon kaltaisella uudella alueella on suuri merkitys kaupungin imagoon.

Lutakon suunnittelumallissa on useita *pragmaattiselle suunnitteluteorialle* ominaisia tekijöitä. Vaikka Lutakon suunnittelussa eivät ole korostuneet pragmaattiselle teorialle ominaiset filosofiset perustelut, suunnittelu on ollut tiedon ja kokemusten soveltamista käytäntöön, mikä on yksi pragmaattisen teorian lähtökohdista. Suunnittelussa on myös korostunut eri osapuolten aktiivinen osallistuminen. Projektista on pyritty rakentamaan mahdollisimman läpinäkyvä ja selkeä kokonaisuus, joka on jaettu osakokonaisuuksiin. Suunnittelun osana keskustelu alueen asukkaiden kanssa on ollut säännöllistä. Aktiivisesta suhteesta kaupunkilaisiin kertoo myös se, ettei Lutakon suunnittelun aikana ole tehty ainoatakaan valitusta alueen kaavoista (Moisio 2012; Rätty 2012).

Lutakon suunnittelussa voidaan havaita joitakin yhtymäkohtia *kommunikatiiviseen suunnitteluun*. Suunnittelu on perustunut kaupunkia ympäröivän poliittisen ja taloudellisen yhteisön tiiviiseen vuorovaikutukseen. Habermasin (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 62) tekninen tiedonintressi kuvaa hyvin Lutakon suunnittelua ja suunnittelun suhdetta tietoon.

Habermasin ajatukset suunnittelun kumpuamisesta elämismaailmasta ja suunnittelusta keinona luoda avoimempi ja osallistuvampi yhteiskunta vaikuttavat Lutakon suunnittelua tarkasteltaessa kuitenkin näkemyksinä melko kaukaisilta. Myöskään kommunikatiivisen suunnitteluteorian kuvaama suunnittelun rakentuminen julkishallinnon poliittiseen päätöksentekoon ei ole ollut Lutakon suunnittelussa keskeistä. Lutakossa sen sijaan yksityinen sektori on vaikuttanut merkittävästi projektin luonteeseen ja päätöksentekoon.

Projektin yhteiset tavoitteet ja niissä pitäytyminen on yksi aineiston keskeisistä teemoista. Tavoitteiden luonne, joko mahdollisimman pysyvinä tai jatkuvasti muuttuvina, liittyy Staffanssin ja Värysen (2009, 196, 199) kysymykseen, tulisiko kaupunkisuunnittelu nähdä projektina vai prosessina. Lutakon suunnittelussa on yhdistynyt nähdäkseni ominaisuuksia molemmista. Kyseessä on selkeärajainen kertaluontoinen projekti, jossa on ollut kuitenkin paljon prosessimaisia ominaisuuksia. Projekti on muodostunut useasta pienemmästä projektista (toteutusalueet), ja tämä suunnittelun vaiheittaisuus on tehnyt projektista avoimen ja hengeltään oppivan. Lutakon projekti on ollut aikataulultaan joustava, prosessimainen.

Lutakon suunnittelua voisi näin ollen kuvailla prosessimaiseksi projektiksi. Tiukka pitäytyminen projektin tavoitteissa on yksi tutkielmani aineiston keskeisimpiä teemoja. Prosessimaisuuteen liittyvät ajatukset suunnittelun avoimuudesta, oppimisesta ja joustavasta käytänteiden muokkaamisesta ovat tutkimukseni perusteella tärkeä osa hyvää suunnittelua. Lutakon esimerkin perusteella on projektimaisuuteen liittyvä pysyvyys ja selkeys kuitenkin onnistuneen suunnittelun kannalta tärkeintä. Arvojen ja tavoitteiden on oltava vahvoja, ja eri osapuolten tulee osallistua näiden laadintaan ja myös pitäytyä näissä tavoitteissa.

Yksittäiseen henkilöön kiinnittyvä valta projektin päätöksenteossa on yksi aineiston teemoista. Lutakossa päätökset ovat perustuneet eri toimijatahojen yhteistyöhön. Aineistosta kuitenkin välittyi kokemus siitä, että hetkittäin yksittäiset auktoriteetit vaikuttivat yllättävän paljon projektin suuriin linjoihin. Jokainen projekti varmasti tarvitsee voimakkaita ja rohkeita johtajia, sillä päätöksiä on synnyttävä ja projektin on edettävä. Tämä ei kuitenkaan saa merkitä, että vahva johtaminen tarkoittaa johtajan halua itsepintaisesti ajaa läpi projektissa omia ideoitaan. Voimakas yksinvalta ei estänyt Lutakon

projektin onnistumista, mutta teemana se nousi aineistossa esille. Tähän valtakysymykseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota tulevissa projekteissa.

10.2 Kysymys sosiaalisen tasapainon toteuttamisesta

Tutkimukseni perusteella yksityisen ja julkisen sektorin välillä kaupunkisuunnittelussa ainoa suurempi näkemyksellinen ero liittyy periaatteisiin, miten alueelle turvataan sosiaalisesti tasapainoinen väestörakenne. Käytännössä keskustelu sosiaalisesta tasapainosta konkretisoituu siihen, mikä on vuokra- ja omistusasuntojen määrän suhde alueella. Tämä on nousseista teemoista monitahoisin ja siihen on haastavaa löytää Lutakon esimerkin kautta selvä kanta. Kaupungin edustajat korostivat haastatteluissa sitä, että on tärkeää luoda alueelle erihintaisia asumisvaihtoehtoja, kun tavoitellaan sosiaalisesti tasapainoista kokonaisuutta. Yksityinen sektori taas huomautti, että etenkin rakentamisen alkuvaiheessa tulee varoa rakentamisen painottumista liikaa vuokra-asuntokohteisiin, koska tämän jälkeen vapaarahoitteisen asuntotuotannon käynnistäminen alueella on vaikeaa. Vapaarahoitteisten kohteiden osuus alueen asunnoista tulisi YIT Rakennus Oy:n Mikko Rädyn mukaan olla noin 2/3, jotta sosiaalinen tasapaino toteutuu. Jyväskylä Oy:n Vesa Moisio muistutti, että esimerkiksi Lutakossa vapaa-rahoitteisista asuntokohteista 20–25 % on vuokra- tai asumisoikeuskäytössä.

Julkinen sektori ei kyennyt luomaan 1960- ja 70-luvuilla rakentamiinsa lähiöihin sosiaalisesti erityisen tasapainoista rakennetta. Yksityisen sektorin toiminnassa puolestaan kiinnostavaa on, löytyykö maanomistajilta tahtoa sisällyttää alueelle riittävästi vuokra-asuntokohteita hypoteettisessa tilanteessa, jossa rakentaminen aloitetaan vapaarahoitteisilla kohteilla ja talouden suhdanteet ovat myönteiset ja asuntokauppa käy hyvin. Vääristynyt sosiaalinen rakenne yhdistetään helposti vain köyhiin alueisiin. Varakkaan väestön liian suuri osuus alueella heilauttaa kuitenkin yhtä lailla tasapainoa.

Talouden suhdanteet vaikuttavat siihen, millaisia rakennuskohteita voidaan aloittaa ja edelleen siihen, millainen alueen asuntokannasta muodostuu. Talouden vaikutuksista rakentamiseen asiantuntijat olivat yhtä mieltä. Lutakossa alueen rakentaminen aloitettiin 1990-luvun puolivälissä taloudellisen laman lopulla. Vapaarahoitteista asuntotuotantoa ei saatu käyntiin, joten rakentaminen aloitettiin vuokrataloilla. Lamaa seurasi kuitenkin

melko pitkä talouden nousukausi, jonka aikana Lutakon rakentaminen keskittyi vapaarahoitteisiin kohteisiin. Talouselämän heilahtelujen myötä rakentaminen on välillä edennyt vauhdilla ja välillä ollut pysähdyksissä. Lutakko on siis esimerkki suunnitteluprojektista, jossa taloudellisen tilanteen vaihtelut projektin aikana ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että alueen asuntorakenteesta ja sen myötä myös väestörakenteesta on muodostunut suhteellisen monipuolinen.

Keskustelu monipuolisen väestörakenteen toteuttamisen periaatteista ja arvoista ei tässä tutkielmassa lopullisesti tarkennu tai tarjoa oikeaa vastausta tulevien projektien käyttöön. Molempien osapuolten näkemykset sisältävät hyviä aineksia. Lutakon esimerkin tapaan näiden eri osapuolten näkemysten törmäyttäminen ja tuominen yhteen saattaa hyvinkin olla se tärkein tekijä alueen sosiaalisen tasapainon kannalta.

10.3 Asukastiedon hyödyntäminen

Yksi keskeinen teema sekä asiantuntija- että asukashaastattelussa oli asukkaiden osallistuminen alueen suunnitteluun ja kehittämiseen. Bäcklund (2009, 41–43) toteaa aiheeseen liittyen, että asukkaiden näkemysten hyödyntäminen osana suunnittelua on suosittu aihe julkisessa keskustelussa ja tietoa myös kerätään. Hankitun tiedon hyödyntäminen on kuitenkin haasteellista. Yksittäiset asukkaiden mielipiteet eivät muodosta yleisen edun kannalta järkevää kokonaisuutta, eikä kerätty tieto aina anna vastausta suunnittelijoiden kysymyksiin. Tutkimukseni aineisto tukee Bäcklundin havaintoja. Jyväskylän kaupungin Ilkka Halinen pohdiskeli haastattelussaan, että asukkaita kerätty tieto määrittäytyy liiaksi sen mukaan, millaisia ominaisuuksia jo olemassa olevat alueet sisältävät. Tällainen tieto ei tuo varsinaisesti mitään uutta suunnittelun käyttöön. Asukasyhdistyksen Erkki Peitso puolestaan epäili haastattelussaan kyselyjen järkevyyttä asukastiedon hankintavälineenä. Tilalle Peitso tarjosi asukkaiden henkilökohtaisempaa lähestymistä ja ideoiden synnyttämistä keskustelemalla.

Asukashaastateltavien näkemyksessä omasta roolistaan alueen kehittämistä löytyy yhtymäkohtia asiantuntijapuolen näkökulmaan ja tarpeisiin. Taustaksi on paikallaan todeta, että tutkimukseni perusteella suuri osa asukkaista luottaa täysin päätöksiä tekevien tahojen arviointikykyyn ja asukkaat ovat tyytyväisiä rooliinsa päätöksenteon ulkopuolella.

Asukkaiden suhtautuminen esimerkiksi postitettuihin kyselyihin vaikutti nihkeältä ja oma rooli tällaisissa kyselyissä nähdään merkityksettömäksi. Asukkaat suhtautuvat kuitenkin mielenkiinnolla aluetta koskeviin kysymyksiin ja keskustelevat mielellään aiheesta, esimerkiksi kaltaiseni alueesta tutkimusta tekevän henkilön kanssa. Tutkimukseni perusteella perinteiset asukaskyselyt kaipaavat rinnalleen asukkaiden mielipiteiden henkilökohtaisempaa tiedustelua. Henkilökohtaisessa tiedonkeruussa saatu tieto myös todennäköisesti vastaa paremmin tarvetta.

10.4 Lutakon alueen ominaisuudet

Asukashaastatteluissa nousseet teemat painottavat Lutakon otollista sijaintia keskustan ja hyvien kulkuyhteyksien äärellä. Lutakossa asukkaita viehättää myös elämän vaivattomuus ja rento tunnelma. Lutakossa voi hypätä kesällä uimaan ja talvella lähteä kotiovelta hiihtolenkille järven jäälle. Lutakossa ei ole luonnontilaista luontoa, mutta alueella on kuitenkin vihreitä kohteita ja virkistysmahdollisuuksia riittä.

Asukkaiden tavassa luonnehtia aluetta ja elämää siellä on jotakin yhteistä Richard Floridan (2005, 46–51) kuvaukselle luovan luokan tarpeista. Lähiympäristön tarjoamat mahdollisuudet toteuttaa itseään ovat tärkeitä lutakkolaisten elämässä. Lutakossa asuessa monipuoliset vapaa-ajanviettomahdollisuudet ovat lähellä, mutta myös arjen kannalta muu välttämätön on kävelymatkan etäisyydellä. Tämä ei tietenkään kuvaa meidän kaikkien näkemystä siitä, mikä arjessa on oleellista ja minkä on oltava saavutettavissa. Lutakkoa kuvaava eri elämänosa-alueiden monipuolinen tarjonta lähiympäristössä liittyy keskusteluun luovan luokan tarpeiden korostumisesta. Kenties tällainen lyhyiden etäisyyksien ja hyvien vapaa-ajan virikkeiden yhdistelmä kuvaa lutakkolaisten ohella myös laajemmin monen nykysuomalaisen näkemystä hyvästä asuinympäristöstä.

Florida (2005, 330–331) painottaa paikan merkitystä ihmisten elämässä. Tutkimukseni haastattelujen perusteella paikalla on Floridan kuvaamalla tavalla erityisen tärkeä rooli ihmisten arjessa. Lutakossa paikan sisäinen luonne tai tunnelma vaikuttaisi kuitenkin olevan vasta kehitymässä. Haastateltavien kommentit Lutakon alueen hengestä tai tunnelmasta olivat mielteliitä ja paikan ominaisuuksien kuvaus jäi hieman hajanaiseksi. Toki omaan asuinympäristöön liittyvä paikan tai tilan ominaisuuksien arviointi äkkiseltään

on vaativa tehtävä. Näkisin, että kommenttien vähäiseen sisältöön vaikuttaa kuitenkin myös Lutakon alueen uutuus ja tilanne, jossa vielä odotetaan millaiseksi valmiin alueen tunnelma muotoutuu.

Kjellbergin ja Kanervan kaupunkimallitypologian esittelyssä luvussa kaksi totesin, että *Puistojen viihtyisä kaupunki* vaikuttaisi kaupunkimallilta, johon Lutakon suunnittelussa on kenties eniten pyritty. Puistojen viihtyisässä kaupungissa kohtaavat urbaanit ihanteet ja yksilön luovat tarpeet. Ihmiset viettävät vapaa-aikaansa toreilla ja kohtaavat toisiaan kaupungin kaduilla. Alue mahdollistaa ideoiden spontaanin toteuttamisen. Tällöin omassa lähiympäristössä oleskelu ja itsensä toteuttaminen on yksi keskeisiä elämänsisältöjä. Aika näyttää, muodostuuko Lutakosta luovaa tilaa henkivä puistojen viihtyisän kaupunkimallin mukainen alue. Nähdäkseni Lutakolla on siihen kaikki edellytykset.

Asukashaastateltavat painottivat Lutakon väestörakenteessa kahta tekijää: lapsia on vähän ja hyvin toimeentulevia paljon. Todellisuudessa Lutakon väestörakenteen vertaaminen muuhun kantakaupunkialueeseen osoittaa, että Lutakossa lasten määrä on hyvin lähellä kantakaupunkialueen keskiarvoa. Lutakossa 0–14 -vuotiaiden osuus on vain 0,9 % pienempi kuin lasten osuus muulla kantakaupunkialueella (Jyväskylän kaupunki, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Tietoa Jyväskylästä suuralueittain 2012). Lutakkoa on suunnitteluprojektissa kuvattu keskustan laajennusalueeksi, mutta samalla myös suunnittelijat ovat olettaneet sen houkuttelevan enemmän lapsiperheitä kuin mitä nyt on toteutunut. Jyväskylän kaupungin Ilkka Halisen mukaan lapsiperheiden pieni määrä Lutakossa on ollut ikävä yllätys. Halisen mukaan Lutakon pihojen suunnittelussa on pyritty kiinnittämään huomiota lasten kannalta mielekkäisiin ratkaisuihin. Lutakossa on myös päiväkotia. Miksi näistä tekijöistä huolimatta Lutakossa ei asu enempää lapsiperheitä kuin kantakaupunkialueella yleensä? Halinen arvio haastattelussaan, että asuntojen hinta Lutakossa on yksinkertaisesti liian korkea lapsiperheille. Asukashaastatteluissa nousi myös esiin ajatus, ettei Lutakko vain ole ympäristönä paras vaihtoehto lapsiperheille.

Asukkaiden havainto hyvin toimeentulevien osuudesta pitää tilastojen valossa suurelta osin paikkansa. Lutakon alueen keskitulot vuonna 2010 olivat 26 576 euroa, mikä ylittää noin 4000 eurolla kantakaupunkialueen ja noin 3000 eurolla koko Jyväskylän keskimääräiset vuositulot. Lutakko ei ole kaupungin alueiden välisessä vertailussa kuitenkaan kärjessä.

Tilastojen vertailu osoittaa, että Lutakossa on korkea tulotaso kerrostaloalueeksi. (Jyväskylän kaupunki, Tietoa Jyväskylästä suuralueittain 2012.) Kuvaa Lutakosta erityisen korkean tulotason alueena saattaa vahvistaa alueen vuokra-asuntojen keskittyminen suurelta osin Lutakon pohjoispäähän melko pienelle alueelle. Liittyen Lutakon suhteellisen korkeaan tulotasoon on huomattava, että Lutakossa arava- ja vuokra-asuntojen osuus asuntokannasta on kuitenkin yli kolmanneksen suurempi kuin muulla kantakaupunkialueella (Jyväskylän kaupunki, Asuntotoimi 2012; Jyväskylän kaupunki, Sosiaali- ja terveystoimi 2012; Jyväskylän kaupunki, Tietoa Jyväskylästä suuralueittain 2012).

Lutakon rakentamisen ja kehityksen etenemisessä sekä asiantuntijat että asukkaat toivat haastatteluissa esille rakentamisen tiivistyneen projektin lopussa. Asiantuntijat myöntävät tiiviyn lisääntymisen projektin edetessä. YIT Rakennus Oy:n Mikko Rätty totesi haastattelussa, että projektin keskivaiheen kortteleista tuli liian väljiä ja siten seuraavien vaiheiden pihapiireistä muodostui melko tiiviitä. Lutakon rakentamisessa ja varmasti muissakin kaupunkirakentamisen projekteissa kohdataan tämä haaste ja ongelma. Alkuperäisissä päätöksissä ja rakennusoikeuden määrässä on pitäydyttävä, vaikka on havaittavissa, että se ei ole edullista alueen rakenteelle.

Lutakossa toteutuu kiitettävästi Paula Vihisen (2005, 87) luonnehtima ”sekoitettu” kaupunkirakenne. Lutakossa suuri määrä asuntoja ja työpaikkoja sijaitsee lähellä toisiaan. Myös palvelujen määrä on suuri ja kasvaa jatkuvasti. Lutakkoon on myös sijoitettu ammattikorkeakoulun toimipiste ja valtionhallinnon toimintoja. Tällainen eri toimijoiden läheisyys lisää Vihisen mukaan alueen kylämäistä yhteisöllisyyttä. Alueelle viimeisessä vaiheessa rakennettava torialue todennäköisesti tuo alueen eri ihmiset ja eri toimijat vielä lähemmäs toisiaan, mikä lisää Lutakon tiivistä yhteisöllisyyttä.

10.5 Yhteenveto tutkimuksen tuloksista

1. Millaiset tavoitteet ja toimintatavat ovat korostuneet Lutakon kaupunkisuunnitteluprojektissa?

Lutakon suunnitteluprojektin yleistä luonnetta määrittelee osapuolten yhteinen halu ja sitoutuminen saada aikaan jotain arvokasta ja kestävä. Projektin suunnittelutyön pääperiaatteita ovat olleet pragmaattiselle suunnitteluteorialle ominaiset tekijät:

- Suunnittelun avoimuus
- Projektin eri osapuolten aktiivinen osallistuminen yhteistyöhön
- Projektin vaiheittainen eteneminen
- Yhteistyö asukkaiden kanssa

Projektia vetävän yhtiön, kaupungin ja rakennusliikkeiden yhteistyö on ollut tiivistä ja erittäin sitoutunutta. Tämän seurauksena eri osapuolten sisäisissä organisaatioissa ei ole syntynyt tarvetta kyseenalaistaa yhteistyön tuloksena syntyneitä päätöksiä. Projektin yksi keskeinen piirre on ollut suuren kokonaisuuden jakaminen osiin, joita Lutakon suunnittelussa on kutsuttu toteutusalueiksi.

Suunnittelun avoimuus ja yhteistyö asukkaiden kanssa liittyvät läheisesti toisiinsa. Jyväskylän Helmi Oy on säännöllisesti esitellyt projektin yksityiskohtia asukkaille järjestetyissä tilaisuuksissa. Tässä tutkimuksessa ei täysin selviä, kuinka paljon asukkaiden ideat ovat vaikuttaneet suunnitteluun tai kuinka vakavasti projektia johtaneet tahot ovat suhtautuneet asukastiedon käyttöön suunnittelun tukena. Asukkaita on joka tapauksessa aktivoitu ideoimaan ja keskustelemaan. Asukasyhteistyöstä yksi kuvaava palaute on, ettei Lutakon kaavoista ole tehty pitkässä projektissa ainoatakaan valitusta.

2. Mitä Lutakon projektin toteutuksesta voidaan oppia tulevia kaupunkisuunnitteluprojekteja ajatellen?

Tutkimukseni tulosten perusteella yksityisvetoinen kaupunkisuunnittelumalli tai yksityisen sektorin ottaminen aktiivisemmin julkishallinnon rinnalle toteuttamaan

kaupunkisuunnittelua ovat vaihtoehtoja, jotka tulee vakavasti huomioida, kun käydään keskustelua suomalaisten kaupunkialueiden kehittämisestä. Asiantuntijat näkivät positiivisena Lutakon suunnittelussa vallinneen tilanteen, jossa yksityinen maanomistajuus on tuonut kaupunkisuunnittelun päätöksentekoon uuden ylimääräisen tahon.

Itse projektin toteutusmallin ohella Lutakon suunnittelu sisältää paljon hyviä piirteitä, jotka tulevissa projekteissa kannattaa ottaa huomioon riippumatta siitä, kuka projektin omistaa tai kuka sitä johtaa. Projektit ovat yksilöllisiä, ja johto- ja vetovastuussa olevat henkilöt näkemyksineen ja arvoineen muokkaavat projektin luonnetta. Samoin esimerkiksi taloudelliset suhdanteet muokkaavat projektien tavoitteita, henkeä ja etenemistä. Lutakon toteutuksessa ja projektimallissa on kuitenkin myös paikasta, ajasta ja tekijöistä riippumattomia hyviä ominaisuuksia ja periaatteita.

Lutakon esimerkin perusteella tärkeää kaupunkisuunnitteluprojektin onnistumisessa on:

- Vahva visio alueen tulevaisuudesta
- Projektin avoimuus
- Yhteistyö kaupunkilaisten kanssa
- Eri osapuolten yhteinen päätöksenteko
- Projektin jakaminen osakokonaisuuksiin
- Tavoitteissa pitäytyminen

Tämän tutkimuksen perusteella kaupunkilaisten aktivoinnissa ja asukastiedon hyödyntämisessä tulisi selvittää mahdollisuuksia käydä todellista keskustelua kaupunkilaisten kanssa. Kyselyt eivät innosta asukkaita syventymään kysymyksiin ja samalla kysymykset harvoin kykenevät todella vastaamaan suunnittelun tarpeeseen. Lutakon kohdalla projektin etenemistä on esitelty säännöllisesti asukkaille, mutta kenties asukkaat voitaisiin nähdä myös entistä enemmän suunnitteluun osallistuvana tahona. Tämä asettaa luonnollisesti korkeat kriteerit asukastiedon keräämiselle.

Tulevissa projekteissa tavoitteet on valmisteltava niin huolellisesti, ettei kukaan tee yksipuolisia irtiottoja niistä. Pitkässä projektissa on kuitenkin perusteltua tehdä vuosien mittaan yhteisiä tarkennuksia tavoitteisiin. Yhteistyön ja keskustelun alueen rakenteesta ja

hyvinvoinnista pitäisi ainakin jossain määrin voida jatkua myös sen jälkeen, kun esimerkiksi kaava on tehty tai rakennusliike ostanut tontin ja rakentaminen alkaa. Lutakossa projektin jakaminen toteutusalueisiin on ollut ensiarvoisen tärkeä työkalu tavoitteiden päivittämisen ja projektin järkevän etenemistahdin kannalta.

3. Millainen on syntynyt Lutakon alue ja millaista siellä on asua?

Tutkimukseni perusteella Lutakko on viihtyisä asuinalue ja onnistunut sekoitus erilaisia yhteiskunnan toimijoita. Niin asiantuntijat kuin asukkaat ovat tyytyväisiä alueeseen. Asuinalueena Lutakossa korostuu siisteys, rauhallisuus ja toimivuus. Lutakon sijainti tekee ihmisten arjesta sujuvaa ja varmistaa alueen myönteisen kehityksen jatkossa. Lutakon vilkas kaupungin muu läpikulkuliikenne harmittaa asukkaita. Lapsiperheiden määrä alueella on odotettua pienempi. Tärkein syy tähän lienee asuntojen korkea hinta. Alueen viimeisten asuinkortteleiden tiiviimpi rakenne poikkeaa alueen aiemman rakentamisen linjasta, mikä on niin asukkaiden kuin asiantuntijoidenkin mukaan valitettavaa.

Asukkaiden kuvaukset alueen tunnelmasta jäivät haastatteluissa hieman hajanaisiksi. Tämä saattaa viestiä uuden alueen identiteetin ja luonteen olevan vasta rakentumassa. Alueen henkeen liittyy asukkaiden suuri arvostus Lutakon asukastoimintaa kohtaan. Viimeinen rakennusvaihe aukioineen ja kivijalkaliiketiloineen todennäköisesti lisää alueen keskustamaisuutta. Tästä huolimatta Lutakon liittyminen todelliseksi osaksi kaupungin ydinkeskustaa ei ole näköpiirissä lähitulevaisuudessa. Lutakko on sataman, rannan kuntoilureitin sekä konsertti- ja messutapahtumien vuoksi keskeinen paikka Jyväskylässä myös muille kaupunkilaisille.

11 POHDINTA

Pro gradu -tutkielma on opitun osoittamisen ohella myös luultavasti opintojen tärkein oppimisjakso. Itse opin paljon aihealueesta, tutkimuksen tekemisestä sekä olennaisen tiedon löytämisestä ja suuren informaatiomäärän hallinnasta. Tässä pohdintaluvussa kokoan aiheeseen liittyviä henkilökohtaisia havaintoja sekä jäsenän tutkimukseni merkitystä ja esitän mahdollisia kysymyksiä jatkotutkimukselle.

11.1 Laajan toimijajoukon yhteinen suunnitelma

Lutakon suunnitteluprojektin onnistumisen kannalta keskeiset haasteet liittyivät pitäytymiseen tavoitteissa ja yksittäisten henkilöiden kenties liiankin vahvoihin vallankäyttötapoihin. Nämä haasteet eivät Lutakon kohdalla nousseet dominoiviksi tai projektin onnistumista uhkaaviksi. Ne ovat kuitenkin tekijöitä, joihin tulevaisuudessa projekteissa pitää kiinnittää vielä enemmän huomiota. Jyväshelmi Oy:n Vesa Moisio totesi haastattelussaan, että yhteisistä periaatteista ja tavoitteista rakentuvan projektin perustan on oltava vielä vahvempi. Lutakon esimerkki osoittaa, että tämän kokoluokan projektissa 10–15 vuotta on lyhyt aika. Lutakon kohdalla aikajana kaupungin ja Jyväshelmi Oy:n aikaansaamasta runkosopimuksesta alueen valmistumiseen näyttäisi venyvän lähes 30 vuoteen. Näin pitkänä aikana tekijät ja päättäjät kenties vaihtuvat, mutta yhteinen vastuu ei katoa tai kevene. Se on kannettava huolella alueen valmistumiseen asti. Tärkeä haaste ja kysymys tuleville suunnitteluprojekteille on, miten tavoitteissa pitäytyminen voitaisiin varmistaa ja tulisiko voida estää yksittäisen tahon luistaminen projektin tavoitteista.

Tavoitteisiin ja yhteistyöhön liittyy myös projektin suunnitteluun osallistuvien toimijoiden määrä. Varsinkin projektin pääperiaatteista ja arvoista sovittaessa on toimijajoukon nähdäkseni oltava mahdollisimman laaja ja eri tahoja hyvin edustava. Jyväshelmi Oy:n Vesa Moisio nosti haastattelussa esiin tarpeen ottaa aktiivisemmin kunnan sosiaalitoimi mukaan alueen suunnitteluun. Moisio pohdiskeli myös, kuinka kiinnostavaa ja hyödyllistä olisi kuulla aluetta 15–20 vuotta rakentaneen muurarin tai kirvesmiehen näkemys kaupunkisuunnittelusta. Yhteisten arvojen löytäminen monen toimijan kesken on haastavaa, mutta niin saa ollakin. Kun projektin yhteiset arvot ja tavoitteet tuleviksi vuosiksi on päätetty, voidaan itse rakennusprojektia lähteä toteuttamaan pienemmän

joukon voimin. Jos suunnitelmaan halutaan tehdä muutoksia, on alkuperäinen ryhmä koottava yhteen antamaan hyväksyntänsä muutosehdotuksille.

Projektia suunniteltaessa on selvitettävä huolellisesti alueen piirteet ja erilaiset käyttömahdollisuudet. Projektissa ei saisi syntyä Lutakon esimerkin kaltaista tilannetta, jossa kaava joudutaan piirtämään parin vuoden rakentamisen jälkeen uuteen muotoon ja nopealla aikataululla muotoillaan alueen idea uudelleenlaiseksi. Toki on huomattava, että kaupungin rakentaminen sisältää aina yllätyksiä ja uusia kiinnostavia mahdollisuuksia. Myös yhteiskunnassa saattaa tapahtua näin pitkän projektin aikana kaupunkikehityksen kannalta merkittäviä muutoksia. On siis selvää, että tietyissä olosuhteissa projektissa on löydettävä rohkeutta ottaa suunnanmuutos. Käytännössä tarvetta jyrkille käänöksille ei pitäisi kuitenkaan syntyä, jos alkuperäinen suunnitelma on tarpeeksi vahva ja tavoitteet päivitetään säännöllisesti. Tämä tasapainoilu projekti- ja prosessimaisuuden välillä on nähdäkseni suurin kaupunkisuunnittelun haaste. Olisi myös kehitettävä työkaluja, joiden avulla voidaan tehdä tarvittaessa myönnytyksiä suunnitelmassa, esimerkiksi sovitun rakennusoikeiden pienentämiseksi. On outoa pitäytyä 20 vuotta aiemmin lukkoon lyödyssä neliömäärässä, jos projektin edetessä havaitaan, ettei sopimuksen täyttävä rakennusmäärä yksinkertaisesti mahdu järkevällä tavalla alueelle.

11.2 Yrityksen arvot ja yksilöiden vastuu

Tulisiko kaupunkisuunnittelun olla tulevaisuudessa edelleen kuntavetoista, vai olisiko paikallaan pohtia yksityisen sektorin roolin kasvattamista Lutakon esimerkin tapaan? Julkinen sektori asettuu pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa turvaamaan tasapuolisesti ihmisten tarpeita ja pyrkii esimerkiksi asumisen kohdalla tarjoamaan vaihtoehtoja jokaisen tuloluokan ihmisille. Yksityisen sektorin arvostuksissa on taas perinteisesti painotettu markkinoiden ja vapaan kilpailun merkitystä. Markkinat ja vapaa kilpailu tuskin turvaavat tasapainoista sosiaalista rakennetta kaupungissa. David Harveyn (Savage & Warde 1993, 46–47) ajatuksiin pohjaten todettiin jo suunnitteluteorioiden kohdalla, että tilanne, jossa investoidulle pääomalle etsitään maankäytössä maksimaalista hyötyä, on asukkaiden kannalta raskas. Se asettaa kaupunkilaiset toisiinsa nähden korostetun epätasa-arvoiseen asemaan.

Mutta tarkoittaako yhtiövetoinen kaupunkisuunnittelu markkinatalouden rajatonta vapautta päättää millainen alueesta syntyy? Ei välttämättä. Jyvä-Helmi Oy:n puheenjohtaja on tutkimushaastattelun perusteella henkilö, joka kantaa aitoa huolta alueelle vielä syntymättömien pienten ihmisten edellytyksistä kasvaa turvallisessa ja tasapainoisessa ympäristössä. Ihmiset johtavat yhtiöitäkin. Näiden ihmisten arvostuksilla, yhteistyökyvyllä ja toimilla onkin suuri merkitys. Aluesuunnitteluprojektia johtavien yhtiöiden vastuuhenkilöiden on kyettävä irrottautumaan bisnesmaailman kovista arvoista ja löydettävä kaupunkisuunnittelua tehdessään tilalle pehmeämmät. Eikä se kaupunkiakaan johtava ihminen aina välttämättä niin antikaupallinen ole, esimerkiksi ajaessaan kaavamuutosta turvatakseen messuyhtiön toiminnan asuinalueella. Projekteille voitaisiin kehittää toimintatapoja, joilla entisestään lisätään yhteistyön muotoja ja vahvistetaan ryhmäperustaisen päätöksenteon asemaa.

Kysymys yksityisen sektorin roolista osana suunnittelua edellyttää oletusta, että yksityisen sektorin edustajat ovat halukkaita toimimaan osana kaupunkisuunnitteluprojekteja. Ainakin metsäteollisuusjätti UPM on Lutakon tapaan osoittanut kiinnostusta muuallakin Suomessa ottaa aktiivinen rooli alueen rakentumisessa teollisuustoiminnan päätyttyä. Ovatko yhtiön tarkoitusperät aluetta kohtaan esimerkiksi UPM:n kohdalla puhtaasti taloudelliseen voittoon perustuvat, vai painaako vaakakupissa todella myös yhtiön vastuu käyttämäänsä aluetta kohtaan, jää yhtiön sisäiseksi tiedoksi. Kiinnostava kysymys tähän liittyen on, tuottaako omistajayhtiölle suuremman voiton Jyvä-Helmen kaltainen yhtiö vai tehokas nykyaikainen metsäteollisuuslaitos. Kuinka hyvä bisnes Lutakon tyylinen projekti on? Onko yhtiöiden sitoutuminen alueen rakennemuutoskehitykseen yhtä kunnioitettavalla tasolla myös Varkaudessa ja Kemijärvellä?

Lutakon perusteella yksityisvetoinen kaupunkisuunnitteluprojekti voi toimia erinomaisesti. On paikallaan käydä keskustelua yksityisen sektorin roolin kasvattamisesta osana suomalaista kaupunkisuunnittelua. On vetovastuu sitten kaupungilla tai yhtiöllä, niin lopulta olennaisempi tekijä on, kuinka hyvän suunnitelman, hengen ja yhteistyökentän projektia hallinnoiva taho kykenee rakentamaan.

11.3 Muutama havainto vielä itse Lutakosta

Lutakko on siisti, rauhallinen ja viimeistelty. Lutakossa tarkasti suunniteltujen yksityiskohtien muodostama toimiva kokonaisuus hivelee silmää ja tekee vaikutuksen. Rannassa, horisontin humisevasta moottoritiestä huolimatta, tunnelma on jotenkin mukavasti pysähtynyt. Itse nautin haastateltavien tapaan Lutakossa eniten juuri tästä rantakaistaleen vihreästä ja rennosta tunnelmasta. Tehtaan piippu, Schaumanin pääkonttori ja linna herättävät kiinnostavia kysymyksiä historiasta ja muistuttavat menneisyyden merkityksestä kaupungin kehityksessä.

Alueen läpi kulkeva vilkas liikenne on valitettavaa. Toisaalta liikenne kuuluu kaupunkiin. Kenties Schaumanin puistotien kohdalla voitaisiin harkita järjestelyjä liikenteen vähentämiseksi ja autoilun alistamisesta kevyen liikenteen tarpeille. Asukashaastatteluissa tunteita herättänyt kysymys pysäköintipaikkojen vähäisestä määrästä, kuvaa jollain tavalla ihmisten asenteiden hidasta reagointia aikakauden muutoksiin. Tuleeko keskusta-asumisessa 2010-luvulla olettaa, että jokainen asunto sisältää autopaikan? Pitääkö vieraillla olla ilmainen mahdollisuus parkkeerata? Tuskin moni Helsingin, Tampereen tai Turun keskustassa asuva odottaa näihin kysymyksiin myönteistä vastausta. Lutakossa on kaksi pysäköintitaloa, joista löytyy yleensä reilusti vapaita paikkoja. Osa haastateltavista tyrmäsi parkkitalot, koska ne ovat niin kaukana. Etäisyys asuinnoista näihin pysäköintitaloihin on pisimmillään noin 500 metriä.

Omassa Lutakko-havainnoinnissani painottuu uteliaisuus siitä, millaiseksi Lutakon tunnelma lopulta muodostuu? Lutakon henki on vielä kehitysvaiheessa. Lutakossa Jyväskylän tulevaisuuden haasteena on määritellä, millaisin tavoittein ja arvoin jatkokehitystä tehdään alueen ympärillä olevan humun ja kohinan rauhoituttua. Lutakko ei ole vielä erityisen keskustamainen, ja sieltä puuttuu keskustalle ominainen ihmisten samoilu ja oleskelu alueella. Valmistumassa olevan viimeisen vaiheen aukiot ja kivijalkaliiketilat saattavat hyvinkin lisätä Lutakon keskustamaisuutta. Jo nyt on havaittavissa, että Lutakolle on muodostumassa vahva status kaupunkilaisten olohuoneena. Tähän liittyen kaupungin satama saadaan kenties viimein liitetyksi osaksi Jyväskylän keskustaelämää. Lutakon erilaiset vapaa-ajan aktiviteetit ovat tuoneet uusia virikkeitä

kaikille kaupunkilaisille. Uskon, että lutakkolaisten ohella myös muut jyväskyläläiset ovat tyytyväisiä alueeseen.

Kaupunki ei ole koskaan valmis, tuskin Lutakkokaan. Ratapihan kaventaminen tai radan ja Rantaväylän vieminen maan alle nousevat todennäköisesti ajankohtaisiksi vaihtoehtoiksi tulevien vuosikymmenten aikana. Tällaisten muutosten toteutuessa liittyy Lutakko todella osaksi Jyväskylän ydinkeskustaa. Tulevaisuuden kuviin ja alueen luonteen mahdollisiin muutoksiin, liittyy myös tarve muokata rakennusten käyttötarkoitusta jälkikäteen. Jyväshelmi Oy:n Vesa Moisio kuvasi, kuinka vasta valmis Lutakko on ostovoimaltaan ja hengeltään keskustamainen ja tällöin saattaa syntyä todellinen tarve muokata talojen pyörävarastoiksi rakennettua katutasoa liiketiloiksi.

11.4 Mitä opittiin, mitä tulisi jatkossa tutkia?

Sosiologian tai sosiologin osallistuminen kaupunkisuunnitteluun on tutkimukseni perusteella suositeltavaa. Sosiologia koetaan yhteiskunnan kehitystä ohjaavien tahojen keskuudessa kenties usein kiusalliseksi kumppaniksi. Sosiologia kritisoi ja kyseenalaistaa. 30 vuotta kestävä kaupunkisuunnitteluprojektin tavoitteita ja arvoja laadittaessa on nähdäkseni ihan paikallaan, että joukossa on yksi yhteiskuntatieteilijä monipuolistamassa näkökantoja. Sosiologista näkökulmaa tarvitaan ennen kaikkea mietittäessä, millaisia arvoja suunnitteluprojekti haluaa edustaa ja mikä on tärkeää uuden alueen rakenteessa ja hengessä. Kaupunkisuunnittelu kykenee rakentamaan alueen ilman sosiologiaakin, mutta yhteistyö sosiologian kanssa tuo tärkeän lisän toimintaan ja avartaa näkökulmaa.

Lutakon jälkeen seuraava suuri kaupunkisuunnitteluprojekti Jyväskylässä on Kankaan alue Tourulassa. Kaupunki osti maa-alueen paperitehtaan lopetettua siellä toimintansa. Alueen arkkitehtikilpailu on käyty ja kaavoitus käynnissä. Kaupunki on tiedottanut ja visioinut aktiivisesti ja ottanut kaupunkilaiset mukaan ideoimaan ja keskustelemaan. Lutakon jälkeen vaikuttaa siltä, että nyt Kankaalla kaupunki haluaa näyttää, kuinka sekin osaa ja pystyy ilman yhtiön apua. Sivusta seuranneen kaupunkilaisen silmin annan täyden tukeni kaupungin tavalle lähteä reippaasti toteuttamaan projektia ja olla aidosti innoissaan alueen tarjoamista mahdollisuuksista. Kaupunginarkkitehti Ilkka Halinen muistutti haastattelussaan, että innokkuuden ja taloudellisten motiivien ohella, on kaupungin

Kankaan kohdalla hillittävä itseään tekemästä liian pikaisia ja lyhytnäköisiä ratkaisuja ainutlaatuisen suunnitelman kustannuksella. Yleisesti ottaen asiantuntijahaastattelussa painottui näkemys, ettei kaupunki voi tänä päivänä lähteä yksin ratkomaan suuren kaupunkisuunnitteluprojektin haasteita. Toki kaupunki voi johtaa, mutta toimijajoukon on oltava laaja ja yhteistyön tiivistä. Uskon, että Jyväskylällä on Lutakon kokemuksen myötä hyvät valmiudet kohdata kaupunkisuunnittelun haasteet ja tehdä Kankaasta Lutakon tapaan onnistunut lisä kaupungin keskustaa ympäröiviin alueisiin.

Tässä tutkimuksessa on keuhuttu 2010-luvun kaupunkisuunnittelua ja kritisoitu 1960- ja 70-lukujen lähiöprojekteja. Lutakko on onnistunut ja projektiin on sijoitettu kiitettävästi rahaa. Onko Jyväskylän Pupuhuhdan, Kangaslammen ja Keltinmäen asuinalueista kannettu samaan aikaan huolta? Nämä kenties hieman heikomman maineen alueet edustavat kritisoitua lähiökehitystä. Lähiöissä asuu suuri osa Jyväskylän veronmaksajista, joiden tuella Lutakkoon on rakennettu muun muassa hulppeat autotunnelijärjestelyt. Kaupunki tarvitsee kärkihankkeita ja kaupungin pitää kehittyä ja uudistua. Tämän ohella kaupungista on kuitenkin löydyttävä myös tahtoa ja varoja, ei pelkästään ylläpitää 1960- ja 70-luvuilla rakennettuja alueita, vaan myös kehittää niitä. Kenties tulevaisuudessa väestörakenteen muutosten myötä ja asuntotilanteen salliessa, betonilähiöiden osittainen purkaminen saattaa olla harkitsemisen arvoinen toimenpide. Se ei kuitenkaan ole lähitulevaisuuden asia, ja niinpä yhteisen hyvinvoinnin nimissä Lutakon ja Kankaan ohella myös lähiöiden kehittämiseen on kohdistettava tarmokasta ja osaavaa kaupunkisuunnittelua.

Tutkimuksen teon aikana vietin pitkiä ajanjaksoja Jyväskylän ohella Saksassa. Siellä paikallisen kaupungin kehityksessä on aistittavissa suuntaus, jossa kaikki suunnittelun ja kehittämisen voimavarat suunnataan huippualueisiin. Tämä on nähdäkseni varoittava esimerkki kaupunkikehityksestä, jossa tiettyjen huonomaineisten alueiden kohdalla on luovuttu arvokkaista päämääristä ja tyydytään ongelmien ehkäisemisen sijaan tulemaan jotenkin toimeen haasteellisen arjen kanssa. Kaupungin alueellisen eriarvoistumisen pysäyttäminen on suuri haaste kaupunkien suunnittelussa.

Katson tutkimustulosteni tarjoavan tärkeää tietoa tulevien suomalaisten kaupunkisuunnitteluprojektien käyttöön. Jyväskylän kaupungille ja UPM:lle tutkimustulokseni antavat palautetta toteutetusta projektista. Toivon molempien tahojen

hyötyvän tuloksistani. Tutkimukseni antaa myös myönteistä palautetta Lutakon asukasyhdistyksen toiminnasta vastaaville henkilöille ja motivoi heitä toivottavasti jatkamaan työtään. Tässä vaiheessa tutkimusta nousee kuitenkin myös kriittisiä havaintoja. Tutkimukseeni tai sen tuloksiin ei liity esimerkiksi eettisesti arveluttavia piirteitä, mutta toteutustavasta löytyy kehityskohteita.

Haastattelukysymykset eivät kenties olleet riittävän yksityiskohtaisia ja rajattuja. Vaikka tein haastateltaville jälkikäteen tarkentavia kysymyksiä kävi selväksi, että etenkin ensimmäisissä tekemissäni haastatteluissa keskustelu oli liian vapaata eikä tarkentunut tarpeeksi muutamiin keskeisiin kysymyksiin. Tutustumisen Lutakon suunnitteluprojektiin ja yleensä kaupunkisuunnitteluun olisi pitänyt olla vielä perusteellisempaa ennen haastatteluiden toteuttamista.

Yksi tutkimukseni lähtökohta oli yhdistää sosiologian ja aluetieteen näkökulmia. Tämä tavoite konkretisoitui tutkimuksessani lähinnä laajana näkökulmana alueen ominaisuuksia kohtaan, mikä näkyi haastattelukysymysten laadinnassa sekä edelleen aineiston analyysissä. Tein alueella ”havainnointikävelyjä”, mutta perusteellisempi etnografinen havainnointiaineisto olisi tuonut sosiologisen otteen todella osaksi alueen tarkastelua. Sosiologinen tutkimusote ja sosiologian suhde kaupunkisuunnittelun arkeen eivät täysin kiteytyneet tässä tutkimuksessa, joten tulevaisuuteen jäi haasteita.

Tutkimukseni tulosten perusteella voidaan esittää tarpeellisia kysymyksiä jatkotutkimukselle. Nämä liittyvät ennen kaikkea periaatteisiin ja tapoihin toteuttaa kaupunkisuunnittelua.

- Miten kaupunkisuunnittelussa voitaisiin vahvistaa tavoitteissa pitäytymistä? Tulisiko vahvistaa?
- Millainen on optimaalinen toimijoiden joukko alueen tavoitteita mietittäessä?
- Millaisessa asukastiedon keruussa yhdistyvät suunnittelun tarpeet ja asukkaiden mielenkiinto osallistua?
- Miten alueen katukuvaan voidaan jälkikäteen lisätä keskustamaisuutta ja esimerkiksi liiketiloja, muuttamatta alueen kokonaisrakennetta ja ideaa?

- Millainen on alueen ihanteellinen sosiaalinen tasapaino ja miten se toteutetaan muuttuvien taloussuhdanteiden ja imagopaineiden keskellä?
- Pitäisikö tiiviiden ja rakennusten määrälle olla suosituksia tai rajoituksia?

Tutkimuksesta ja kerätystä aineistosta jäi luottavainen olo ja hyvä mieli. Asiantuntijoista välittyi aito kiinnostus ja huoli luoda suunnittelun avulla jotakin tasapainoista ja kestävää. Aukkaat taas kuvasivat, kuinka hyvä paikka Lutakko on elää. Lutakko on ilahduttava esimerkki päättäväisestä työskentelystä kohti usean toimijatahon yhteisiä tavoitteita sekä näiden tavoitteiden tuloksena syntyneestä tasapainoisesta alueesta. Tutkijan roolissani uskallankin tutkimusaineiston yhtenäisen myönteisen ilmapiirin turvin todeta, että Lutakko on jotakin, mistä kannattaa ammentaa erityisen iso annos oppia tulevaan, niin Jyväskylässä kuin muualla Suomessa.

LÄHTEET

- Bauman, Z. 1997. Sosiologinen ajattelu. Tampere: Vastapaino.
- Blom, K. 2004. Kaupunkisuunnittelua Jyväskylän Kekkolassa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu. 25.5.2012. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/12794>.
- Bowen, W. M., Dunn, R. A. & Kasdan, D. O. 2010. What is "Urban Studies"? Context, Internal Structure, and Content. *Journal of Urban Affairs*. Vol 32:2 (199-227). Viitattu 24.10.2012. Saatavilla: <http://onlinelibrary.wiley.com.ezproxy.jyu.fi/doi/10.1111/j.1467-9906.2009.00474.x/pdf>.
- Bulmer, M. 1984. *The Chicago School of Sociology*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Bäcklund, P., Faehnle, M. & Laine, M. 2009. Kaupunkiluontoa kaikille. Ekologinen ja kokemuksellinen tieto kaupungin suunnittelussa. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Choldin, H. M. 1985. *Cities and Suburbs. An Introduction to Urban Sociology*. USA: McGraw-Hill Book Company.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Florida, R. 2005. *Luovan luokan esiinmarssi*. Helsinki: Talentum.
- Gottdiener, M. & Hutchison, R. 2011. *The New Urban Sociology*. 4th Edition. Westview Press.
- Hakala, J. T. 2009. *Uusi graduopas*. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Halinen, I. 2010. Jyväskylän kaupungin kaupunginarkkitehdin tutkimushaastattelu 14.12.2010.
- Hall, P. & Tewdwr-Jones, M. 2011. *Urban and Regional Planning*. Fifth Edition. London: Routledge.
- Helsingin Sanomat. 2011. Kaupungit kasvavat sisäänpäin. Kotimaa. 14.2.2011.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. *Tutki ja kirjoita*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- iLutakko. 2012. iLutakko-projektin internetsivut. Viitattu 30.5.2012. Saatavilla: <http://www.ilutakko.fi/>.
- Jauhiainen, J. S. 2009. Mitä kaupunkitutkimus Suomessa on ja mitä siinä tulisi tutkia? Teoksessa: *Kaupungit kurkottavat 2010-luvulle*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen. 12/2009, s. 9-15. Viitattu 18.10.2012. Saatavilla: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=4294>.
- Jauhiainen, J. S. & Harvio, S. 2008. *Kaupunkitutkimus Suomessa 2000-luvulla*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen. 27/2008. Viitattu 18.10.2012. Saatavilla: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=4295>.
- Jauhiainen, J. S. & Harvio, S. 2008. *Kaupunkitutkimus Suomessa 2000-luvulla*. *Yhdyskuntasuunnittelu* 4/2008, 6-19.

- Jauhiainen, J. S. & Niemenmaa, V. 2006. Alueellinen suunnittelu. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, K. & Saaristo, K. 2004. Sosiologia. Helsinki: WSOY.
- Jokinen, K. & Saaristo, K. 2006. Suomalainen yhteiskunta. 2. Uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Junkala, P. & Sääskilahti, N. 1999. Kadun risteyksessä. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Jyväskylän kaupunki. 2012. Asuntotoimi. Sähköpostiviestit asuntosihteeri Eija Kuokkasen kanssa ajalla 9.11.-27.11.2012.
- Jyväskylän kaupunki. 2012. Kaavoitusosasto. Sähköpostiviestit kaavasunnittelija Jussi Sieväsen kanssa ajalla 1.6.-19.6.2012.
- Jyväskylän kaupunki. 2012. Sosiaali- ja terveystieteiden palvelut. Sähköpostiviestit kehittämissihteeri Päivi Leppäsen kanssa ajalla 30.5.-27.11.2012.
- Jyväskylän kaupunki. 2012. Tietoa Jyväskylästä suuralueittain. Viitattu 22.10.2012. Saatavilla: http://www.jyvaskyla.fi/info/tietoja_jyvaskylasta/suuralueet.
- Jyväskylän seudun kehittämissihteeri Jykes Oy. 2012. Jyväskylän seudun yritysrekisteri. Sähköpostiviestit Kaija Nyrösen kanssa ajalla 30.5.-11.6.2012.
- Karisto, A., Takala, P. & Haapola, I. 1997. Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. Helsinki: WSOY.
- Kjellberg, S. & Kanerva, R. 2004. Luonteva kaupunki arvojen valossa. Tampere: Juvenes Print - Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Klinga, S. 2011. Aluebrändin rakentaminen. Pro gradu -tutkielman tiivistelmä. Turun kauppakorkeakoulu. Viitattu 25.5.2012. Saatavilla: <http://www.tse.fi/FI/yksikot/laitokset/jaaineet/tm/tutkimus/Pages/Opinnaytetyot.aspx>.
- Kopomaa, T. & Meltti, T. 2005. Kaupunkisosaalisyötä paikantamassa. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.
- Kortteinen, M. 1982. Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Keuruu: Otava.
- Koskela, H. 2009. Pelkokierre. Helsinki: Gaudeamus.
- Lappi, T-R. 2007. Neuvottelu tilan tulkinnoista. Jyväskylä: Yliopistopaino.
- Latham, A. 2006. Euro-Commentary: Anglophone Urban Studies and the European City: Some Comments on Interpreting Berlin. European Urban and Regional Studies. Vol 13:1 (88-92). Viitattu 23.10.2012. Saatavilla: <http://eur.sagepub.com.ezproxy.jyu.fi/content/13/1/88.full.pdf+html>.
- Lutakko 100 vuotta. Lutakon asukasyhdistyksen juhlalehti 2012. Viitattu 5.11.2012. Saatavilla: <http://www.lutakko.fi/liitteet/Lutakko100v-Juhlalehti.pdf>.
- Lutakon asukasyhdistys. 2012. Asukasyhdistyksen internet-sivut. Viitattu 30.5.2012. Saatavilla: <http://www.lutakko.fi/index.php>.
- Moisio, V. 2012. Jyvä-Helmi Oy:n hallituksen puheenjohtajan tutkimushaastattelu 16.1.2012.

- Mtv3. 2009. Joka kodin asuntomarkkinat. Viitattu 11.1.2012. Saatavilla:
http://www.mtv3.fi/ohjelmat/sivusto2008.shtml/lifestyle/joka_kodin_asuntomarkkinat/ohjelma__paras_asuinalue?999405.
- Nyrhinen, E. 2012. Lutakon asukasyhdistyksen puheenjohtajan tutkimushaastattelu 1.6.2012.
- Päivänen, J. 2000. Kaupungin tiiviys ja täydennysrakentaminen. Sosiologisia kysymyksiä. Teknillinen korkeakoulu. Espoo: Otamedia Oy.
- Päivänsalo, M. 2009. Lutakon muutos. Jyväskylän kaupunki. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Pöyry CM Oy. 2012. Suunnittelu- ja konsultointiyhtiö Pöyry. Sähköpostiviestit Jyväskylän toimiston aluetoiminnan johtaja Kari Jylhän kanssa ajalla 29.5.-13.11.2012.
- Räty, M. 2012. YIT Rakennus Oy:n talonrakennuksen Keski-Suomen aluejohtajan tutkimushaastattelu 27.1.2012.
- Savage, M. & Warde, A. 1993. Urban Sociology, Capitalism and Modernity. London: McMillan Press Ltd.
- Simmel, G. 2005. Suurkaupunki ja moderni elämä. Toim: Noro, A. & Huuhtanen, T. Helsinki: Gaudeamus.
- Soikkanen, H. 1990. Heikki Waris 1901-1989. Teoksessa: Historiallinen aikakauskirja. 3/1990, s.280-282. Viitattu 18.10.2012. Saatavilla:
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/index.html>.
- Staffans, A. & Väyrynen, E. 2009. Oppiva kaupunkisuunnittelu. Teknillinen korkeakoulu. Arkkitehtuurin julkaisuja. Espoo: Painotalo Casper.
- Sulkunen, P. 1998. Johdatus sosiologiaan - käsitteitä ja näkökulmia. Helsinki: WSOY.
- Taylor, N. 1998. Urban Planning Theory Since 1945. London: SAGE Publications Ltd.
- Tilastokeskus. 2012. Väestö. Viitattu 24.5.2012. Saatavilla:
http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestorakenne.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2012. Kaupunkien kehittäminen EU:ssa. Viitattu 21.5.2012. Saatavilla: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2439>.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2012. Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmä. Viitattu 21.5.2012. Saatavilla: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2168>.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2012. Kaupunkipolitiikka. Viitattu 21.5.2012. Saatavilla: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2162>.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2012. Suuret kaupunkiseudut. Viitattu 21.5.2012. Saatavilla: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2164>.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2010. Suomen aluekehittämisstrategia 2020. Viitattu 24.5.2012. Saatavilla:
http://www.tem.fi/files/26330/ALUEKEHITTAMISSTRATEGIA_2020.pdf.
- Vihinen, P. 2005. Kaupunkiunelmia. Rakennustieto Oy. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Vuorio, T. 2005. Ranta-asumisen ulottuvuuksia. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu: 25.5.2012. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/12845>.

LIITE 1: Asiantuntijahaastatteluiden kysymykset

Haastattelu – asiantuntijat

Oma suhde / tausta / työtehtävät Lutakkoon liittyen?

Miten kuvailisit Lutakon projektia pääpiirteittäin?

Lutakon merkitys Jyväskylälle? (ja Keski-Suomelle)

Lutakon erityisyys? Onko Lutakko erityinen? Mikä siitä tekee erityisen?

Nyt kun Lutakko alkaa olla lopullisessa muodossaan,

- missä Lutakossa on mielestäsi erityisesti onnistuttu?
- mikä Lutakossa yllättää pitkän projektin jälkeen?
- mitä mahdollisia epäkohtia ilmenee?

Miten kuvaisit Lutakkoa

- asuinalueena?
- osana Jyväskylän keskustaa?
- palveluiden tarjoajana?
- työ-/opiskelupaikkana?
- kaupungin virkistysalueena/tapahtumapaikkana?
- liikenteeseen liittyen?

Asukkaiden kuuleminen / osallistuminen Lutakon suunnitteluun?

Asukasyhdistys / iLutakko? (vain Erkki Peitso)

Jyvä Helmi Oy / YIT Rakennus Oy (vain Vesa Moisio / Mikko Rätty)

- mitkä ovat olleet Jyvä-Helmi Oy:n / YIT Rakennus Oy:n suuret linjat/tavoitteet/arvot Lutakkoa suunniteltaessa?
- melko harvinainen järjestely maanomistajan, rakennuttajan ja kaupungin suhteeseen liittyen,
 - miten toiminut?
 - mitä etuja? mitä haasteita?
 - yhteistyö Jyväskylän kaupungin kanssa?
- mitä muita Lutakon tyylisiä projekteja Suomessa on toteutettu? Mikä Lutakossa ja tässä projektissa kiinnostaa tulevia projekteja ajatellen?

Muita kommentteja?

LIITE 2: Asukashaastatteluiden kysymykset

Haastattelu - asukkaat

Oma tausta ja perusteet muuttaa Lutakkoon

- koska ja mistä muutit?
- mitkä olivat kriteerit aluetta ja asuntoa kohtaan?
- miksi valitsit Lutakon?
- tiesitkö mihin muutit?
- oma mielikuva Lutakosta ennen alueelle muuttoa?

Miten olet kokenut Lutakon rakentumisen nyt jo alueella asuvana?

- kiinnostaako alueen kehittyminen? seuraatko Lutakon projektia?
- onko jo alueella asuvien kokemuksia/toiveita tiedusteltu osana suunnittelua?

Lutakon henki, millaista Lutakossa on asua? Lutakon vahvuudet ja puutteet?

- asuminen – kunnallistekniikka/rakennusten määrä
- naapurisuhteet
- pihapiirin ja katujen tunnelma
- ikä- ja sosiaalinen jakauma
- palvelut
- liikenne, pysäköinti, joukko- ja kevytliikenne
- elinkeinojen ja asumisen suhde
- virkistysalueet ja leikkipaikat
- turvallisuus
- siisteys ja viihtyisyys

Osallistuminen/vaikuttaminen/asukasyhdistys/kerhotoiminta

- oma osallistuminen?
 - jos, niin miten olet toiminnan kokenut?
- yleisesti ottaen kaupunkilaisten keinot/kiinnostus osallistua ja vaikuttaa alueen asioihin?

Lutakon erityisyys, onko Lutakko erityisen mielenkiintoinen/hyvä alue? Onko Lutakko ulkonäöltään kaunis/kestävä?

Mitä mahdollisia muutoksia olet havainnut Lutakon kehityksessä? Mihin suuntaan koet Lutakon olevan kehittymässä?

Muita kommentteja?

LIITE 3: Tietoja haastatteluista

Asiantuntijat:

Halinen, Ilkka	Jyväskylän kaupunki	14.12.2010	1 h 30 min
Moisio, Vesa	Jyväs-Helmi Oy	16.01.2012	2 h 30 min
Peitso, Erkki	Lutakon asukasyhdistys	15.12.2010	2 h 35 min
Päivänsalo, Martti	Jyväskylän kaupunki	13.12.2010	1 h 25 min
Räty, Mikko	YIT Rakennus Oy	27.01.2012	1 h 10 min
Nyrhinen, Erkki	Lutakon asukasyhdistys	01.06.2012	Ei nauhoitettu

Asukkaat:

<i>Eija 41 v</i>	19.01.2012	57 min
<i>Juha 40 v</i>	18.01.2012	1 h 12 min
<i>Kenneth 52 v</i>	17.01.2012	53 min
<i>Kirsi 26 v</i>	09.01.2012	46 min
<i>Mikko 30 v</i>	23.09.2011	56 min
<i>Sari 46 v</i>	23.09.2011	1 h 44 min
<i>Ulla 72 v</i>	09.03.2011	59 min
<i>Ville 24 v</i>	19.01.2012	33 min

Kaikki haastattelut on nauhoitettu (Erkki Nyrhistä lukuun ottamatta) ja tallenteet ovat tutkijan hallussa.